

XXIV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

48. заседание

Четвъртъкъ, 26 януарий 1939 г.

(Открито въ 15 ч. 40 м.)

Председателствували председателъ Стойчо Мошановъ и подпредседателъ Димитъръ Пешевъ
Секретари: Димитъръ Марчевъ и Сава Поповъ

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:	Стр.	По дневния редъ:	Стр.
Отпуски	1203	Бюджетопроекти за разходите презъ 1939 г., по:	
Питане	1203	1. Министерството на общественитъ сгради, жилищата и благоустройството. (Продължение разискванията и приемане)	1204
Запитване	1203	Говорили: М-ръ Спасъ Ганевъ	1204
Телеграми: 1. Отъ италианския кралъ въ отговоръ на отправената поздравителна телеграма отъ председателството по случай вънчавката на принцеса Мария Савойска съ принцъ Луи Пармски	1203	Еню Поповъ	1210
2. Отъ Негово Величество Царя, съ който благодаря и отъ името на Нейно Величество Царицата, за отправенитъ му поздравления отъ името на председателството и на народнитъ представители, по случай сватбата на княгиня Мария Савойска. (Прочитане отъ председателя)	1203	Димитъръ Търкалановъ	1215
		2. Върховно правителство. (Докладване и разискване)	1220
		Говорили: М. Янчулевъ	1220
		Т. Кожухаровъ	1226
		П. Стайновъ	1233
		Дневенъ редъ за следващото заседание	1256

Председателъ Стойчо Мошановъ: Присъствуватъ нужниятъ брой народни представители. Отварямъ заседанието. (Отсъствуватъ народнитъ представители: Александъръ Сяновъ, Борисъ Мончевъ, Василъ Мандаровъ, Василь Чобановъ, Георги Чалбуровъ, Йорданъ Толоровъ, Мичко Драждаревски, д-ръ Никола Дуровъ, Стойно Славовъ, Стойчо Топаловъ и Христо Василевъ)

Бюрото има да направи следнитъ съобщения:

Разрешени сж отпуски на следнитъ народни представители:

на г-нъ Стефанъ Цановъ — 1 день;
на г-нъ Иванъ Златаревъ — 1 день;
на г-нъ Стойно Славовъ — 1 день;
на г-нъ Иванъ Балканджиевъ — 1 день;
на г-нъ Велизаръ Багаровъ — 1 день;
на г-нъ Георги Миковъ — 1 день;
на г-нъ Георги Шишковъ — 1 день;
на г-нъ Георги Лазаровъ — 1 день;
на г-нъ Иванъ Пастуховъ — 1 день;
на г-нъ д-ръ Найденовъ — 4 дни, поради трауръ, и
на г-нъ Георги Славчевъ — 9 дни, по болестъ.

Г-да народни представители! Народниятъ представителъ г-нъ д-ръ Никола Дуровъ е боленъ. Досега се е ползувалъ съ 16 дни отпускъ. Исква още 15 дни. Представя медицинско свидетелство, отъ което се вижда, че страда отъ захарна болестъ. Тия, които сж съгласни да се разреши на народния представителъ г-нъ д-ръ Никола Дуровъ отпускъ още 15 дни, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е питане отъ сливенския народенъ представителъ г-нъ Деню Георгиевъ до г-нъ министра на народното просвѣщение противъ действията на елховския околийски училищенъ инспекторъ.

Постъпило е запитване отъ бълослатинския народенъ представителъ г-нъ Петко Стояновъ до г-нъ министъръ-председателя по наредбата-законъ за Дирекцията на строежитъ: не счита ли, че тая наредба-законъ е противо-

конституционенъ актъ и че нѣма законни причини тая дирекция да има отделенъ отъ общия държавенъ бюджетъ; не смѣта ли, че всѣко действие съ кредитъ, които бюджетъ на държавата не предвижда, е противоконституционно и противозаконно; не намира ли, че одобренето на бюджетъ, какъвто и да е той, не отъ Народното събрание е намѣсване въ конституционитъ прерогативи на Народното събрание отъ страна на изпълнителната властъ; не смѣта ли, че заемитъ, които бѣ сключила сѣщата дирекция, сж противоконституционни действия и не счита ли, че чрезъ противоконституционни наредби не могатъ да се извършватъ устройствени промѣни въ службитъ на ведомствата, уредени съ законъ и бюджетъ?

Питането и запитването иже бѣдатъ изпратени на г-да министритъ, за да отговорятъ.

Петко Стояновъ: Г-нъ председателю! Азъ моля да ми се отговори по спешностъ.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Ще постѣпя съгласно правилника. (Става правъ)

Г-да народни представители! Въ поведѣлникъ се извърши въ Римъ бракосъчетанието на принцеса Мария Савойска, сестра на Нейно Величество Царицата, съ Пармския принцъ Луи де Бурбонъ, близъкъ роднина на Негово Величество Царя. Председателството счита за свой дългъ да се присѣдиня къмъ радостта на височайшитъ семейства, въ отговоръ на което се получиха следнитъ телеграми: (Чете)

„Много трогнати за любезнитъ поздравления на българския Парламентъ, кралицата и азъ Ви изказваме нашитъ най-горещи благодарности. Викторъ Еммануелъ“. (Ръкоплѣскания)

Отъ Негово Величество: „Искрено трогнати отъ поздравленията по случай сватбата на княгиня Мария Савойска, Царицата и азъ благодаримъ сърдечно Вамъ и на народнитъ представители. Царьтъ“. (Ръкоплѣскания)

Пристъпваме към първата точка от дневния ред:
ПРОДЪЛЖЕНИЕ РАЗИСКВАНИЯТА ПО БЮДЖЕТО-ПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ СГРАДИ, ПЪТИЩАТА И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО — ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ НА ПЪТИЩАТА И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО.

Разискванията сж приключени.

Има думата г-нъ министърът на обществените сгради, пътищата и благоустройството.

Министър Спась Ганевъ: (Отъ трибуната. Посрещанъ сж ръкоплъскания отъ дѣсно и центъра и съ виковете „Долу“ и тропане по банкитъ отъ лѣво)

Председател Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! Председателството съжалява за този инцидентъ.

Министър Спась Ганевъ: Г-да народни представители! Не за пръв път съмъ предъ васъ, за да обясня онова, което въ последнитъ години е вършено подъ моя отговорност, като министъръ, отъ Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството. Азъ нѣма да навлизамъ въ подробности, защото веднажъ ги казахъ; ако започна да повтарямъ, мисля, че ще злоупотрѣбя съ търпението на народното представителство, като му говоря нѣща вече известни нему, нѣща, които то е имало възможността при разни случаи да подложи на критика и да каже своята преценка и своето мнение по тѣхъ.

Нѣмамъ намѣрение и да ви чертая нови програми, защото направеното отъ Министерството на благоустройството, като дѣло на правителството, въ което се числя, е отбелязано съ дѣла, които могатъ да бждатъ обществени, които могатъ да бждатъ преценени дали сж отъ полза за народъ и държава, или не. На насъ всички, обаче, предстои пакъ съ дѣла, пакъ съ общи усилия да направимъ възможното за подобрене благоустройството на нашата страна. И затуй азъ ще се огранича да говоря само върху дѣлата, върху работата на министерството, защото днесъ тѣ сж сложени на дневенъ редъ. Нѣма да докосна никой другъ въпросъ, ограничавайки се точно въ рамкитъ на поставеното на дневенъ редъ.

Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството, както е наречено у насъ — наричано въ разнитъ държави съ разни имена: министерство на обществените строежи, министерство на обществените работи и т. н. — почти навсѣкжде има едни и сѣщи задачи. Въ него се съсредоточава техническиятъ животъ на страната, въ него се съсредоточава благоустройството на страната въ най-общия смисълъ на думата, въ него се съсредоточава и дейността на всички техници, на всички строители, на всички строителни работници и шофьори.

Г-да народни представители! Министерството на благоустройството има подъ своитъ грижи строежа на сгради — частни, обществени и държавни — като за първитъ го си запазва само контрола, а за другитъ — и ръководството, и строежа. Градоустройство, електрификация, съобщителни сръдства, пътища, желѣзници, водоснабдяване, уреждане голѣми благоустройствени работи, като коригиране на рѣки и пр. — въ тия си голѣми задачи дейността на Министерството на благоустройството е тѣсно свързана съ народното здраве, за което здраве народното представителство проявява такъвъ голѣмъ интересъ и грижа. Немислимо е народно здраве безъ истинско благоустройство. Не бихме създали здраве на нашия народъ само съ лѣкари. Преди да дойде до лѣкуване, ние трѣбва да предпазимъ населението отъ заболявания, които въ повечето случаи сж резултатъ на липсата на благоустройство. (Ръкоплъскания отъ дѣсно и центъра)

Азъ не зная какви поколѣния биха могли да дадатъ такива училища, каквито има тукъ и тамъ въ нашата страна — прилични на зандани! Какъ бихме лѣкували нашитъ болни, ако нѣмаме уредени болници, съ всички удобства за лѣкуване на болнитъ! Какво здраве бихме имали на нашия народъ, ако при строежа на неговитъ къщи той не бжде правилно напътванъ, ако го оставимъ да продължава да живѣе въ схлупенитъ къщурки, лишени отъ слънце, съ малки прозорци и съ притиснати покриви? Какво здраве може да има, ако липсва едно правилно водоснабдяване?

Въ това отношение не е необходимо много да се говори, защото примѣритъ ни подсѣщатъ какво трѣбва да направимъ. Епидемитъ въ Кюстендилъ и въ нѣкои други наши селища, които хронически се повтарятъ, ни подсѣщатъ колко голѣми грижи трѣбва да се положатъ за правилното и добро водоснабдяване на нашитъ селища.

Предъ скѣпитъ жертви, които взема тифусътъ, какво представляватъ сръдствата, които биха се дали за водоснабдяването на тия селища? И най-после, питами: какво здраве може да има при калнитъ и непроходими улици и пътища? Нима децата, които, връщайки се отъ училище, постоянно гизнатъ въ калта, могатъ да останатъ за дълго време здрави?

Ето, г-да народни представители, това сж все задачи на едно благоустройство въ връзка съ народното здраве. Но не сж само тѣ.

Благоустройването на страната има и стопанско значение. Невъзможенъ е стопански животъ безъ съобщителни сръдства и безъ стопански сгради. Безъ пътища не само е немислимъ износъ вънъ отъ предѣлитъ на нашата държава, но продуктитъ на селото не биха достигнали и до вътрешнитъ консумативни центрове, които представляватъ интересъ за производителното селско население. Какъ би могло производството на селянина да дойде до гаритъ безъ пътища, за да бжде изпратено вънъ отъ нашитъ предѣли? Не хабиамъ ли днесъ, не сме ли хабили и въ миналото нашия селско-стопански инвентаръ изъ лошитъ пътища? Съ направата на пътища не даваме ли улеснения на стопанския животъ, не се ли запазва и инвентарътъ, добитъкътъ и колата на селянина? Нима животътъ и работоспособността на добитъка нѣма да бждатъ продължени при подобрене пътища? Нима можемъ да смѣтаме, че е редно да се пренася на три или четри пъти стока, която бихме могли да пренесемъ веднажъ? Нима трѣбва още да бждемъ свидетели изъ нашитъ пътища на препрѣгането — чивгаритъ? Нима е необходимо още да се прави при минаването на рѣкитъ препрѣгане, при което става разваляне на продуктитъ? Това наблюдавахме до вчера при много отъ нашитъ износни гари. Само преди две години се наблюдаваха при Полатово страшни сцени при пренасянето на гроздето за гара Кричимъ. Това много добре знаятъ селянитъ и ония, които имаха работа тамъ по това време.

На много мѣста тѣзи необнадеждащи картини отъ нашия стопански животъ сж изчезнали. Това може да стане само за нѣколко години — макаръ, сравнено съ нуждитъ, да е съвсемъ малко, съвсемъ недостатъчно. Нима, най-после, експлоатацията на нашитъ мини и карieri, за която тѣй много се говори въ Народното събрание, е възможна безъ пътища и безъ желѣзници? Можемъ ли да мислимъ, че само съ прокопаването на дупки въ балканитъ и изкарване рудата на повърхността ние ще можемъ да свършимъ работата, ако не занесемъ рудата до гаритъ? Или ако направимъ на мѣстото пеши, преработимъ рудата и произведемъ металъ, и той не може да се изнесе отъ тамъ, ще можемъ да задоволимъ нуждитъ на народното стопанство? Ето виждате и тукъ какво е значението на благоустройството.

Народна отбрана. Мислима ли е народната отбрана днесъ безъ пътища? Можемъ ли да мислимъ, че като доставимъ всички материали на нашата армия, а нѣмаме пътища, сме готови? Нима тукъ, което доставяме, е предназначено за складове? Не, г-да народни представители, то е предназначено за движение. А движението иска пътища, иска желѣзници. Какъ ще хранимъ нашата войска, какъ ще я продоволствуваме съ припаси, какъ ще оттеглимъ нашитъ ранени и болни отъ фронта? Това ще стане само съ добри пътища. Не можемъ да оставимъ, както бѣше въ миналото, нашитъ ранени да се влечатъ по калнитъ пътища съ волски коли, затънали до главнитъ. Ние не можемъ да оставимъ и автомобилитъ, които се доставиха за армията, да останатъ въ складове, да не могатъ да преминатъ деретата, за да отидатъ до своето предназначение.

Г-да народни представители! Пътищата сж необходими за мирно време, но тѣ сж необходими и за война. И ако ние не ги подготвимъ въ мирно време — колкото и жертви да сж необходими за това — ние нѣма да бждемъ готови за война. А тя не зависи отъ насъ — зависи отъ много други условия. Нека се огледаме около насъ, въ далечнитъ и близки страни, за да видимъ какво се прави въ туй направление. Сигурно ще видимъ, че то е много повече, отколкото туй, което ние наричаме вече „много“ за насъ.

Дохождамъ най-после на последния пунктъ — за значението на благоустройството за туризма. И у насъ се говори за туризъмъ, и конференци засадаватъ, говори се за стопански туризъмъ и за какво ли не още. Но за какъвъ туризъмъ можемъ да говоримъ, когато нѣмаме пътища? За какъвъ туризъмъ можемъ да говоримъ, когато нѣмаме благоустроени мѣста? За какъвъ туризъмъ можемъ да говоримъ, когато въ нашитъ селища още нѣ-

маме вода и нѣмаме възможност да подслоним хората, които биха дошли? Не сме ли изпреварили ние съ поканинѣ си „Посетете България“? Не трѣбваше ли по-напред да се замислим да създадем условия за туризъм, както направиха много държави, както въ това отношение забележително много направи Италия, много направи и Австрия? Австрия само за единъ свой път, Гросглокнершпассе, похарчи 600 милиона лева наши пари, за да ги прибере обратно само въ нѣколко години. Но това е път — не път, който съществува само на картата и по който хората се давят въ калъ и си чупятъ колитѣ.

Стопанският туризъм ще донесе приходи, ще увеличи националния доходъ, което тъй много се желае отъ всички ни. Тѣй е увеличенъ доходътъ въ Италия, където се прибиратъ грамадни суми отъ туризма; така е и въ Австрия, вечерашна и днешна, така е и въ много други страни. Но развитието на туризма тамъ се дължи на уреденитѣ съобщителни сръдства, на благоустройството и на добритѣ условия за животъ. Хубава е нашата страна, но даже и ние се отказваме да видимъ нейнитѣ хубости, защото не можемъ да стигнемъ до тѣхъ, безъ да се откажемъ и безъ да счушимъ главитѣ си отъ люшканицитѣ въ колитѣ. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Най-после азъ казвамъ, че следъ всичкото това благоустройство, следъ цѣлия този строежъ, ние всички ще си отидемъ отъ този свѣтъ — кой по-рано, кой по-късно — обаче строежитѣ ще останатъ. Това е, което можемъ да завещаемъ на поколенията — както сѣ завещали и на насъ, както великитѣ народи сѣ завещали на своитѣ потомци. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Но строежитѣ иматъ и друга страна, социална страна, както се нарече отъ тази трибуна. Употрѣби се и изразътъ: „Министъръ Ганевъ даде на гладнитѣ и безработни селяни работа“. Дълга да опровергая това. Не министъръ Ганевъ го даде — даде го българското правителство (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра), даде го българската държава.

На кого помагатъ строежитѣ? На маломотнитѣ. Колко сѣ тѣ? Ние не знаемъ колко сѣ, защото нѣмаме една точна статистика, но можемъ да сѣдимъ за тѣхъ отъ известни данни въ това отношение, на които азъ ще се позова. Азъ ще използвамъ данни, които изхождатъ отъ другъ ресоръ — макаръ че обичамъ да се движа само въ своето. Това сѣ даннитѣ на статистическия годишникъ за 1937 г. Азъ ще ги използвамъ тѣй, както ги намирамъ тамъ — имайте търпение да ги изслушате — за да обоснова онова, което смѣтамъ, че се върши и трѣбва да се върши за благоустройството и за подпомагане на маломотнитѣ чрезъ строежитѣ.

Споредъ тия данни, въ 1926 г. имаме общо земеделски стопанства 750.613. Отъ тѣхъ до 60 декари — подчертавамъ тази цифра — иматъ 455.000, а надъ 100 декари — 112.000 стопанства. За междиннитѣ, отъ 60 до 100 декари, не давамъ цифритѣ. Всичко парчета земя имаме 11.478.000. Стопанствата до 60 декари се разпредѣлятъ въ 5.259.000 парчета, а стопанствата надъ 100 декари се разпредѣлятъ въ 3.038.000 парчета.

Въ 1934 г. имаме общо земеделски стопанства 884.000 — значи, имаме едно увеличение, спрямо 1926 г. отъ 11.861.000 парчета земя. Отъ тѣхъ до 60 декари иматъ 631.000 стопанства — въ 1926 г. сѣ били 455.000 — разпредѣлени въ 6.406.000 парчета земя, а стопанствата надъ 100 декари сѣ 93.000 — въ 1926 г. сѣ били 112.000, значи има намаление — разпредѣлени въ 2.335.000 парчета земя.

Първото нѣщо, което се хвърля въ очи отъ тѣзи данни, е раздроблението на земята, увеличението броя на стопанствата и намалението на земята на отдѣлнитѣ стопанства. Това сѣ въпроси, които ще се лѣкуватъ и за за които ще се грижатъ правителствата и съответнитѣ министри. Голѣмитѣ стопанства сѣ разпарчени, намаляватъ по брой, а броятъ на малкитѣ се увеличава.

Въ сѣщия годишникъ намирамъ, че отъ анкетиранитѣ 15.265 земеделски стопанства, 49.1% иматъ доходъ само отъ земедѣлие; а отъ останалитѣ 50.9% стопанитѣ увеличаватъ дохода си или чрезъ занаяти, или като работятъ като наемници. Ето, всички тия хора чакатъ помощъ чрезъ работа отъ нѣкъде другаде, за да увеличатъ своя доходъ и да се изхранятъ.

Ще дамъ още една малка статистика, която, като освѣтлява този въпросъ, освѣтлява и другъ единъ въпросъ, по който ние ще имаме възможностъ при другъ случай и по другъ поводъ да се изкаже.

Споредъ събранитѣ данни отъ Храноизноса за две околии — нѣма да ги споменавамъ — отъ които едната непроизводителна, въ Западна България, а другата много производителна, съ житни растения, въ Източна Бълга-

рия — се вижда, че въ непроизводителната околия има 914 производители, които сѣ предали до 1.000 кгр. жито на Храноизноса, или всичко 311.000 кгр., срещу 766.000 кгр. общо предадени отъ тази околия; следъ туй, до 3.000 кгр. сѣ предали 117 производители, до 5.000 кгр. — 19 производители и до 30.000 кгр. — трима производители. За другата, производителната околия, се даватъ следнитѣ данни: до 1.000 кгр. сѣ предали 20.976 производители, или 8.408.000 кгр. отъ всичко предадени 14.203.000 кгр. Ясно е, г-да народни представители, каква помощъ е дадена чрезъ строежитѣ на голѣмия брой — 20.976 души — производители отъ всичкитѣ 23.843 души въ производителната околия, които предаватъ до 1.000 кгр. жито на Храноизноса. Да приемемъ, че всички тѣ сѣ предали по 1.000 кгр.; смѣнато по 3.40 л. за килограмъ, това прави 3.400 л. Е ли въ състояние този доходъ да задоволи тия домакинства, е ли въ състояние този доходъ да задоволи тѣхнитѣ нужди?

Нѣкой отъ лѣво: Не.

Министъръ Спасъ Ганевъ: И забележете, околията е производителна. Значи тия хора трѣбва да намѣрятъ пласментъ на труда си другаде, или да увеличатъ дохода си чрезъ трансформиране на земеделското стопанство — което оставямъ на васъ, защото не може да стане веднага, ще стане нѣкога, постепенно, а ние говоримъ за днесъ. Каквото и увеличение да дадемъ въ цената на житото на тѣзи хора, ние нѣма да ги подпомогнемъ ефикасно, защото и сѣ още 1 л. да увеличимъ цената на житото, при максимумъ предадени 1.000 кгр., тѣ ще получатъ 1.000 л. Това увеличение има по-голѣмъ смисълъ само за останалитѣ 2.000 души производители отъ тая околия, които предаватъ голѣми количества храни, които разполагатъ съ много земя.

При това положение явно е, че строежитѣ сѣ, които ще дойдатъ на помощъ на това население. А това много лесно може да се провъри, ако се отиде въ мѣстата, където се строи: тамъ ще намѣрите почти изключително селска работна рѣжа. Азъ ще ви дамъ една малка смѣтка за това, колко души сѣ били издържани въ 1938 г. отъ строежитѣ — и следъ туй едва ли повече ще ви занимавамъ съ цифри.

Плѣтища. Похарчени сѣ за строежъ 571.000.000 л. Заявявалъ съмъ и другъ пътъ, заявявамъ и сега, че 80—90% отъ хвърленитѣ суми за строежъ на плѣтища сѣ за надници. Ако приемемъ сръдно 85%, значи — 485.350.000 л. сѣ дадени за надници. Приемемъ ли за сръдна надница 50 л. — получаваме 9.707.000 надници. При 200 работни дни, колкото сѣ обикновено работнитѣ дни въ годината, имаме дневно по 48.535 човѣка на работа. Но като имате предъ видъ, че никога работницитѣ не работятъ неотлъчно презъ цѣлия сезонъ, защото тѣ се отдѣлятъ и за своята работа, и работятъ сръдно на предприятията по 100 дни, то значи, че е имало по 97.070 души дневно на работа презъ строителния сезонъ на 1938 г. Тѣзи хора сѣ били подпомогнати срещу тѣхния трудъ, срещу тѣхната работа, да припечелятъ нѣщо за своитѣ семейства. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

За строежъ на държавни сгради сѣ похарчени 153.000.000 л. Тукъ, обаче, надницитѣ съставляватъ по-малкъ процентъ, отколкото при строежа на плѣтища. Отъ тази сума около 70% сѣ надници — което прави 107.000.000 л. При сръдна надница 60 л. — защото при строежа на сгради работникътъ трѣбва да бѣде малко по-школуванъ, и тамъ сѣ ангажирани повечето майстори, поради което сръдната надница е по-голѣма — имаме 1.783.000 надници. При 200 работни дни се падатъ по 8.915 човѣка дневно на работа. Тукъ има по-голѣма постоянностъ отъ страна на ангажиранитѣ работници. При строежитѣ трѣбва да смѣтаме, че поне 150 дни стои на работа единъ човѣкъ; и тогава излиза, ч 11988 човѣка сѣ били дневно на работа.

Желѣзнопътни линии. Сръдно по 10.000 човѣка дневно сме имали на работа. Тамъ се работи по единъ по-особенъ начинъ. За приготвянето на материалъ, чакълъ, траверси и пр. сѣ ангажирани 20.000 човѣка, а общо за работата по линиитѣ — 30.000 души. При подмѣна 75% — ставатъ 40.000 човѣка.

Сѣбрани цифритѣ, които токущо ви споменахъ, за броя на заетитѣ презъ работния сезонъ въ държавнитѣ предприятия работници, получава се общата цифра 149.058 човѣка. Тия данни сѣ обработени твърде съвѣстно, г-да. Заедно съ работницитѣ, ангажирани въ другитѣ строежи: водоснабдяване, канализация, общински, обще-

ствени и частни строежи, които също са поощрени в последните години, с голяма сигурност може да се каже, че една армия от 200.000 души намира хляба си в строежите. (Ръкоплъскания от дясно и центъра) Аз бих щастлив да видя тия хора преди месец, когато обикалях, да се радват, че имат поне 1.000—1.500 л. в джеба си, за да зазимуват спокойно, защото тй никога в своята работа на село не сж могли да съберат 1.000 л. в джеба си. (Ръкоплъскания и гласове „Браво!“ от дясно и центъра. Възражения от ляво)

Председател Стойчо Мошанов: Моля ви се, г-да!

Таско Стоилков: Продължавайте си, г-нъ министре! (Пререкания между Димитър Кухев и Еню Клятев)

Председател Стойчо Мошанов: Ако всеки почне да прави коментари, какво ще излезе! Моля г-да народните представители да не влизат в пререкания помежду си, да дадат възможност на председателството да пазни реда.

Министър Спасъ Ганев: Условиата, при които се работи по нашитъ пжтица и въобще при нашитъ строежи, се промънят и подобряват постоянно. Аз бих желал всички или голъмата част от вас, които имат възможност, да посетят през лътото Асеновград, Чепеларе, Троян, Кърнаре, да посетят и други нъкои мста, където се работи в голъмъ мащаб и да видят голъмото доволство...

Георги Стоянов: Елате в Свищовска околия.

Председател Стойчо Мошанов: Моля Ви се, г-нъ Стоянов! Не дебатираме сега по Свищовска околия.

Министър Спасъ Ганев: Аз казах в началото, повтарям и сега: направеното е малко, макар и да го смѣтаме много. Нуждитъ сж голъми, за тѣхъ трѣбват милиарди, а не стотици милиони. Тукъ да бждемъ на чисто. Нѣма защо да ми сочите Свищовско. Аз мога да ви посоча, че третъ четвърти от България е в сѣщото положение. Не аз нося отговорността — носите я вие. (Продължителни ръкоплъскания и гласове „Браво!“ от дясно и центъра. Възражения от ляво)

Председател Стойчо Мошанов: Моля, г-да народни представители! Пазете спокойствие.

Министър Спасъ Ганев: Правителството е смѣтало, че трѣба да създаде работа. Вѣрвамъ, всички сте съгласни, че не трѣба да подпомагаме, безъ да се работи. И никой не е искал да бжде подпомаганъ даромъ, защото народътъ много добре знае, че помощта безъ работа учи на мързелъ. Българскиятъ народъ търси работа и ние сме длъжни да му създадемъ тази работа. (Продължителни ръкоплъскания и гласове „Браво!“ от дясно и центъра)

Димитър Търкаланов: Това е една демагогска речъ.

Председател Стойчо Мошанов: Моля Ви се, г-нъ Търкаланов! Преценката е в нашето съзнание, а не в Вашитъ прекъсвания.

Министър Спасъ Ганев: Г-да народни представители! Желая да се поясня тукъ по единъ въпросъ, по който се пояснихъ в бюджетарната комисия при разглеждането бюджета на министерството. Често се гогори — макаръ че азъ го опровергахъ не веднажъ и два — че сж похарчени милиарди за строежитъ. Дълга да дамъ точнитъ цифри за похарченото. Нека никой не мисли, че до днешното състояние на строежитъ ние сме стигнали отведнажъ. Никой, който познава начина, по който се подготвя единъ строежъ, не може да помисли подобно нѣщо. Азъ ще ви дамъ цифритъ за изразходванитъ суми отъ 1935 г. насамъ, откогато вече бюджетитъ, както знаете, се правятъ по календарната година. Похарчени сж за пжтица: презъ 1935 г. — 48.000.000 л.; презъ 1936 г. — 177.000.000 л.; презъ 1937 г. — 227.000.000 л. и презъ 1938 г. — 571.000.000 л. (Ръкоплъскания от дясно и центъра) Това сж то милиардитъ, които сж похарчени!

Екимъ Екимов: Най-голѣмиятъ мостъ е направенъ в Свищовско, но той (Сочи Георги Стоянов) не го знае още къде е.

Министър Спасъ Ганев: Азъ бихъ могълъ да ви кажа и цифритъ за предвижданията и за постъпленията на приходитъ за строежъ, и какъ сж образувани бюджетитъ, но мисля, че е излишно и че то сѣмо ще отегчи Събранието.

Какво е направено по желѣзницитъ презъ това време?

Григоръ Василев: Триагната гара.

Председател Стойчо Мошанов: Моля!

Министър Спасъ Ганев: Азъ съмъ длъженъ да спомена, в едри черти, че презъ последната година сж се намирали въ строежъ 273 км. желѣзнопжтни линии, отъ които около 200 км. се завършватъ; а до срѣдата на годината ще бжде завършенъ цѣлитъ този желѣзнопжтенъ строежъ, определенъ като задача на съответния отдѣлъ отъ Дирекцията на строежитъ.

Азъ считамъ, че е мой дългъ да подчертая пѣщо, което добре го знаятъ всички ония, които сж се движили изъ София и които, колкото и да имъ е неприятно, трѣба да го признаятъ. Спомнете си какво представляваше площадъ „Св. Нелѣя“ преди нѣколко години. Не гъмжеше ли тамъ отъ хора, които предаваха своя трудъ на безценница? Не се ли трупаха и въ много други голѣми наши градове работници, които чакаха за 8-10 л. да бждатъ взети на работа? Днесъ площадитъ се очистиха отъ тия работници. И не само туй. Вие знаете — можете и да го проверите — че чрезъ вестницитъ на нѣколко пжти сж търсени работници, специалисти, майстори за работа. (Ръкоплъскания от дясно и центъра) И тия, които до вчера считахме, че сж врагове на държавата, днесъ сж нейни крепители, защото строежитъ имъ дадохъ работа. (Ръкоплъскания от дясно и центъра и гласове „Браво!“)

Подхвърли се при нѣкои случаи, че сж давани пари, за да се проявѣло Министерството на благоустройството, и че не Министерството на благоустройството трѣба да се прояви, а държавата. Та нима Министерството на благоустройството е нѣщо вънъ отъ държавата? Чрезъ Министерството на благоустройството се проявява държавата въ единъ нейнъ отрасълъ. Това бѣше политиката на правителството, въ което азъ участвувамъ. (Ръкоплъскания от дясно и центъра)

Азъ споменахъ преди малко — предизвиканъ — и сега ще кажа: та какви бѣха нашитъ пжтица въ Котленско? Идете днесъ въ Карюбатско, идете да видите строежа на пжти Троян—Кърнаре, идете въ Видинско, идете въ Родопитъ, идете да видите строежа на пжти Асеновград—Чепеларе! Знаете тамъ какъвъ адъ бѣше преди три години. Знаете сѣщо значението и на пжтицата Кричимъ—Девинъ, Сливенъ—Елена, Бургасъ—Варна. И още не е възстановено съобщението между Бургасъ и Варна. А колко много стока минава по пжти Асеновград—Чепеларе! Идете и проверете, дали отъ Асеновград и Чепеларе е дошла поне една делегация да иска нѣщо. Всичко тамъ се даде и направи не поради идване на делегация, не поради тѣхни молби, а следъ проучвания и поради схващането, че дългъ е на държавата да подобри, колкото се може повече, съобщителната мрежа на страната и съ това да повдигне стопанския животъ. (Ръкоплъскания от дясно и центъра)

Азъ докосвамъ другъ единъ отдѣлъ отъ работата на Министерството на благоустройството. Ще дамъ само нѣколко цифри. Въпросътъ е за водоснабдяването. Уреди се съ законъ доставката на трѣби презъ 1936 г. Какво е направено въ тази областъ? Водоснабдени сж населени мста: презъ 1936 г. — 132; презъ 1937 г. — 81; презъ 1938 г. — 146. Доставени сж трѣби за населени мста: презъ 1936 г. — 232 км.; презъ 1938 г. — 252 км. Поржчани сж и ще се доставятъ презъ тази година 374 км. Съ тѣзи трѣби ще се водоснабдятъ 106 населени мста, които по този начинъ ще бждатъ спасени завинаги отъ напаститъ и болеститъ, които тѣй много измъчватъ нашето население. (Ръкоплъскания от дясно и центъра)

Въ § 29 на бюджетопроекта се предвиждатъ 10 милиона лева за водоснабдяване на населени мста съ по-малко отъ 10.000 жители. А такива сж голѣмата частъ отъ нашитъ общини — малкитъ и бедни селища.

Какво е направено по строежа на сгради? Въ последнитъ нѣколко години контролтъ върху строежитъ се засили. Та нима не си спомнятъ софистици начина, по който се строеше до преди нѣколко години? Нима не си спомняте ония времена, когато, за да се каже, че се прави нѣщо, нѣколко души висши чиновници отъ Министерството на благоустройството се разхождаха и разпращаха, че строежитъ сж лоши, безъ

да вземат мърки да се тури всичко под контрол? Въз основа на това отношение се направи много нищо. Упражняваният днес контрол пази обществен и държавен интерес, пази и частния интерес. Днес своеловието на предприемача — поне дотолкова, доколкото то е въ възможност на човешките сили — е отстранено. Днес се строи по друг начин. Това не може да не го забележи онзи, който иска да го види — то се намира в очите. Не го вижда само оня, който никога няма да види нищо. (Ръкопляскания от дясно и центъра)

Колко сгради са строени напоследък и какви? Само с две думи.

През изтеклата година са строени училищни сгради от страна на държавата 85, учебни сгради — 35; разни административни сгради — 120; стопански сгради — 23; бани — 4; или всичко 263 държавни сгради, на стойност 152 милиона лева.

Общински и обществени сгради са били в строеж 764. От тях — и тук виждате тежението към строеж на училища — училищни сгради — 280; читалища — 29; черкви — 53; здравни домове — 27; общински домове — 79; общински бани — 16; стопански сгради — 220; други обществени постройки — 60; всичко 764 сгради, на обща стойност 320 милиона лева. Тях са разхвърляни по цялото царство. Въ това отношение аз дадох съответните осветления в комисията, няма нужда да повтарям. Тръбва да дам — защото дадох обещание в комисията — някои данни за известни постройки, за които се говори на няколко пъти в Народното събрание, именно: за строежа на сградите за Министерството на вътрешните работи, за Дирекция на държавните дългове и за Дирекция на пощите, телеграфите и телефоните. Проучванията са направени от страна на Министерството на благоустройството. Ще трябва да кажа, че тези сгради не се строят от Министерството на благоустройството, а от строителни комитети, създадени по разни поводи и по разни начини. Аз не съм съгласен с този начин на строеж. Ще кажа с няколко думи мнението си.

Сградата за Министерството на вътрешните работи е застроена върху площ от 1.727 кв. м. Общата кубатура на зданието е 33.000 куб. м. Стойността на постройката ще възлезе на 23.200.000 л. Зданието за Дирекция на държавните дългове е построено върху 2.091 кв. м. Кубатурата му е 43.590 куб. м. Ще възлезе на 32.000.000 л. Зданието за Дирекция на пощите, телеграфите и телефоните е застроено върху площ от 2.955 кв. м., включително старата постройка, голяма част от която се разтури, поправи и т. н. Кубатурата му е 66.500 куб. м. Ще възлезе на 43.000.000 л., включително обзавеждането — без осветлителните тела. Кубическият метър от сградата за Министерството на вътрешните работи струва 703 л., на сградата за Дирекция за държавните дългове — 660 л., а на сградата за Дирекция на пощите, телеграфите и телефоните — 615 л. За сравнение ще ви кажа, че сградата на Министерството на правосъдието струва 12.000.000 л., има 16.800 куб. м., кубическият метър струва 715 л. Със други думи, няма голяма разлика в стойността на тия сгради.

Друг е въпросът дали е имало обещание колко ще излезе. Тези работи сега се проучват. И понеже не обичам да давам неprovedени данни, въ туй отношение няма да дам, засега поне, никакви данни. Но аз мисля, че съм дал всички доказателства досега на всички ви, и от едната, и от другата страна (Сочи въ ляво и въ дясно), че не съм аз, който процавам прегръщанята на моите подчинени, на ония, чиято дейност по закон съм задължен да следя. (Ръкопляскания от дясно и центъра)

Ще трябва да кажа няколко думи и за обществените сгради в селата. Тръбва да отбележа, че има една болест, едно увлечение, срещу които се бори Министерството на благоустройството. Въ туй отношение могат да допринесат полза и всички ония, които работят като общественици; трябва да се разчита и на съдействие от страна на народните представители, които често пъти биват запитвани и викани за съвет от тези избиратели. Въ селата и въ нашите малки градове има голямо увлечение, когато се строи обществена сграда, да я правят колкото се може по-голяма, колкото се може по-скъпа. Среду това — дотолкова, доколкото има законни основания — министерството се бори. Аз не преди много виждах планове за постройки въ някои малки села, които постройки и въ някои софийски улици биха изглеждали много големи. Увлечението е голямо. Поради това, криво или право, законно или незаконно, наредено

е лично от мене, с заповед, публикувана въ „Държавен вестник“, да не се утвърждава от министерството никаква проекция за постройка, която не отговаря за дадено селище. Но пак казвам: водена само от службата, борбата ще бъде много мъчна, много трудна.

Още един въпрос по отношение на селото — за строежа на селскостопански сгради и на сгради за живене в селата. Има един закон за тия строежи. Този закон от дълги години не е прилаган. От доста време се работи правилник за приложението му. И понеже разрешението на този въпрос заставя и други ведомства, има известно забавяне. Но аз считам, че само въ месец, месец и половина този въпрос ще бъде уреден. Мисля, че това ще бъде една крачка напред за уреждане на този въпрос за строежите въ нашите села и тяхното кредитиране.

Завихъ в комисията, заявявам и тук, че бих посрещнал с благодарност всяка мърка или предложение от когото и да било, излезло да съсредоточи строежите, да не позволи каквито и да било държавни строежи да бъдат вършени от друго, вън от Министерството на благоустройството. А що се отнася до неправилното им ръководене и до неточните сметки, които биха се дали от Министерството на благоустройството: декларирам пред Народното събрание, че — поне дотогава, докато аз съм въ това министерство — поемам и ще нося всичката отговорност.

Докосвам се и до големия въпрос за електрификацията, уреждането на който е започнато преди три години. Говорих съм по него на дълго и широко и по-рано. Сега ще ви кажа само резултата. Резултатът е, че цената на електрическата енергия у нас започва да намалява; че броят на селищата, които се електрифицират, до които се прокарват далекопроводи с високо и ниско напрежение, постоянно расте. Електрификацията на нашите селища и приложението на електрическата енергия въ земеделието — казах го по-рано, казвам го и сега — е единственият начин, на първо време, бързо да подпомогнем нашето селско стопанство, както за появяване, тъй и за спестяване на време. Основната мисъл на закона за електрификацията и основната тенденция при изпълнението му е изразена въ повелението: електричеството е обществено благо и съ него трябва да разпорежда държавата. (Ръкопляскания от дясно и центъра)

Засегна се и въпросът за автомобилните съобщения. Ще дам само две цифри: до днес въ страната са узаконени 155 автомобилни линии с обща дължина 7.938 км. Промени се много нищо. Нямаме вече едновременно тарапайки, нямаме едновременно стучени коли; има един ред. Може би това още не е достатъчно, но нищо не се насажда отведнаж. Въ всеки случай, аз дължа да подчертая, че шофьорите, които обслужват тия линии, съвсем промениха своя психика и от раздорници и немирници въ миналото, днес те са един здрав, мощен държавен елемент. (Ръкопляскания от дясно и центъра)

Таско Стоилков: Шофьорите не са вече пияници, които ходят да мъкнат хората по сокаците, а са войници.

Министър Спас Ганев: Няколко думи по общата дейност на министерството, за да завърша.

Имал съм случаи и по-рано да заявя, не се стеснявам да го кажа и сега, че заварих Министерството на благоустройството въ разплогъ. Там се беше насадила партизанщина по-страшна от всякога да било другаде. Там не се знаеше кой плаше, кой плаша. Шефът, който трябва да управлява службата, стоеше заробен въ канцеларията си и не смеше да се вести и да тури редъ никъде. Неговите подчинени началници избикаляха неговото посредничество, отиваха направо при министъра и заля гърба му вършеха, за негова сметка, каквото те намърят за добре. Службата беше неуредена, канцеларията отрупана с частни дъла и преписки, шкафовете пълни до пропукване. Хиляди преписки заварих въ Министерството на благоустройството. Тръбваше цялостен персонал да работи месеци наред, денем и нощем, празник и дъдници, за да бъде всичко разчистено и бавно, но сигурно да се насади малко по-нов дух, за да може да тръгне работата. Защото, преди да се стегне един персонал, не можете да очаквате каквото и да било от него. (Ръкопляскания от дясно и центъра)

Говори се много пъти тук за бюрократията. Даже направиха ми се намеси, че аз съм защитник на бюрократията — от одного, който въ минало време е бил

самъ водителъ на чиновничеството. Азъ ще се появя. Онова, което съмъ ималъ за принципъ при ръководенето на Министерството на благоустройството отъ първия денъ до сега, ще го спазвамъ и за въ бъдеще. Но не е достатъчно само да се каже принципъ — необходимо е и той да се прокара. И той се прокара дотолкова, доколкото времето, условията и обстоятелствата позволиха.

Ето катехизисътъ на Министерството на благоустройството, обявенъ и задължителенъ за всички: (Чете)

„Почтеностъ и абсолютна честностъ въ всички действия. Самостоятелностъ, но и пълна отговорностъ за действията.

Експедитивностъ и бързо ликвидиране по най-краткия служебенъ пътъ на всички въпроси. Никакво забавяне въ това отношение. Формалноститъ не могатъ да служатъ за извинение.

Неподаване на външни влияния. Пазене на държавния интересъ, но не и своеволничество и увреждане на частнитъ интереси. Действията да почиватъ на законитъ, но не пъкъ и на слъпото буквоедство.

Съобразяване съ служебното положение. Явяване при по-горнитъ началници съ знанието на непосредствения отговоренъ началникъ. Това да се спазва и въ случаитъ, когато по-горниятъ началникъ е изискалъ това явяване; въ всъки случай служащиятъ се явява веднага при по-горния началникъ и следъ това уведомява непосредствения си началникъ.

Работата на техницитъ да е съ разбиране и пълна техническа подготвеностъ. Обектитъ да се проучватъ добре и решенията да се даватъ споредъ особеността на всъка задача. Шаблонностъ не бива да има. Яснота и категоричностъ въ всички технически описания, планове и пр.

Избѣгване на комисии, освенъ тамъ, където законътъ е категориченъ. Проучванията да ставатъ отъ отговорнитъ лица, мненията да бждатъ добре подкрепени и недвусмислени.

Избѣгване на лични преписки, а тамъ, гдето сж необходими — категоричностъ и ясностъ.

Вънъ бюрократизма отъ канцелариятъ. Тѣ трѣбва да се обрънатъ на истински технически бюра. Отъ чиновницитъ на министерството се искатъ работа и полезни дѣла — това не трѣбва да се изпуска никога извидъ.

Държавниятъ чиновникъ трѣбва да бжде преданъ служителъ на държавата и народа си.

Такива трѣбва да бждатъ чиновницитъ отъ Министерството на благоустройството и тѣ трѣбва да се проявятъ съ истинско и заслужено уважение къмъ всички граждани, каквито и да бждатъ тѣ. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Това се искаше, и то се прокара съ скъпи жертви. Дисциплината въ Министерството на благоустройството, спомена единъ ораторъ снощи, се плати съ крупната сума отъ единъ милионъ и нѣколко стотинъ хиляди лева глоби — отъ ония, които трѣбваше да ги понесатъ. Но тѣй платената дисциплина трѣбва да бжде запазена, защото тя скъпо струва — много нерви и много трудъ. Само така ще имаме министерства, само така ще имаме работа. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Докосявамъ се и до болния за нѣкои въпросъ, твърде ясенъ за други — Главната дирекция на строежитъ. Тя обхваща пѣтица, строежъ и поддръжане, желѣзопѣтни линии, водни строежи. Какви преимущества има дирекцията? Тя набавя общъ инвентаръ. Азъ ще бжда кратъкъ, защото мисля, че въпросътъ е ясенъ. Въ дирекцията е събранъ техническиятъ кадъръ, за да може да обслужва навсѣкжде, където има нужда. Инвентарътъ за насъ е скъпъ. Всѣки не може да си набави инвентаръ. Той трѣбва да бжде набавянъ общо и да обслужва всички служби. Дирекцията на строежитъ дава възможностъ за установяване на единъ планъ, безъ да се допуска увѣчнение въ една или друга посока. На разпрѣснатостта въ службитъ ние сме платили голѣми данѣкъ. Азъ ще ви посоча примѣри. Ежегодно по долината на Струма Министерството на благоустройството има загуби отъ отвлѣчане на пѣтица и мостове въ размѣръ на около 25 милиона лева, а желѣзницитъ иматъ загуби не по-малко отъ 10 милиона лева. Причината е, че рѣката е оставена да се шири, както намѣри за добре. Но това не е само въ долината на Струма, това е и при Свиленградъ, и при Пловдивъ, и на други мѣста. Не всичко се поправи изведнажъ, но мисля, че никой не може да откаже, че има резултати. Може да има пропуски въ закона. Вие ще си кажете мнението, и навѣрно то ще бжде взето подъ внимание, когато въ бъдеще ще се правятъ евентуални поправки въ закона, защото никой законъ не е съвършенъ. Никой, обаче, не може да каже, че събирането на службитъ и общото ръководство на техническиятъ служби ще бжде въ вреда на тия служби,

или че може да бжде въ вреда на интереситъ на държавата.

Писа се много, говори се много, азъ нѣма да се спирамъ конкретно на този въпросъ. На разположение на народното представителство сж съответнитъ закони въ Италия, Франция, Белгия, Ромѣния и Унгария. Интересуващитъ се ще ги намѣрятъ при мене, ще ги прочетатъ и ще видятъ какъ сж уредени тия служби въ съответнитъ държави. Нѣма защо да занимавамъ съ подробности пленума на Народното събрание, за да доказвамъ правотата на това или онова гледище. Най-сетне, всѣка държава има право да прави онова, което ще даде най-добри и най-бързи резултати. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Не веднажъ се е прибѣгвало къмъ даване известна автономия, когато е трѣбвало да се разрешатъ бързо нѣкои проблеми. Азъ ще посоча примѣри. Създаде се Дирекция за водоснабдяване на Дели-ормана съ специаленъ законъ отъ 1926 г. — XXI Народното събрание, при министъръ на вътрешнитъ работи Андрей Ляпчевъ. Боровило се е съ голѣми суми, трѣбвало е да се бърза, защото се е искало да се подпомогне населението и е трѣбвало да се даде гъвкавостъ и възможностъ за бърза и експедитивна работа. Споредъ този законъ, бюджетътъ на Дирекцията за водоснабдяване на Дели-ормана съ тия голѣми суми се утвърждава отъ министъра. Не преди много време азъ утвърдихъ единъ бюджетъ отъ 50 милиона лева. Създаде се законъ за уредба и управление на българскитъ държавни желѣзницитъ и пристанища — въ 1929 г., при министъръ на желѣзницитъ г-нъ Рашко Маджаровъ. Въ чл. 26 на този законъ се казва следното: „Презъ упражнението на бюджета, въ случай на нужда, министърътъ на желѣзницитъ, пошитъ и телеграфитъ може да прехвърля отъ единъ параграфъ въ другъ кредити отъ една и сѣща глава, безъ гласуване отъ Народното събрание“.

Димитъръ Търкалановъ: Вие не сте ли съгласни бюджетътъ на Дирекцията на строежитъ да се гласува отъ Народното събрание?

Председателъ Стойчо Мошановъ: Моля Ви се, интерпретации нѣма да правите все Вие!

Димитъръ Търкалановъ: Касаетъ се за милиарди лева. Да се уясни въпросътъ.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Моля Ви се, само Вие нарушавате реда!

Димитъръ Търкалановъ: Г-нъ инж. Ганевъ да каже съгласенъ ли е или не! Да се уясни въпросътъ.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Ще направите предложение — после ще се разисква.

Димитъръ Търкалановъ: Строятъ се желѣзници, пѣтица и пр., а нѣма бюджетъ, одобренъ отъ Народното събрание!

Министъръ Спасъ Ганевъ: Азъ заявихъ въ комисията, заявявамъ го и тукъ: считамъ съмъ, че този начинъ на уреждане на работата, който е вписанъ въ този законъ, е билъ, може би, умѣстенъ за времето и задачитъ, които сж били поставени тогава. Нѣма да бжда далечъ отъ изказанитъ мнения — това недвусмислено го казвамъ — ще се потърси начинъ да се съобрази въ бъдеще законътъ съ изказанитъ мнения, но ние днесъ се намираме при това положение и ще трѣбва да работимъ тѣй, както е създаденъ законътъ. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра. Оживление въ дѣво)

Дохождамъ до най-последния въпросъ — какъ е съставенъ бюджетопроектътъ на Министерството на благоустройството. Увеличение на персонала е избѣгнато. И сравнени сумитъ, които сж за персонала, съ сумитъ, които сж употребени за работа презъ 1938 и 1939 г., отношението е следното: отдѣление архитектурно, за персонала сж изразходвани 4.2% отъ сумитъ, предвидени за строежъ, като се включатъ въ тия 4.2% и административнитъ функции на това отдѣление; за пѣтица — 5.05%, съ всички разходи за административни функции; за строежъ на нови желѣзопѣтни линии — 3.97%, въ сравнение съ сумитъ, употребени за строежъ.

Тази година пакъ е проявена сѣщата тенденция. Министерството винаги се е ръководило отъ мисълта, че и въ държавната машина може да се работи по сѣщия начинъ и сѣщо така съ по-малкъ персоналъ, както се работи въ частни предприятия, които често пѣти употребяватъ много по-голѣми сръдства, отколкото държавата.

Тази година бюджетопроектътъ, въ сравнение съ миналата година, бѣ представенъ всичко съ 28 души увели-

чение. Приблизително сжщи сж даннитѣ и за миналитѣ години.

Преди да завърша, азъ се считамъ задълженъ да изкажа благодарностъ на всички оратори, които намѣриха нѣколко хубави думи да кажатъ за дейността на Министерството на благоустройството. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно) Дѣлжа да изкажа признателността си и на ония оратори, които взеха думата въ комисията, водими отъ желанието да подпомогнатъ нашата работа, и застанаха само на принципна база по отношение на нѣкои работи на Министерството на благоустройството. Тогава, когато се говори принципно и безъ влагане на страсти, се върши държавна работа. Но когато се отказва да се види това, което бode очитѣ, тогава мисля, че само рушимъ.

Азъ свършвамъ съ думитѣ, че добре ще бѣде за всички въ нашата страна, за всички, които работятъ и по върховетѣ, когато ще бѣде добре на цѣлия български народъ. Нека затова всички да работимъ въ разбирателство, за да създадемъ истински благоустроена и цвѣтуща България. (Продължителни ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Моля г-нъ докладчика да докладва бюджетопоекта на Министерството на благоустройството.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: Г-да народни представители! Ще докладвамъ бюджетопоекта за разходитѣ по Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството за 1939 бюджетна година, заедно съ измѣненята, които сж направени отъ комисията. За удобство на г-да народнитѣ представители бюджетопоектътъ се отпечати наново заедно съ поправкитѣ. (Чете)

„Министерство на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството.

Часть I.

Главна дирекция на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството.

Глава I.

§ 1. Заплати и др. възнаграждения на личния съставъ. (Вижъ обяснителната таблица къмъ 29 заседание) — 28.383.380 л.

Комисията увеличи кредита по § 1 на 29.035.380 л.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! По § 1 нѣма направени предложения.

Който приематъ § 1, както се докладва, съ измѣненята въ обяснителната таблица, които сж отпечатани въ втория проектъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Централно управление.

Глава II.

А. Лични разходи.

§ 2. Облѣкло и обуца на техническия персоналъ, при-служницитѣ, вратаря, пазача, преносвачи и платнени блузи на литографиста, хелиографиста, лаборанта, огняритѣ, чистачкитѣ и др. — 40.000 л.

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 2, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 3. Пѣтни и дневни пари на длѣжностни и частни лица, превозъ на покжцинина на уволнени или премѣстени държавни служители; 3 трамвайни карти — 200.000 л.

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 3, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 4. Възнаграждение на частни лица за участие въ комисии, съвети и др. за изработване на правилници, закони, програми и др. Възнаграждение на инженеритѣ, контролоритѣ, техницитѣ и механицитѣ при служба VI „Автомобилни съобщения“, които притежаватъ и използватъ за служебни обиколки автомобили, мотоциклети, моторетки и велосипеди:

а) по 500 л. месечно за автомобилъ;

б) по 350 л. месечно за мотоциклетъ;

в) по 150 л. месечно за моторетка (велосипедъ съ моторъ);

г) по 70 л. месечно за велосипедъ.

Това възнаграждение се дава независимо отъ следущитѣ се пѣтни и дневни пари — 40.000 л.

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 4, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Б. Веществени разходи.

§ 5. Поддържане помѣщенията:

а) малки поправки, измазване, инсталации, чистене, миене, дезинфекциране, освѣтление, отопление и материали за тѣхъ; вода, сметъ и каналъ; двигателна сила и смазочни материали за асансьора — 250.000 л.

б) застраховка имотитѣ на Главната дирекция на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството, областнитѣ и околийски инженерства — 200.000 л. — 450.000 л.

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 5, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 6. Мобели и покжцинина; купуване, поправяне, поддържане, пренасяне мобели и др. необходимими предмети за обзавеждане помѣщенията — 100.000 л.

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 6, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 7. Канцеларски материали и потрѣби: хартия, мастило, пишещи машини, циклостили и др.; печатане книги, заповѣди, разпореждания, бланки, вносни листове, платежни заповѣди, клишетта, километрически таблици и др.; обнародване обявления въ мѣстни и чуждестранни вестници и списания; купуване вестници, технически книги и списания; пощенски, телеграфни, телефонни и др. такси — 400.000 л.

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 7, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„В. Други разходи за всички служби.

§ 8. Присѣдени суми за изгубени процеси и обезщетения, лихви и разноси по воденето и изпълнението имъ; изплащане злоупотрѣбени суми отъ държавни служители и др. — 1.280.000 л.

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 8, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 9. Помощи за довършване на започнати мостове, църкви, водопроводи, игрища и други обществени постройки; помощи за технически списания; помощи на Инженерно-архитектната камара; премии за конкурси за научни технически трудове — 400.000 л.

Комисията измѣни текста на § 9 така: (Чете)

„Помощи за довършване на започнати мостове, църкви, водопроводи, игрища и други обществени постройки 1.200.000 л.; помощи за технически списания 50.000 л.; помощъ 200.000 л. на Инженерно-архитектната камара; премии за конкурси за научни технически трудове 50.000 л. — 1.500.000 л.

Председателъ Стойчо Мошановъ: По § 9 има направено предложение отъ народния представител г-нъ Еню Поповъ, което е разисквано въ комисията: (Чете) „Текстътъ на § 9 се измѣня така: „Помощи за довършване на започнати мостове, църкви, водопроводи, игрища и др. обществени постройки — 250 хиляди лева; помощъ 100 хиляди лева на Инженерно-архитектната камара и помощъ за технически списания и премии за научни и технически трудове — 50 хиляди лева“.

Койъ приематъ така направеното предложение ...

Еню Поповъ: Искамъ да се мотивирамъ.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата г-нъ Поповъ. (Възражения отъ дясно)

Еню Поповъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Въ § 9 е предвиденъ единъ общъ кредитъ отъ 1.500.000 л. за различни цели. Съ моето предложение искамъ да се направи една диференциация, едно разчленение на този кредитъ, като се каже точно каква сума за каква целъ се предвижда. Тъй, както е измѣненъ параграфътъ, не е ясно ...

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: Направена е диференциация. Вие не сте чели текста.

Еню Поповъ: Касае се за диференциация на кредита. Както по този параграфъ, така и по други параграфи, по които съмъ направилъ предложения, идентични съ това, което правя по § 9, азъ ви моля да чуете моята мотивировка, за да не вземамъ думата да се мотивирамъ и по други параграфи.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Имате ли предвидъ, че въ втория проектъ, който е раздаденъ, е направена тази диференциация? Може би вие не сте съгласни съ цифритъ.

Еню Поповъ: Не съмъ съгласенъ съ цифритъ, защото искамъ една по-друга диференциация. Азъ смятамъ, че твърде много се отдѣля отъ този кредитъ за даване премии за разни научни трудове, а също така и възнаграждения на частни лица въ връзка съ изработване разни проекти, книжа и т. н.

Нѣкой отъ дясно: Ясно е!

Еню Поповъ: По този начинъ съ тия кредити се дава възможностъ често пъти да бъдатъ, така да се каже, толериранни, облагодетелствувани приближени лица, безъ да вършатъ нѣкаква смѣствена работа.

Обаждатъ се: Ясно е!

Еню Поповъ: Азъ мисля, че трѣбва да се увеличатъ кредититъ за едно истинско благоустройство на селото, въ форма на помощи за довършване започнати мостове и пр. Трѣбва да бъдатъ по-ефикасно подпомогнати инициативитъ на общинитъ за довършване на тѣзи, както и на разнитъ други обществени строежи: водопроводи, игрища и т. н. Азъ мисля, че за тѣзи именно мѣроприятия ще трѣбва да бъде отдѣлена по-голямата частъ отъ сумата. Вѣрно е, че се предвиждатъ 1.200.000 л., но азъ смятамъ, че ще трѣбва да бъдатъ предвидени 1.400.000 л., а за всички други цели да останатъ само 100.000 л.

Г-да народни представители! Правя това предложение — може би този въпросъ ви се вижда много дребењъ, може би смятате, че това не заслужава вашето внимание — защото въ бюджетопроекта на Министерството на благоустройството се съзира единъ манталитетъ много особенъ: продължаване на онова, което е било до преди парламентарното управление на страната ни. Много функции, които принадлежатъ по право и по конституция на Народното събрание, се изземватъ и, съ специални постановления и забележки, се даватъ въ рѣцетъ на министра или на Министерския съветъ.

Г-да народни представители! Вземамъ поводъ отъ този дребењъ, може би, случай, за да обърна вниманието ви и да апелирамъ къмъ васъ да настое вие, цѣлокупното народно представителство, да влѣзете въ вашитъ функции, като изпълните вашитъ задължения по конституцията, за която се боримъ. (Възражения отъ дясно и центъра)

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звъни)

Еню Поповъ: Ние ще трѣбва да настоямъ бюджетътъ на Дирекцията на строежитъ да мине презъ Народното събрание, за да видимъ многото милиони къде отиватъ. Това е длъжностъ на народнитъ представители. (Шумъ)

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звъни) Г-нъ Поповъ! Това не е по разглеждания бюджетопроектъ.

Еню Поповъ: Вѣрно е, преди малко г-нъ министърътъ на благоустройството каза, че не билъ чуждъ на тази идея, обаче това щѣло да стане тогава, когато се измѣни

специалната наредба-законъ за Дирекцията на строежитъ, създадена ...

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Силно звъни) Г-нъ Поповъ! Моля Ви се, недейте нагорещява атмосферата.

Еню Поповъ: ... на трети май 1938 г., само нѣколко дни преди да се открие Народното събрание.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-нъ Поповъ! Преду-преждавамъ Ви, че ще Ви наложа санкции, ако продължавате.

Еню Поповъ: Г-да народни представители! Трѣбва да искаме и да наложимъ, бюджетътъ на Дирекцията на строежитъ да мине презъ Народното събрание. Не сторимъ ли това ние нарушаваме клетвата, която дадохме при откриването на Народното събрание. (Ржкопѣскания отъ лѣво)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-нъ Поповъ! Правя Ви бележка. Вие злоупотрѣбихте съ толерантността на председателството и използваште трибуната за други цели. Това нѣма да се повтори.

Еню Поповъ: Това бѣше мотивировка на предложението ми.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ предложението на народния представител г-нъ Еню Поповъ по § 9, моля, да вдигнатъ ржка. Малцинство, Събранието не приема.

Които приематъ § 9 така, както се докладва отъ г-нъ докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 10. Лѣкарства и превъзрочни материали, помощи на болѣли вследствие изпълнение на службата си и за погребение на починали държавни служители — 40.000 л. Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 10, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 11. Вноски за международни конгреси на пѣтищата и други и за двама представители на Главната дирекция на общественитъ сгради, пѣтищата и благоустройството въ Българския националенъ комитетъ за енергията — 16.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 11, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 12. Непредвидени веществени разходи — 10.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 12, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 13. Връщане неправилно внесени суми по сключени бюджети — 50.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 13, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 14. Връщане неправилно внесени суми по текущи бюджети“.

По този параграфъ не се предвижда кредитъ. (Чете)

„§ 15. Разходи по сключени бюджети — 400.000 л.

ТАБЛИЦА

къмъ § 15 — разходи по сключени бюджетни упражнения

а) лични разходи	200.000 л.
б) разни веществени разходи	200.000 „

Всичко 400.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 15, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„§ 16. Запазенъ фондъ — 1.100.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 16, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„Областни и околийски инженерства.“

Глава III.

А. Лични разходи.

§ 17. Облѣкло и обща на техническия персоналъ и на прислужниците — 300.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 17, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„§ 18. Питии и дневни пари на длъжностни лица, превозъ пожитици на уволнени или премѣстени държавни служители — 1.600.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 18, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„Б. Веществени разходи.“

§ 19. Намъ на помѣщения и намъ на църквата „Св. Людвикъ“ въ гр. Пловдивъ — 10.000 л. за пазене ковчега на покойната първа българска княгиня Мария Луиза — 780.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 19, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„§ 20. Поддържане помѣщенията: малки поправки, измъване, инсталации, чистене, миене, дезинфекциране, освѣтление, отопление и материали за тѣхъ; вода, смѣть, каналъ и др. — 550.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 20, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„§ 21. Мобили и пожитици: купуване, поправяне, поддържане, пренасяне мебели и др. необходими предмети за обзавеждане на помѣщенията — 130.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 21, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„§ 22. Канцеларски материали и потрѣби: хартия, мастило, пишешни машини, циклостили и др.; печатане бланки, клишетта, фотографически снимки и др.; обнародване обявления въ мѣстни вестници и др.; пощенски, телеграфни, телефонни и др. такси — 700.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 22, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)
„§ 23. Сѣвива, инструменти, уреди, фотографически апарати, водомѣри, ролетки, мащаби, бележни колици, сонди, помпи, мотори, маркучи, макари, телени вѣжета, чукове, машини и части за тѣхъ, горивни и смазочни материали, монтажни и изолационни материали; превозни сръдства и др. — купуване, поддържане и превозъ. Добитѣкъ — купуване, храна, лѣкуване и подковаване — 750.000 л.“
Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Конто приематъ § 23, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете) „§ 24 ...

Григоръ Василевъ: Искамъ думата. (Отива къмъ трибуната)

Председател Стойчо Мошановъ: Моля Ви се! Седнете си на мѣстото! Трѣбва да Ви дамъ думата, за да се отправите къмъ трибуната.

Григоръ Василевъ: Искамъ думата. Има редъ тукъ. Нѣма каменотрошачки тукъ. Тукъ е Народно събрание.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: Азъ още не съмъ докладвалъ § 24.

Председател Стойчо Мошановъ: Още не е докладванъ § 24.

Григоръ Василевъ: Не се чува какво гласувате.

Председател Стойчо Мошановъ: И моятъ гласъ ако не се чува!

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Свещенни веществени разходи.“

Глава IV.

§ 24. Редовни вноски, съгласно чл. 10 буква „б“ отъ наредбата-законъ за Главната дирекция на строежитъ:

а) за житица 84.372.520 л.
б) за водни строежи 34.079.280 л.“

Кредитътъ по буква „а“ отъ този параграфъ отъ 84.372.520 л. се увеличава на 87.872.850 л. Кредитътъ по буква „а“ на този параграфъ е увеличенъ въ сравнение съ този презъ 1938 г., защото по принципъ въ всѣхъ околийски градъ се открива околийско инженерство.

Кредитътъ по буква „б“ на сѣщия параграфъ отъ 34.079.280 л. се намалява на 24.634.280 л.

Григоръ Василевъ: Искамъ думата.

Председател Стойчо Мошановъ: Чакайте! — Г-да народни представители! Вече единъ месецъ разискваме бюджетопроектитъ на отдѣлнитъ министерства при една атмосфера на редъ и достоинство, която е почти безъ прецедентъ въ нашата парламентарна практика. Правя апелъ къмъ васъ, на края да не разваляме тая атмосфера. Моля да имате довѣрие въ председателството, че то ще запази правата на всички народни представители.

По този § 24 има направено предложение отъ г-нъ Григоръ Василевъ, съ което се иска кредитътъ ...

Димитъръ Търкалановъ: И азъ съмъ направилъ предложение.

Председател Стойчо Мошановъ: Вашето предложение е отдѣлно. Изчакайте да кажа за какво е предложението на г-нъ Василевъ. Извинявайте, но нѣма защо да правите такива работи. — Г-нъ Григоръ Василевъ е направилъ предложение, съ което иска предвидениятъ по § 24, буква „б“, кредитъ 24.634.280 л. да се заличи въ бюджета на Министерството на благоустройството и да се впише на съответното мѣсто въ бюджета на Министерството на земедѣлието и държавнитъ имоти.

По сѣщия § 24 има и друго предложение въ сѣщия смисълъ, направено отъ народния представителъ г-нъ Димитъръ Търкалановъ, което гласи: „Предвидената сума за водни строежи да се заличи, като сѣщата се прехвърли и работитъ бѣдатъ извършени отъ отдѣлението за водитъ при Министерството на земедѣлието и държавнитъ имоти“.

На основание на чл. 46 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание и чл. чл. 1 и 6 отъ наредбата-законъ за Главната дирекция на строежитъ, азъ не мога да положа на разискване и на гласуване тѣзи предложения, на следнитъ две основания: първо, чл. 46 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание гласи, че не може да се поставятъ на гласуване предложения, съ които се измѣнятъ положения, създадени съ особени закони, ...

Никола Стамболиевъ: Нали се узакониха вече тия наредби-закони?

Председател Стойчо Мошановъ: (Звънъ) Моля Ви! — ... а чл. 1 отъ наредбата-законъ за Главната дирекция на строежитъ гласи, че се създава при Министерството на благоустройството Главна дирекция на строежитъ, на която се възлага да извършва по опредѣленъ планъ строежи на житица, желѣзнопътни линии и водни строежи, за единъ

период от 10 години; второ, чл. 6 от същата наредба-закон казва, че бюджетът на Главната дирекция на строежите се разпределя на следните части: част първа — пътища, част втора — нови железопътни линии и част трета — водни строежи. Значи, по силата на особения закон, който урежда въпроса, къде трябва да бъдат водните строежи, се разпорежда, че те трябва да бъдат в Дирекцията на строежите. И като така...

Димитър Гичев: Във бюджета на Министерството на земеделието има водно отделение и водни строежи.

От дъсно: Стига бе!

Председател Стойчо Мошанов: ... предложението, да се заличат водните строежи от Министерството на благоустройството и да се прехвърлят към Министерството на земеделието, е в противоречие с изричния смисъл на закона.

Второ основание. И двете предложения, и това на г-н Григоръ Василевъ и това на г-н Димитър Търкалановъ, целят прехвърлянето на тези кредити към Министерството на земеделието. Бюджетът на Министерството на земеделието е окончателно приет и никакви предложения, пакъ съгласно чл. 46 от правилника, които целят измъненieto или вписването на нови кредити въ бюджета на Министерството на земеделието, не могат да бъдат разисквани и не могат да бъдат гласувани. (Ръкоплъскания от дъсно и центъра) По тези съображения аз не мога да положа на гласуване казаните предложения.

Григоръ Василевъ: Искамъ думата по Вашето мнение, за да се обяснимъ по този въпрос. Вие нямате право да диктувате въ Камарата. По Вашето мнение искамъ думата.

Председател Стойчо Мошановъ: (Звъни) Моля Ви се!

Григоръ Василевъ: Вие не можете да диктувате тукъ на Камарата и да вършите беззакония. Азъ искамъ думата и Вие нямате право да ме лишавате от нея въ никакъвъ случай. Азъ ще кажа своето мнение по повдигнатия от Васъ въпрос. Винаги, когато председателятъ изказва свое частно мнение по единъ повдигнатъ въпрос, той трябва да дава думата на народните представители, да се произнесатъ. Азъ искамъ думата по Вашето мнение. (Ръкоплъскания отъ лъво. Тропане по банките отъ дъсно и центъра) По всеки повдигнатъ въпросъ въ Народното събрание отъ председателя, народните представители иматъ право да искатъ думата. Иначе това не е Народно събрание.

Председател Стойчо Мошановъ: Чакайте да се изкажа!

Григоръ Василевъ: Какво ще се изказвате! Вие се изказвахте.

Председател Стойчо Мошановъ: Имайте търпение, седнете си на мѣстото!

Григоръ Василевъ: Вие имате правото да ръководите Събранието и задължението по-малко да говорите. Дайте ми думата! Вие трябва да ръководите и да имате търпение да слушате. Азъ искамъ думата по Вашето мнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Моля Ви, седнете!

Григоръ Василевъ: Какво значение има дали съмъ седналъ или съмъ правъ? Вие ставате по 10 пъти.

Председател Стойчо Мошановъ: Какво искате?

Григоръ Василевъ: Искамъ думата.

Председател Стойчо Мошановъ: Чакайте, не съмъ завършилъ още.

Г-да народни представители! Когато има различие въ тълкуването на правилника и се повдигне споръ, мнението на председателството не се разисква. Азъ апелирамъ къмъ г-нъ Григоръ Василевъ, който е старъ парламентаристъ, който е следилъ практиката и на чужди парламенти, да се съгласи съ това, че по мнението на председателството относно приложението на правилника, въ случай на споръ, може да се консултира Камарата съ вота, дали сподѣля мнението на председателството, но никога мнението на председателството по приложението на правилника не се разисква. (Продължителни ръкоплъскания отъ дъсно и центъра)

Петко Стояновъ: Моля, дайте ми думата! По това Ваше мнение, което току-що изказахте, искамъ думата.

Председател Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! Ако искате да създадете инцидентъ по този въпросъ въ Камарата, то е друго.

Петко Стояновъ: По това Ваше мнение искамъ думата, г-нъ председателю.

Председател Стойчо Мошановъ: Чайкате да свърша.

Петко Стояновъ: Чакамъ.

Председател Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! Ако искате да създадемъ инцидентъ — да го направимъ. Азъ, обаче, нѣма да председателствувамъ въ този моментъ, когато ще се разисква върху едни неотемлими права на председателството. Ще вдигна заседанието, и ще дойде другъ да председателствува. Това ще направи, ако искате да създадете инцидентъ.

Понеже има оспорване ...

Петко Стояновъ: Искамъ думата по Вашето мнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Казахъ Ви, че не мога да дамъ думата.

Григоръ Василевъ: По вашето тълкуване. (Възражения отъ дъсно и центъра)

Председател Стойчо Мошановъ: Моля ви се! Думата се дава само по въпроси, които сж поставени за разискване въ дневния редъ. Азъ ви казвамъ категоричното мое мнение по този въпросъ, което може да не се сподѣля отъ нѣкои, но Парламентътъ ще се произнесе.

Петко Стояновъ: Г-нъ председателю! Дайте ми думата по Вашето мнение, да видимъ, дали е въпросъ за правилникъ, или е за тълкуване на законитъ. Вие смѣсвате две нѣща. Азъ нѣма да разисквамъ по Вашето разбиране на правилника, но искамъ да кажа, че Вие смѣсвате два въпроса, които не бива да се смѣсватъ.

Председател Стойчо Мошановъ: (Звъни) Г-да! Вие имате направени още нѣколко предложения, по които ще имате възможност да се изкажете.

Григоръ Василевъ: Вие ме лишавате отъ думата. Вие не сте правъ! Вие абсолютно не сте правъ! Дайте ми думата!

Председател Стойчо Мошановъ: Моля, не Ви лишавамъ. — Тези, които сж съгласни съ мнението на председателството, ...

Григоръ Василевъ: Вие не сте правъ! Вие ни четете нотации, а не ни давате думата. Азъ искамъ думата.

Председател Стойчо Мошановъ: ... моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. (Възражения отъ лъво. Ръкоплъскания отъ дъсно и центъра)

Петко Стояновъ: Това е гилотина и най-малко е достойно за председателя на Камарата.

Михайлъ Михайловъ: Болшинството решава — това е демократичниятъ принципъ. Защо не го приемате?

Председател Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! По другитъ предложения ще имате възможност да се изкажете и да направите своитъ забележки, но позволете на председателя да упражнява правата си така, както ги разбира. Ще имате възможност по всички тези въпроси да се изкажете.

Петко Стояновъ: Протестирамъ срещу всичко това! Това е незаконно.

Председател Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 24 така, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Димитър Търкалановъ: Моля да се отбележи, че по предложението ми не ми е дадена думата и че не съмъ се изказалъ.

Председател Стойчо Мошанов: Ще се отбележи.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„§ 25. Държавни съкровищни бонове по компенсационната сдѣлка за доставка на трѣби, трѣбни материали и арматури за тѣх — 12.158.800 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: По този параграфъ нѣма направени предложения. Които приематъ § 25, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„Глава V.

§ 26. Поддържане, поправяне и пристрояване държавни сгради, паметници и старини отъ историческо значение, сгради, отстъпени на държавата за безвъзмездно ползуване, както и за разни приспособления, принадлежности, инсталации, огради, тротуари и др. въ и около сградитѣ; за ремонтъ и мебелировка на дворцитѣ въ София и Евксиноградъ, за храма-паметникъ „Александъръ Невски“; изплащане премии за конкурси, изплащане предприятия за текущата и минали години — 25.000.000 л.“

Кредитътъ по този параграфъ се намалява на 24.000.000 л.

Председател Стойчо Мошанов: По този параграфъ има направено предложение отъ народния представител г-нъ Драганъ Кисовъ: въ текста думитѣ „изплащане предприятия за текущата и минали години“ да се заличатъ. Въпросътъ е разискванъ.

Които сѣ съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието не приема. Които приематъ § 26 така, както се докладва,...

Еню Поповъ: Моля, искамъ думата.

Председател Стойчо Мошанов: Вие говорихте.

Еню Поповъ: Не съмъ говорилъ по това.

Председател Стойчо Мошанов: Азъ много добре помня, че вие изрично казахте, че ще се мотивирате на единъ пътъ по всички направени отъ Васъ предложения.

Еню Поповъ: Азъ съмъ направилъ нѣколко предложения, обаче се мотивирахъ само по нѣкои отъ тѣхъ.

Димитъръ Гиневъ: (Къмъ председателя) Вие ли ще определяте по кое предложение ще говори и по кое нѣма да говори? Правилникътъ му дава право да говори.

Григоръ Василевъ: Това е полиция на нѣколко души. Ще компрометирате Народното събрание и после ще платете вие първи за него. Помнете ми думата!

Михаилъ Михайловъ: Халосенъ патронъ е това. Я оставете тия работи!

Григоръ Василевъ: Какво е това? Такова нѣщо не е ставало откакъ съществува Парламентътъ. Противоконституционни закони не позволяватъ да ги обсъждаме!

Председател Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! По § 26 има направено предложение отъ г-нъ Еню Поповъ, което пропуснахъ да прочета. То е така задраскано, че смѣтнахъ, че не е предложение.

По § 26 г-нъ Еню Поповъ предлага, следъ думитѣ „изплащане премии за конкурси“ да се добави — „100.000 л.“

Има думата народниятъ представител г-нъ Еню Поповъ. (Възражения отъ дѣсно и центъра)

Председател Стойчо Мошановъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да! Длъжни сте да го слушате.

Еню Поповъ: Г-да народни представители! Ще кажа само нѣколко думи отъ мѣстото си и ще ви моля да ме изслушате.

Направихъ това предложение съ огледъ на опѣзи съображения, които изложихъ по-рано. Направихъ го още и по следнитѣ съображения. (Възражения отъ дѣсно и центъра)

Председател Стойчо Мошановъ: Моля ви се, отъ болшинството, улеснете ми задачата.

Еню Поповъ: Въ последно време наистина се впуснаха много въ така нареченитѣ обществени строежи и, длъженъ съмъ да забележа това, не малко грѣшки се извършиха по тѣхъ. Но като чели тукъ не се жалеа да се чуятъ критикитѣ и мненията ни, както и препорѣжитѣ за избѣгването на тия грѣшки презъ предстоящата 1939 бюджетна година. Г-да народни представители! Имаме вече опитъ. Знаете, че при изпълнение програмата на Министертвото на благоустройството за строежа на пѣтица — снощи азъ говорехъ по това — на павирани или бсткпирани шосета, станаха маса грѣшки при проектирането и се създадоха много излишни разходи за държавата и за фонда „Пѣтица“. Азъ се опасявамъ и предупреждавамъ съ тѣзи нѣколко думи, които казвамъ по настоящия параграфъ, г-нъ министъра да бѣде внимателенъ въ връзка съ общественитѣ строежи. Основанието да кажа, това сѣ нѣколкото сведения, които азъ имамъ и които искамъ да чуе г-нъ министърътъ. Отъ търговетѣ, които сѣ произведени за направа на паважи и бетонни шосета, имаме вече реализирани около 50 милиона лева загуби на държавното съкровище и специално на фонда „Пѣтица“. Тия загуби сѣ реализирани вследствие нѣколкократното обявяване на търговетѣ, като въ края на краищата взематъ предприятието предприемачи, които наддаватъ нѣколко процента надъ девиза. Така предприятието става много скъпо — съ 12—15% повече, отколкото е сумата по тържнитѣ книжа. (Възражения отъ дѣсно) Ако има едно основно проучване на строежитѣ, азъ смѣтамъ, че ще могатъ да се избѣгнатъ подобни грѣшки, които коштуватъ твърде много на фонда „Пѣтица“ и на кредититѣ по настоящия параграфъ.

Но, г-да, ... (Силни възражения отъ дѣсно)

Минко Бърмевъ: Стига!

Председател Стойчо Мошановъ: (Силно звъни) Моля, г-да, тишина!

Еню Поповъ: ... нека г-нъ министърътъ на благоустройството чуе, какво е направено въ връзка съ предприятието София—Самоковъ и предприятието София—Пловдивъ. (Възраженията отъ дѣсно продължаватъ. Глъчка)

Председател Стойчо Мошановъ: (Продължително звъни) Моля, г-да, недейте ми затруднява задачата. Слушайте!

Еню Поповъ: Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че г-нъ министърътъ на благоустройството ще бѣде съгласенъ да му цитирамъ това, което имамъ тукъ, за да каже той дали то е вѣрно или, ако не е вѣрно, да го опровергае. Ще ви моля, г-да, да не ме прекъсвате, за да може г-нъ министърътъ да чуе това, което имамъ като сведение въ връзка съ горнитѣ предприятия. По предприятието София—Самоковъ, г-да народни представители, е произведенъ търгъ и въ края на краищата сѣ получили предложения отъ 15 до 24% надъ девиза. Г-нъ министърътъ е представилъ търга въ Министерския съветъ съ докладъ № 337. отъ 17 януарий 1937 г., съ мнение да се утвърди съ 15% надъ девиза, обаче Министерскиятъ съветъ, съ протоколъ отъ 20 януарий с. г., не е утвърдилъ този търгъ. Тогава търгътъ за това предприятие се насрочва за четвърти пътъ и се добива цена 3% надъ девиза, съ което се спечелватъ 12%. Тогава търгътъ билъ утвърденъ отъ Министерския съветъ.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: Толкозъ по-добре, че четвърти пътъ билъ произведенъ търгътъ!

Еню Поповъ: Направена е икономия отъ 1.440.000 л. само поради тая причина.

Отъ дѣсно: Браво!

Еню Поповъ: Ако наистина можеше да се вършатъ грѣшки около единъ такъвъ малъкъ обектъ, толкова повече заслужава г-нъ министърътъ да бѣде внимателенъ въ връзка съ разходване кредититѣ по § 26. (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

Г-да народни представители! По предприятието София—Пловдивъ, търгътъ за което се произвежда също на

нѣколко пѣти, въ края на краищата пакъ се реализира една печалба отъ 1 милионъ лева. Първоначално книгата сѣ били изготвени за 43 милиона лева, обаче впоследствие били принудени да ги изготвятъ наново — нѣщо, което за пръвъ пѣтъ се срѣща въ нашата техническа практика, или, ако въ миналото го е имало, то се е явявало единъ пѣтъ на хиляда случая. Следъ основната преработка на трѣжнитѣ книжа въ министерството, въ края на краищата този търгъ е вастъ съ 1 милионъ лева помалко.

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Силно звѣни) Приключвайте, г-нъ Поповъ!

Еню Поповъ: Г-да народни представители! Може би сумата 1 милионъ лева да не представлява нищо за насъ, когато боравимъ тукъ съ милиарднитѣ сръдства на държавния бюджетъ, но азъ смѣтамъ, че ние сме длѣжни да скѣпимъ всѣка стотинка на българския народъ и не трѣбва да внимаваме тогава, когато гласуваме кредититѣ, които даваме въ рѣшетъ на съответния министъръ.

Най-важното, г-да народни представители, което бихъ желалъ да чуе г-нъ министърътъ на благоустройството въ връзка съ това предприятие Пловдивъ—София, то е: вѣрно ли е, че това предприятие е отлажено на двама души, отъ които единиятъ е инж. Михайловъ, баджанакъ на бившия министъръ на финанситѣ Кирилъ Ганевъ, чийто връзки съ г. Ганевъ сѣ добре известни на Парламента и на обществото? (Рѣжкоплѣскания отъ дѣсно) Азъ мѣля, за честта на Парламента, че г-нъ министърътъ трѣбва да осветли Парламента по този въпросъ, защото много и много други още въпроси отъ този характеръ се приказватъ въ обществото... (Силни възражения отъ дѣсно)

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Силно звѣни)

Еню Поповъ: ... и за да бѣде задушено общественото мнение, когато се издигатъ гласове за известни поаяки въ Министерството на благоустройството, ... (Възраженията отъ дѣсно продължаватъ, Глъчка)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Приключвайте, г-нъ Поповъ!

Еню Поповъ: ... тогава три пѣти цензурата (показва вестникъ) по искането на г-нъ Ганевъ... (Глъчката продължава)

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Силно звѣни) Виемето Ви свърши. Отнемамъ Ви думата, г-нъ Поповъ. Повече стенографитѣ да не пишатъ!

Еню Поповъ: (Продължава да говори)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! Г-нъ Еню Поповъ бѣше направилъ предложение по § 26, следъ думитѣ: „плащане премии за конкурси“, да се добави: „100.000 л.“. А по това така направено предложение вие всички чухте, какво говори г-нъ Поповъ. Това флагрантно нарушение на правилника не е достойство, г-да.

Еню Поповъ: (Продължава да говори)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Това не е отнемане на права, това е насилие върху правата на Парламента, което вие извършихте. (Рѣжкоплѣскания отъ дѣсно)

Азъ правя апелъ къмъ всички, които сте въ голямо мѣсто тукъ, да бѣдете сѣдѣи на начина, по който този въпросъ се третира отъ председателството и отъ нѣкои народни представители отъ тая страна. (Сочи въ дѣсно) Отъ това ние нѣма да спечелимъ нищо. Азъ пакъ правя апелъ да спремъ съ тѣзи сцени. Направени сѣ предложения, ще дамъ думата на всѣки, който има право, но ще трѣбва да се говори точно по предмета, по който сѣ направени предложенията.

Петко Стояновъ: Какъ да не се протестира, че цензурата забранява да се пише? Какъ може това нѣщо!

Нѣкой отъ дѣсно: Това не е въ връзка съ параграфа.

Петко Стояновъ: Разбира се, че е въ връзка съ параграфа. Това е правото на народния представителъ да контролира изразходването на кредититѣ. Понеже въ това

перо влизатъ проекти и изпълнения и се подозира, че има нередовности, иска се да се протестира. Какъ може да се забранява това!

Председателъ Стойчо Мошановъ: Различно се мисли.

Петко Стояновъ: Не се мисли различно, но вие нарушавате правата на Парламента и народнитѣ представители.

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звѣни)

Еню Поповъ: Азъ съмъ длѣженъ да дамъ известни обяснения, защото вие ме засегнахте, г-нъ председателю.

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Силно звѣни) Моля Ви се, седнете си!

Еню Поповъ: Искамъ обяснение. (Силни възражения отъ дѣсно)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Седнете си, защото търпението на всички се изчерпа. Ако искате да създадете инцидентъ, да почнатъ изключванията, и това ще стане, но въ ничия полза нѣма да бѣде то. Вие си седнете, изказахте се.

Еню Поповъ: (Казва нѣщо. Силни възражения отъ дѣсно)

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Силно звѣни) Г-нъ Поповъ! Чакайте да свърши!

Еню Поповъ: Искамъ думата за лично обяснение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-нъ Еню Поповъ! Чуйте да Ви кажа и нѣщо друго: когато председателътъ на Народното събрание прави бележка за нарушение на правилника, лично обяснение не се допуска. Това е общо правило въ всички парламенти. (Рѣжкоплѣскания отъ дѣсно)

Тѣзи, които приематъ предложението на г-нъ Еню Поповъ по § 26 така, както той го назова, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Тѣзи, които приематъ § 26, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Мажинство, Събранието приема. (Квесторътъ Илия Ралевъ е отишълъ между народнитѣ представители отъ дѣсно)

Нѣкой отъ дѣсно: Г-нъ председателю! Нека квесторътъ да си отиде на мѣстото. (Шумъ)

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звѣни) Г-да народни представители! Азъ пръвъ направихъ бележка на народния представителъ г-нъ Ралевъ да си отиде на мѣстото. Защо вие протестирате следъ бележката на председателя?

Докладчикъ Димитъръ Маковъ: (Чете)

„§ 27. Нови държавни сгради: направа и довършване сгради, инсталации, уредби въ и около тѣхъ; ограждане и постилане двороветъ имъ; плащане премии за конкурси; възнаграждение на частни технически лица за проучване, изработване проектни книжа и др. подобни; изплащане предприятия и отчуждаване мѣста за държавни сгради, презъ текущата и минали години — 90.000.000 л.“

Въ края на § 27 комисията прибави думитѣ: „отъ които 1.000.000 л. за довършване сградата на студентския домъ“, а кредитътъ отъ 90.000.000 л. намали на 89.000.000 л.

Председателъ Стойчо Мошановъ: По § 27 има направено предложение отъ народния представителъ г-нъ Григоръ Василевъ въ следния смисълъ: (Чете) „Довършване сгради и изплащане предприятия за минали години се заличаватъ. Общата сума 89.000.000 л. се намалява съ 500.000 л., които се увеличаватъ кредитътъ по § 29“. Това предложение е разисквано въ бюджетарната комисия и азъ давамъ думата на г-нъ Григоръ Василевъ, за да го развие.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Димитъръ Търкалановъ: И азъ съмъ направилъ предложение по този параграфъ, г-нъ председателю.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! По този параграфъ е направилъ предложение

и народният представител г-н Димитър Търкалановъ въ следния смисъл: (Чете) „§ 27. Предвиденитъ по параграфа суми се употребяватъ само за довършване на започнати държавни постройки. Да се предвиди пълнен кредитъ за довършване сградата на II държавна мъжка гимназия въ София“.

По първата частъ на това предложение, а именно: „Предвиденитъ по параграфа суми се употребяватъ само за довършване на започнати постройки“, понеже не е разисквано въ бюджетарната комисия, не може да се говори, по по втората частъ на предложението, а именно: „Да се предвиди пълнен кредитъ за довършване сградата на II държавна мъжка гимназия въ София“, понеже е разисквано въ бюджетарната комисия, може да се говори.

Димитър Търкалановъ: Да, по него ще говоря.

Председател Стойчо Мошановъ: Само по този въпросъ ще говорите, иначе ще вдигна заседанието. (Оживление)

Стефанъ Цановъ: Само за Мусманъ да не приказва!

Председател Стойчо Мошановъ: Има думата г-нъ Димитър Търкалановъ.

Димитър Търкалановъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Най-напредъ трѣбва да изкажа едно съжаление, че не ми се даде възможностъ да се изкажа отъ това мѣсто по § 24, буква б. Този параграфъ бѣше разискванъ въ бюджетарната комисия, кждето бѣ установено, че една частъ отъ предвиденитъ кредити по него трѣбва да отидатъ — споредъ преценката на бюджетарната комисия и решението на пленума отъ снощи — къмъ Министерството на земедѣлието. Азъ бѣхъ направилъ моето предложение тамъ. Смѣтамъ, че ние сме неправилно възпрепятствували тукъ да изкажемъ нашето мнение по този въпросъ, защото моето убеждение е, че всички тия кредити за строежи по водитъ трѣбва да отидатъ къмъ Министерството на земедѣлието.

Г-да народни представители! Азъ съмъ направилъ предложението за начина, по който трѣбва да се изразходва сумата отъ 89.000.000 л., предвидена по § 27, за постройката на нови държавни сгради.

Безспорно, Министерството на благоустройството си е поставило за задача една голѣма дейностъ. Обаче, г-да народни представители, трѣбва и тукъ да се добави и да се припомни това, което се направи като бележка и като предупреждение въ бюджетарната комисия: вѣроятно сѣ предвидени нови строежи. Азъ си спомнямъ, че тамъ се поиска отъ г-нъ министъръ Ганевъ единъ планъ, за да видимъ какво се предвижда да се строи. Той обясни, защо не било удобно да представи той планъ. Въ всѣки случай, азъ два пѣти съмъ го казалъ отъ тая трибуна и сега трети пѣтъ казвамъ: такива грамадни строежи, съ такива огромни кредити, недейте никога допуща да се вършатъ безъ програма.

Нѣкой отъ дѣсно: Тѣ не сѣ безъ програма.

Димитър Търкалановъ: Мене съвсемъ не ме е страхъ отъ това, че ако се внесе една програма г-да народнитъ представители ще почнатъ да се надпреварватъ да искатъ строежи. Може да се надпреварватъ — така, както стана и съ програмата за откриване на мирови съдилища. Но когато ние установихме, че трѣбва да се движимъ въ кръга на единъ опредѣленъ кредитъ, въпросътъ бѣ изчерпанъ. Тукъ може, тукъ не може! Обаче да искате вие отъ мене да гласувамъ 89.000.000 л. за строежъ, безъ да ми представите една програма за начина, по който ще използватъ тия кредити — това не е редно. Азъ нѣма да гласувамъ тия кредити.

Нѣкой отъ дѣсно: Много хубаво ще направитъ!

Димитър Търкалановъ: Г-да народни представители! Азъ съмъ длъженъ, въ връзка съ тия кредити, да поставя другъ единъ въпросъ и да попитамъ: върва ли сериозно г-нъ инж. Ганевъ въ своята строителна политика? Не мисли ли, че тя е абсолютно пропала, фалирала? (Веселост и ржкоплѣскания отъ лѣво)

Отъ дѣсно: Ей-й-й!

Димитър Търкалановъ: Г-да народни представители! Азъ си позволявамъ тая свобода, защото вие чухте какво говорѣ той предъ васъ. Азъ нѣма да бѣда голословенъ. Когато той казваше колко струва строежътъ на сградата за Вътрешно министерство, колко струва строежътъ на Пощенската палата, колко струва строежътъ на сградата на Народната банка, колко струва зданието на Дирекцията на дѣжавнитъ дългове, той изнесе, че цената на 1 кубически метъръ отъ тия строежи се движи отъ 700—750 до 1.000 л. И когато единъ отъ народнитъ представители го попита: „А колко струватъ частнитъ строежи, строенитъ на кооперациитъ?“, той отговори: „Къмъ 350 л. кубически метъръ“. Кажете ми, за Бога, каква е тая огромна разлика между 350 и 750 до 1.000 л. за кубически метъръ въ строежа на общественитъ постройки? (Възгласи отъ дѣсно) Моля ви се, въпросътъ е много сериозенъ; касае се до разходването на огромни обществени сръдства.

Серафимъ Георгиевъ: Има колиби по 60 л. кубика!

Димитър Търкалановъ: На мене този въпросъ е много добре известенъ, защото и азъ въ миналото съмъ ималъ възможностъ, макаръ и по-малкъ общественъ служителъ въ тая страна, да строя и да бѣда учудванъ отъ начинитъ, по които българскитъ техници по нѣкой пѣтъ си позволяватъ да разполагатъ съ общественитъ сръдства. Азъ го казахъ, и струва ми се, че тукъ г-нъ Ганевъ има грѣшка. Споредъ приблизителнитъ пресметания на техницитъ, строежътъ на Пощенската палата щѣше да струва къмъ 25 милиона лева, а въ този моментъ този строежъ възлиза надъ 40 милиона лева, г-да народни представители, и сега се отдава на търгъ облицовката на сѣмното здание съ чуждестраненъ мраморъ за 10 милиона лева! Това е допълнителна работа! Ние не знаемъ докъде ще стигне строежътъ на тая държавна постройка! Така е и съ строежа на сградата на Народната банка. А оне по-печаленъ е случаятъ съ строежа на сградата за Министерство на вътрешнитъ работи и т. н. Кажете ми какъ да преценимъ тая строителна политика и какъ да кажа, че е добра. Очевидно, че е много лоша. Защо е нужно, г-да народни представители, тукъ да правимъ метания? Това не е необходимо. Азъ съмъ длъженъ по съвѣсть и убеждение да изпълня моя дългъ и да защита сръдствата на българскитъ граждани, които сръдства по тая параграфъ сѣ 89 милиона лева.

Велизаръ Багаровъ: Не ги разбирашъ тия работи, затуй си противъ.

Димитър Търкалановъ: Много добре ги разбирамъ.

Г-да народни представители! Азъ направихъ едно предложение и въ връзка съ него не мога да не кажа две думи. Азъ искамъ довършването сградата на II Софийска мъжка гимназия. Г-нъ инж. Ганевъ обеща, каквото е възможно, да се направи. Азъ съмъ длъженъ да ви посоча единъ фактъ. II Софийска мъжка гимназия, г-да народни представители, 36 години се помѣщава, срещу грамаденъ годишенъ наемъ, въ две частни здания, пригодени за живѣене. Тая година, съ сръдствата, които министерството отпусна, действително се започна строежътъ. Азъ ви моля да се съгласите да се предвидятъ тукъ сръдства за нейното пълно довършване. Нѣма да ви говоря за статистиката на гимназиалния лѣкаръ, но съмъ длъженъ да ви кажа нѣщо друго. Когато за сградата за Министерството на вътрешнитъ работи се намиратъ 40 милиона лева, когато за Пощенската палата се намиратъ сръдства, когато за строежа на здание на Народната банка се намиратъ сръдства, кждето обикновено въ единъ кабинетъ ще работи единъ чиновникъ, ние безплатно трѣбва да поискаме, да напомнимъ предъ Министерския съветъ и предъ министъра на благоустройството преди всичко да намѣри сръдства, за да се довърши сградата на тая гимназия, която е започната и въ която нѣма да има кабинети за по единъ чиновникъ, а ще има класни стаи за българскитъ снове, които сега учатъ по 40—50 души въ една стая. Сега положението е много печално. Азъ трѣбва да ви кажа, че децата—ученици, по докладъ на гимназиалния лѣкаръ, не могатъ да ядатъ, нѣмагъ апетитъ, измъчени сѣ и една грамадна частъ отъ тѣхъ сѣ заболѣли или сѣ предразположени къмъ заболяване отъ туберкулоза.

Следователно, като правя тия бележки въ връзка съ предложението, което съмъ далъ на г-нъ председателя,

азъ моля г-нъ министра на благоустройството да си вземе бележка тия кредити, които сѫ предвидени въ тоя параграфъ, въ размѣръ на 89.000.000 л., да отидатъ предимно за довършване на започнатитѣ постройки, защото при този голѣмъ и бързъ — да не употребя друга дума — строежъ не се постигатъ цели и не се реализиратъ поставени задачи. Стига се само до това, за което говорихъ преди малко; ако частниятъ строителъ строи за 350 л. кубически метъръ, държавата да го строи за 750 или 1.000 л. (Гжкоплѣскания отъ лѣво)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! По § 27 е постѣпило предложение отъ народния представителъ г-нъ Еню Поповъ съ следния текстъ: „Следъ думитѣ „плащане премии за конкурси; възнаграждение на частни технически лица за проучване, изработване проектни книжа и др. подобни“ се добавя — 150.000 л.“

Този въпросъ не е разискванъ въ бюджетарната комисия. Понеже не се касае за увеличение или намаление на общия кредитъ, а предложението е въ размѣръ на общия кредитъ, дълженъ сѫмъ да дамъ думата на г-нъ Еню Поповъ.

Еню Поповъ: Безъ да го мотивирамъ, моля да бѣде положено на гласуване предложението ми.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Моля тия народни представители, които приематъ предложението на г-нъ Димитъръ Търкалановъ, съ следния текстъ: „Предвиденитѣ по параграфа суми се употребяватъ само за довършване на започнати държавни постройки“, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Втората частъ на предложението на г-нъ Търкалановъ: „Да се предвиди пълнежъ кредитъ за довършване сградата на II държавна мъжка гимназия въ София“ не полагамъ на гласуване, не защото не е разискванъ въпросътъ въ бюджетарната комисия — извинявамъ се, отъ справката, която направихъ, се оказа, че въпросътъ е билъ разискванъ — но защото нѣма конкретизирана сума.

Който приематъ предложението на г-нъ Еню Поповъ, както го прочетохъ преди малко, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Тѣзи, които приематъ § 27 тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Глава VI.

§ 28. Регулационни и нивилационни планове на населени мѣста отъ общини, които правятъ вноски по слѣтитѣ фондове за планиране; курорти, селища при жѣлѣзнодорожни станции и минерални бани — изработване и прилагане; премии за конкурси; възнаграждения за частни технически лица за проучване, изработване проектни книжа и др. подобни; покупка и превозъ на материали — 700.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Нѣма направено предложение по този параграфъ.

Еню Поповъ: Имамъ направено предложение по § 28 и § 31, което ви изпратихъ съ служителя.

Председателъ Стойчо Мошановъ: При мене го нѣма.

(Еню Поповъ отива къмъ председателското мѣсто и започва да пише предложението си)

Нѣкой отъ дѣсно: А-а-а! На какво прилича това!

Председателъ Стойчо Мошановъ: Тѣзи, които приематъ § 28 тѣй, както се докладва отъ г-нъ докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

§ 29. Водоснабдяване на населени мѣста отъ общини, които правятъ вноски по слѣтитѣ фондове за водоснабдяване и на сѣществувачи държавни сгради, имоти и стопайства; отчуждаване частни имоти и извори, обезщетение за повредени и заети имоти; плащане предприятия за текущата и минали години; премии за конкурси; възнаграждения на частни технически лица за проучване, изработване проектни книжа и др. подобни; покупка и превозъ на трѣби и материали, гумени обувки и др. — 10.000.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: По § 29 има предложение отъ народния представителъ г-нъ Григоръ Василевъ: „Кредитътъ се увеличава съ 5.000.000 л., които се взематъ отъ § 27“. Понеже по § 27, който се гласува, не се вземаха тия пари, това предложение става безпредметно.

Има предложение отъ народния представителъ г-нъ Еню Поповъ съ следния текстъ: „Следъ думитѣ: „премии за конкурси; възнаграждения на частни технически лица за проучване, изработване проектни книжа и др. подобни“, се добавя — 100.000 л.“

Понеже това предложение е въ кръга на предвидения кредитъ, давамъ думата на г-нъ Еню Поповъ да го мотивира.

Еню Поповъ: Моля да се гласува безъ да го мотивирамъ.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Тѣзи, които приематъ предложението на г-нъ Еню Поповъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Тѣзи, които приематъ § 29, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Глава VII.

§ 30. Отоплителни, освѣтителни и други инсталации въ сѣществувачитѣ държавни сгради и имоти; направя и поправка; премии за конкурси; възнаграждение на частни технически лица за проучване, изработване проектни книжа и др. подобни; плащане предприятия за текущата и минали години — 15.000.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има предложение отъ народния представителъ г-нъ Еню Поповъ, съ което предлага следъ думитѣ: „премии за конкурси; възнаграждение на частни технически лица за проучване, изработване проектни книжа и др. подобни“, да се добави „50.000 л.“

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Еню Поповъ.

Еню Поповъ: Безъ мотивировка моля да се гласува предложението ми.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Който приематъ предложението на г-нъ Еню Поповъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Тѣзи, които приематъ § 30, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 31. Разходи по чл. 44 отъ наредбата-законъ за електрификацията на България — 6.000.000 л.“

Безъ измѣнение.

Еню Поповъ: Имамъ предложение по § 31.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! Намѣри се предложението на народния представителъ г-нъ Еню Поповъ по § 28, което е въ едно листче заедно съ предложението по § 31.

Предложението по § 28 е следното: „Кредитътъ да се увеличи отъ 700.000 л. на 2.000.000 л., като се взематъ 1.300.000 л. отъ § 30, който да се намали съ тази сума“.

Този въпросъ не е разискванъ въ бюджетарната комисия. Понеже се касае за увеличение на кредита, това предложение не може да бѣде разисквано, нито гласувано.

Г-нъ Еню Поповъ прави предложение: къмъ текста на § 31 да се прибавятъ думитѣ „отъ които 2.000.000 л. за електрификация на земеделскитѣ стопанства“.

Единъ моментъ, да провери дали това предложение е разисквано въ бюджетарната комисия.

Димитъръ Гичевъ: Разисквано е.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Трѣбва азъ да проверя дали е разисквано.

Петко Стояновъ: Параграфътъ е разискванъ съ всички подробности.

Попитайте г-нъ председателя на комисията, и ако той отрече, ще му докажа обратното.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Параграфътъ е разискванъ, но не да се увеличи кредитътъ отъ 700.000 л. на

2.000.000 л., като се вземат 1.300.000 л. от § 30. Такъв въпрос не е разискванъ.

Петко Стояновъ: Няма нужда от такова конкретно предложение, щомъ като параграфът е разискванъ.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Еню Поповъ.

Еню Поповъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! По § 31 правя едно предложение, което е много скромно и смѣтамъ, че ще бѣде възприето отъ всички. Кредитътъ по този параграфъ е 6.000.000 л., отъ които искамъ 2.000.000 л. да бѣдатъ отдѣлени специално за електрификацията на земеделскитъ стопанства.

Г-да народни представители! За борба съ сушата, за която толкова много се говори тукъ отъ министри и народни представители, ние ще трѣбва да търсимъ начини и срѣдства. Снощи г-нъ министърътъ на земедѣлието ви каза нѣкой мѣроприятия, съ които той ще иска да излѣзе срещу това природно бедствие. Обаче сега ни се дава възможностъ да поискаме отъ г-нъ министъра на благоустройството да опредѣли единъ кредитъ специално за електрификацията на земеделскитъ стопанства.

Г-да народни представители! На много мѣста вече, по частна инициатива, сѫ направени проучвания на подпочвенитъ води и имаме случаи, където подпочвената вода е впрегната за оросяване на земеделскитъ стопанства. Единъ такъвъ типиченъ и много оригиналенъ примѣръ ни дава с. Голѣмо-Конаре, Пловдивско, където сѫ получени наистина насърчителни резултати. Самитъ селяни сѫ похарчили маса срѣдства, за да намѣрятъ на 40 метра дълбочина въ земята достатъченъ воденъ пластъ, който да храни два и половина цолова трѣба и съ електропомпа да се поливатъ и оросяватъ отъ всѣка помпа отъ 80 до 130 декари земя, засѣти съ най-интензивни култури — люцерна, ягоди и др. Г-да народни представители! Азъ мисля, че когато вниманието на всички е насочено къмъ трансформиране на земеделското стопанство, къмъ увеличаване на неговитъ доходи, една отъ първитъ грижи, безспорно, ще бѣде да впрегнемъ всички запаси отъ вода въ земята, за да получимъ по-големи резултати. И азъ моля г-нъ министъра на благоустройството да се съгласи, щото за такива случаи въ цялата страна да се предвиди кредитъ отъ 2.000.000 л., за да можемъ да подпомогнемъ частнитъ стопани, като имъ се даде съ една подходяща организация да се ползватъ отъ всички облаги, които иматъ стопанитъ, организирани въ воднитъ синдикати.

Отъ друга страна, г-да народни представители, азъ имамъ нѣколко повече отъ 26 аскетни листове за различни помпи и виждамъ, че електрическата централа „Въча“ дава енергията по 2.50 л. киловатия часъ на земеделски стопанства, които иматъ помпи. Това е една цена безспорно много висока, като се има предвидъ рентабилността на земеделското стопанство. И азъ мисля, че ние нѣма да изпълнимъ дълга си, ако не направимъ всичко онова, което зависи отъ насъ, въ кръга на разполаганитъ срѣдства, за да подпомогнемъ подобни инициативи, та да можемъ идущата година да ги увеличимъ и да отиваме все повече и повече напредъ въ това направление.

Прочее, азъ апелирамъ къмъ Парламента да постави едно здраво начало за електрификацията на нашитъ земеделски стопанства. Моля г-нъ министъра да се съгласи съ мѣето предложение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-нъ министърътъ не е съгласенъ.

Тѣзи, които приематъ предложението на г-нъ Еню Поповъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Еню Поповъ: Значи, само думи — безъ дѣла.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Тѣзи, които приематъ § 31 така, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Глава VIII.

§ 32. Снабдяване изпитателната станция съ материали, машини и поддържането имъ. наемане работници и превозъ на тежести — 300.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 32, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Глава IX.

§ 33. Разходи за посрѣщане на гости и др. безотчетни — 20.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 33, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Глава X.

Държавно срѣдно техническо училище „Царъ Борисъ III“ въ София

А. Лични разходи.

§ 34. Облѣкло, обуща на прислужницитъ и блузи на огняритъ — 15.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 34, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 35. Пѣтни и дневни пари на длѣжностни и частни лица, превозъ на покѣщнина на уволнени или премѣстени държавни служители — 15.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 35, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 36. Възнаграждение на лектори — 80.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 36, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Б. Веществени разходи.

§ 37. Поддържане училищнитъ сгради: малки поправки, измазване; инсталации; чистене, миене, дезинфекциране, освѣтление, отопление и материали за тѣхъ; вода, сметъ, канатъ, застраховка и др. подобни — 150.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 37, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 38. Мобили и покѣщнина; купуване, поправяне и поддържане мобили, чинове, маси, столове и др. — 60.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 38, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 39. Канцеларски материали и потрѣби: хартия, мастило, пишени машини, циклостили и др.; печатане книги, бланки и др.; пощенски, телеграфни, телефонни и др. такси, обнародване обявления и др. — 30.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 39, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 40. Учебни пособия, помагала, уреди, купуване книги, списания за училищната библиотека; купуване уреди и принадлежности за химическия, физическия, геодезическия, минния, лесовѣдния и др. кабинети, както и за поправкитъ имъ. Обзавеждане практическата работилница съ машини и инструменти за духовна музика и уреди за физическо възпитание; поддържане опитното поле — 50.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 40, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Забележка I. Пикьоритъ въ своя районъ не получаватъ пѣтни и дневни пари. Командирането имъ на работа въ другъ районъ става съ разрешение на Главната дирекция на о. с. п. и благоустройството. Въ този случай тѣ получаватъ пѣтни и дневни пари.

Забележка II. Надзирателитъ при всички служби и въ всички случаи не получаватъ дневни пари. Тѣ получаватъ само пѣтни пари до мѣстото, гдето ще упражняватъ постояненъ контролъ — за отиване и връщане.

Забележка III. На държавнитъ служители, които се свикватъ на курсове или конференции, министърътъ на обществения сгради, пѣтницата и благоустройството може

съ заповѣдъ да опредѣли дневни пари до половинъ раз-
мѣръ отъ предвидения въ закона за бюджета на държавата.

Забележка IV. Отъ кредититѣ по § § 27, 28, 29 и 30
може да се назначава времененъ технически персоналъ за
подготовката и изпълнението на предприятията за не по-
вече отъ 10 месеци, по одобрень шатъ отъ Министерския
съветъ, въ който се посочва за всѣко лице за колко време
и за каква работа се наема. Отъ заплатитѣ на този пер-
соналъ не се правятъ пенсiонни удържки.

Забележка V. Кредититѣ по § § 26, 27 и 30 се раз-
предѣлятъ споредъ нуждитѣ по министерства и дирекции
отъ Министерския съветъ по искане на министра на обще-
ственитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството и възъ
основа на писменъ докладъ на министра на финанситѣ.

Забележка VI. Разрешенитѣ 1.000.000 л. по § 27 по
настоящия бюджетъ за довършване постройката на сту-
денския домъ да се изтеглятъ съ авансова платежна за-
повѣдъ. Изразходването на сумата, както и на тази изте-
глена за сѣщата целъ съ авансова платежна заповѣдъ
№ 2079 отъ 6 декемврий 1937 г., издадена по § 26 отъ бю-
джета на Главната дирекция на общественитѣ сгради, пѣ-
тищата и благоустройството за 1937 бюджетна година, да
продължи най-късно до 31 декемврий 1940 г.

ТАБЛИЦА

къмъ § 15 — разходи по сключени бюджетни упражнения	
а) лични разходи	200.000 л.
б) разни веществени разходи	200.000 „
	Всичко 400.000 „

Председателъ Стойчо Мошановъ: По забележкитѣ на
стр. 6 има направено следното предложение отъ г-нъ Дра-
ганъ Кисювъ:

„Забележка V, която има текстъ: „Кредититѣ по § § 26,
27 и 30 се разпредѣлятъ споредъ нуждитѣ по министер-
ства и дирекции отъ Министерския съветъ, по искане на
министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоу-
стройството и възъ основа на писменъ докладъ на ми-
нистра на финанситѣ“, да се заличи. Преди да гласуваме,
трѣба да поясня, че ако се заличи тази забележка, не Ми-
нистерскиятъ съветъ, а лично г-нъ министърътъ ще има
право да разпредѣля кредититѣ.

Тѣзи, които приематъ предложението на г-нъ Драганъ
Кисювъ, да се заличи забележка V, моля, да вдигнатъ
ръка. Малцинство, Събранието не приема.

Тѣзи, които приематъ забележкитѣ, както се доклад-
ваха, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието
приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Часть II.

Временна трудова повинность

Глава I.

Лични разходи.

§ 41. Заплати — 9.365.890 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 41,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 42. Пѣтни и дневни пари на длъжностни и частни
лица; превозъ, покѣщени на уволнени и премѣстени слу-
жители; възнаграждение на частни лица — експерти —
400.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 42,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Глава II.

Веществени разходи

§ 43. Отопление и освѣтление, набавяне лампи, фенери,
електрически крушки, печки, трѣби и др.; такси за вода,
сметъ, каналъ и превозъ на материали по отоплението —
500.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 43,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 44. Инвентарни предмети: бюро, писалищни маси, пи-
щещи машини, шкафовѣ, каси, телефони, кабели и др. —
покупка и поправка; книги и списания за библиотеката —
250.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 44,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 45. Канцеларски материали и потрѣби: хартия, ма-
стило и др.; печатане формуляри, книги, отчети и др.; об-
народване обявления, пощенски, телеграфни, телефонни и
др. такси — 500.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 45,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 46. Превозъ на вещи, материали, храна, добитѣкъ и
др.; разходи по опаковката имъ, наемане добитѣкъ и коли;
превозъ на заболѣли и ранени заедно съ придружава-
щитѣ ги — 50.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 46,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 47. Храна и порционни пари на трудовацитѣ и дър-
жавнитѣ служители; разходи за приготвяне храната и
хлѣба; набавяне кухненска и столова посуда, чували, кан-
тари, походни фурни и кухни, поддържане и поправка на
сѣщитѣ, постройка, поправка и поддържане на кухни,
фурни, столови, складове за припаси, за инсталиране на
сѣщитѣ съ печки и машини, наемане зеленчукови градини
разходи за сѣщитѣ — 3.000.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 47,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 48. Облѣкло на държавнитѣ служители въ готовъ видъ
или материали, включително и ушиването по одобрень отъ
министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоу-
стройството правилникъ; поправка на облѣклото; наемане
надничари — майстори за ушиване на облѣклото —
1.200.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 48,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 49. Стѣкмителни предмети за хората и добитѣка: по-
купка, поддържане и поправка — 1.700.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 49,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 50. Храна на добитѣка: покупка и превозъ —
1.200.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 50,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 51. Превозни срѣдства: набавяне и поддържане. Купу-
ване коне и подковаването имъ — 1.725.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 51,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 52. Машини, уреди и инструменти: покупка и по-
правка — 90.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Които приематъ § 52,
моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„§ 53. Консумативни материали: бензинъ, масла, вѣт-
лица, дърва, газъ, взривни материали, капсули, фитилъ и
др. — покупка и превозъ; варели за бензинъ и масла —
700.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 53, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„§ 54. Хигиена и лѣкуване на трудослужащите и добитъка: купуване медикаменти, превъзочни материали, сѣруми и др.; медицински и ветеринарни машини, инструменти и уреди; аптечни принадлежности, почистване и дезинфекция отходните мѣста; къпане на трудоваците; сапунъ за пране; такси за лѣкуване на добитъка и др. — 260.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 54, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„§ 55. Помощи за лѣкуване на държавните служители заболѣли презъ време на службата си; разходи и помощи за погребение на починали бедни държавни служители и трудоващи или семейства имъ въ случай на злополука — смъртъ или инвалидност, причинена по поводъ и при изпълнение на службата, съгласно утвърдения отъ министъра на обществените сгради, пѣтищата и благоустройството правилникъ; помощи за злополука съ временни повиничари и добитъка имъ, съгласно чл. чл. 30 и 31 отъ закона за временната трудова повинност — 100.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 55, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„Други

§ 56. Изплащане на присѣдени суми, разноси по водене на сѣдебни процеси, за изгубени процеси и лихвите върху присѣдени суми, изплащане на суми злоупотребени отъ държавни служители — 50.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 56, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„§ 57. Непредвидени вещевени разходи — 3.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 57, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„§ 58. Разходи по сключени бюджетни упражненя — 100.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 58, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„§ 59. Връщане неправилно внесени суми по сключени бюджети — 10.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 59, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„§ 60. Връщане неправилно внесени суми по текущия бюджет“ — не се предвижда кредитъ.

„§ 61. Запазенъ фондъ — 200.000 л.“

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошанов: Които приемат § 61, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Димитър Марков: (Чете)

„Забележки. 1. Предоставя се на министъра на обществените сгради, пѣтищата и благоустройството отъ свободния кредитъ по всички параграфи да задоволява нужди, опредѣлени отъ него въ съгласие съ министъра на финансите. Неизползуванитъ до края на бюджетното упражненя суми по разнитъ параграфи се изтеглятъ съ авансови платежни заповѣди, съ което бюджетътъ се счита приключенъ, а изразходването и оправдаването на тия суми, до окончателното имъ изчерпване, става отъ министъра въ съгласие съ тоя на финансите.“

Срокътъ, упоменатъ въ чл. 66 отъ закона за бюджета, отчетността и предприятията, не се отнася за оправдаването на сумитъ по тѣзи авансови платежни заповѣди.

2. За нуждитъ на временната трудова повинност, по нареждане на съответния министъръ, се отпускатъ безплатно всички произведения на фабриките и стопанствата при трудовитъ войски.

3. За постройка и поправка на сградитъ (становетъ), за направа на разни съоръжения по новитъ пѣтища, разрешава се на временната трудова повинност да получава безплатно отъ Министерството на земедѣлието и държавнитъ имоти дървесната маса, получена отъ просѣкитъ при откриването на новитъ пѣтища.

4. Канцелариятъ и превознитъ сръдства на временната трудова повинност се помѣщаватъ въ сградитъ на трудовитъ дружини, а тамъ гдето нѣма такива — въ общинскитъ управления. Превознитъ сръдства се поправятъ въ работилницитъ на трудовитъ дружини, обаче съ сръдства по съответния параграфъ на временната трудова повинност.

За гледане на добитъка и поддържане превознитъ сръдства, отъ трудовитъ дружини се дава по единъ трудовъ войникъ на всѣко превозно сръдство.

5. На държавнитъ служители, които се свикватъ на курсове и конференции, министърътъ на обществените сгради, пѣтищата и благоустройството може съ заповѣдъ да опредѣли дневни пари до половинъ размѣръ отъ предвидения въ закона за бюджета на държавата.

6. За правилното разпредѣление на длѣжноститъ, министърътъ на обществените сгради, пѣтищата и благоустройството, при назначаването на служителитъ, има право да намалява длѣжноститъ и заплатитъ, както и да опредѣля заплатитъ на ония длѣжности, за които сѣ предвидени заплати „отъ“—„до“.

Заплатитъ на служителитъ по временната трудова повинност, макаръ и съ повишение, не се засѣгатъ отъ разпорѣбата на чл. 3, алинея първа, отъ наредбата-законъ за бюджета на държавата за 1935 бюджетна година.

Служителитъ по временната трудова повинност, които въ продължение на шестъ изслужени години бѣдатъ повишени два пѣти, но единиятъ пѣтъ съвпада и съ повишение и въ чинъ, запазватъ правото си на повишение заплата за шестъ действително прослужени години.

7. Трудови офицери — контролѣори и помощници началници на групи въ чинъ офицерски кандидати до производството имъ въ чинъ трудовъ подпоручикъ получаватъ съ 100 л. по-малко отъ предвидената за трудовъ подпоручикъ заплата.

8. Касиритъ получаватъ порционни пари и пари за обѣдокъ по размѣритъ и при условията за останалитъ служители по ведомството на временната трудова повинност, а книговодителитъ при сжититъ условия и размѣръ — само порционни пари, начиная отъ 1 януарий 1939 г.

9. Постановленията на горензброенитъ забележки оставатъ въ сила и действие до измѣненето или отмѣненето имъ“.

Председател Стойчо Мошанов: Има предложение отъ народния представител г-нъ Еню Поповъ, въ смисълъ, да се залича забележка 1.

Има думата народниятъ представител г-нъ Еню Поповъ.

Еню Поповъ: Г-да народни представители! Забележка 1 къмъ § 61 има много сериозенъ характеръ. Тя иде да забрани сѣществени постановления на закона за бюджета, отчетността и предприятията. А законътъ за бюджета, отчетността и предприятията, въ едно свое специално постановление накрая, предвижда, че измѣнения въ този законъ могатъ да се правятъ само съ специални законопроекти за измѣнение на тоя законъ. Ние тукъ съ една забележка искаме да измѣнимъ текста на закона за б. о. п. Азъ обръщамъ вниманието на г-нъ министъра на благоустройството, че макаръ да бѣде скритъ задъ тази забележка, все пакъ може да носи нѣкаква отговорност и той трѣбва да си направи добре смѣтката, дали е добре за него да се ползува отъ тази забележка или не. Това представлява, г-да народни представители, единъ анахронизъмъ, единъ атавизъмъ отъ онова време, когато всичко бѣше концентрирано въ рѣцетъ на Министерския съветъ. Това е едно скрито пълномощие, съ което Народното събрание не бива да се съгласява. Моля да се съгласите да заличимъ забележка 1 къмъ § 61.

Председател Стойчо Мошанов: Тѣзи, които приематъ предложението на г-нъ Еню Поповъ, забележка 1 на стр. 8 да се заличи, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието не приема.

Петко Стояновъ: Вие не можете да поставяте на гласуване такава забележка, защото противоречи на законитъ.

Председател Стойчо Мошановъ: Азъ съмъ длъженъ всъчки единъ проектъ, който се внася отъ комисията, да го поставя на гласуване, а има Върховна съветна палата, която следи дали забележките по бюджета могат да отишатъ законитъ или конституцията.

Който приематъ забележките, както се докладваха, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Частъ III.

Държавенъ автомобиленъ гаражъ

Глава I.

Лични разходи

§ 62. Заплати:

(Гледай обяснителната таблица)

а) заплати и безотчетни 1.257.000

б) временни работници 60.000

Всичко 1.317.000 л.

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 62, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Димитъръ Марковъ: (Чете)

„Глава II.

Веществени разходи

§ 63. Поддържане моторнитъ коли и др.; набавяне резервни части и материали за поправката имъ, горивни и смазочни материали, електрическа енергия за двигателитъ, поправки въ частни работилници, превозъ, омаковка и др.; канцеларски материали и потребъ, отопление и освѣтление, такси за вода, каналъ и сметъ; поправка на държавни сгради, инвентарни предмети, машини, уреди и инструменти; поддържане работилницата, облѣкло, обуща и порционни пари на държавнитъ служители, инвентарно облѣкло на шофьоритъ: шуби, ржавици, обувки, работни блузи, комбинезони и др. — 1.100.000 л.

Безъ измѣнение.

Председател Стойчо Мошановъ: Който приематъ § 63, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Бюджетътъ на Министерството на общественитъ сгради, пътищата и благоустройството за 1939 бюджетна година е приетъ. (Продължителни и бурни ръкоплѣскания отъ дѣсно и центъра и викове „Браво!“ Министъръ Ганевъ става правъ и се покланя на народнитъ представители, които му правятъ продължителна овация. Бурни продължителни ръкоплѣскания и викове „Ура!“ Тропане по банкитъ отъ нѣкои отъ народнитъ представители въ дѣво) Давамъ 10 минути отиди.

(Следъ отиди)

Председателуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Преди да пристѣпимъ къмъ следната точка отъ дневния редъ, г-да народни представители, моля да се съгласите, съгласно чл. 49 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, въ гласувания вече бюджетъ на Министерството на земедѣлието и държавнитъ имоти да се извърши една редакционна поправка.

Въ забележката на стр. 45 предъ предъ думитъ „помощникъ-лесничейтъ“, да се прибавятъ думитъ „помощникъ-районнитъ горски инспектори“. Касае се за една редакционна поправка. Изпуснати сж били тѣзи думи, съ което ще се създаде едно неудобно служебно положение. Това предложение се прави, съгласно чл. 49 отъ правилника, отъ г-нъ министъра на земедѣлието и държавнитъ имоти.

Тѣзи отъ г-да народнитъ представители, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристапваме къмъ бюджетопроекта за разходитъ по Върховното правителство за 1939 г.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Методи Янчулевъ.

Методи Янчулевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! За пръвъ пътъ следъ четири години Парламентътъ почти приключва разглеждането бюджета на държавата. Така той упражнява своето върховно право да бѣде господаръ на икономическия животъ на страната. И не само това. По стара практика, многостранниятъ миналъ, днешенъ и утрешенъ животъ на страната биде подхвърленъ на прегледъ, одобрение, отрицание и препорѣжки. Сега е сложенъ на разглеждане бюджетопроектътъ на Върховното правителство. Това е една нова възможностъ за обсъждане общитъ линии на правителствената политика

въ днешния и утрешния день. Но тукъ е бюджетътъ и на Народното събрание, и това е поводъ за обсъждане на нашата дейностъ, нашитъ задачи и нашата отговорностъ.

Г-да народни представители! Въпросътъ е загубилъ традиционния си характеръ. По силата на едно естествено чувство, да не критикувашъ самъ себе си, въ миналото този бюджетъ не е билъ поводъ за обширни разисквания. Събитията отъ последнитъ години, обаче, повелително налагатъ корекция на старата практика и надживяване на това чувство. Слагайки прѣста върху раната, ние констатираме, че съществува дѣлъ и на Парламента въ кризиса, който страната е изживѣла. И ето защо тукъ му е мѣстото да се каже, че 24-то Народно събрание е изправено предъ дейностъ и отговорности, които не сж слагани въ миналото. Предъ 24-то Народно събрание сж сложени и нови задачи. То трѣбва не само да изпълни повелата на конституцията, да бѣде законодателна и контролна властъ, но сега предъ него е и новата върховна грижа, неотбелязана въ никой писанъ законъ, но сложена съ жестока неумолимостъ отъ живота у насъ. Касае се да се укрепи Парламентътъ, чрезъ дейността да се мотивира нуждата отъ съществуване на Народното събрание. И още една трета задача, не по-малко важна: следъ крушението на една политическа система за организиране на народа, като се изтеглятъ поуки отъ поражението, да се мине къмъ изграждане на нова и различна. Така азъ отбелязвамъ онова, което по мое убеждение е нашата главна грижа, нашата ежедневна задача.

Би било улеснение за менъ и интересно за темата да направя единъ прегледъ на изминатия въ 60 години пътъ, за да почерпя доводи и се аргументирамъ съ събитията. Времето, обаче, не ще ми стигне, и ето защо азъ ще помена само фактитъ, безъ да правя подробенъ разборъ. Тия факти, които отбелязвамъ, за да се обоснова, се свеждатъ къмъ следното.

На три пѣти нормалниятъ животъ въ страната е бивалъ слѣванъ отъ суспендиране на конституцията. Отъ тритъ преврата ние можемъ да извадимъ нѣколко извода, общи и характерни за изключителнитъ събития у насъ. Интересуващитъ ме изводи сж: при всѣки превратъ въздействието или интереситъ на външни сили сж постояненъ фактъ. Непримиримостта и ожесточението на вътрешно-политическитъ борби сж изграждали моралнитъ предпоставки на насилиято. Въ това време народнитъ събрания сж били обезличени, въ идейна безпѣтица или съ нестабилни мнозинства. Следъ всѣки превратъ е следвала реорганизация на политическитъ сили въ страната. Съ огледъ на поставенитъ задачи и по понятни причини, азъ ще се спра върху следнитъ три въпроса: коя е причината за тѣзи три сътресения, какво е значението на политическата система за изживяванитъ кризи и отношението на Парламента къмъ тѣхъ.

Г-да народни представители! Когато преди 60 години политическата свобода огрѣ българския народъ, демократичнитъ на Западъ бѣха приключили борбата за укрепване парламентарната система на управление. По тая причина ние останахме чужди на философскитъ въздействия върху умоветъ и революционнитъ слези, които предхождаха нейния маршъ изъ Европа. Духовнитъ сили на нацията и оскѣдната интелигенция бѣха съсредоточени върху идеала за свободата. И следъ възторга отъ отхвърляне на игото, младата българска държава се изправи предъ необходимостта за самостоятелъ и свободенъ животъ безъ една ясна и опредѣлена идея за държавна организация и управление. Многовъковното робство и допирътъ до революционната апаратура, обаче, бѣха всѣли въ душата на поколѣнието чувството на органическо отвращение къмъ всѣко ограничение на свободата. Подъ влиянието на това възпитание и чувство биде сглобена търновската конституция. Така партийно-парламентарната система на управление биде присадена отвънъ и попита отъ насъ. Знаеше ли нѣщо българскиятъ народъ за нея? Бѣше ли живѣлъ той съ крушението на абсолютизма, съ господстващитъ идеи на либерализма и съ зараждащитъ се социални учения? Очевидно не. Той живѣше и се борѣше за своята свобода. Този идеалъ включваше жаждата му за всестраненъ новъ животъ. Отъ свободата българскиятъ народъ очакваше не само прогласенитъ отъ Французката революция принципи: свобода, братство и равенство, но и имотъ и благоденствие. Така практически се слага въ съзнанието на масата първата последица отъ свободата. За интелигенцията, обаче, задачата бѣше друга: изграждане скелета на държавния организъмъ. По тази причина още въ първия моментъ се оказа едно несотвѣствие въ грацията на целитъ. Докато отъ едната страна бързаха съ сглобяване на административния апаратъ, отъ другата изпитваха чувство на разочарование, че надеждата за благоденствие, свързана съ идеята за свободата, не се сбѣжда. Това е изходниятъ пунктъ, въ

който се раздѣляха пѣтищата на народа и интеллигенцията. Този е основната причина, поради която политическият организационен интелектуален не можаха да събудят трайно въодушевление вътрѣд маситѣ. Влиянието на външни сили това духовно раздвоение е причина, щото въ страната да кипнат жестоки вътрешни политически борби, провеждани съ присъщата на примитивността страсть, за да се стигне до първото суспендиране на конституцията. Съ същата жарь борбитѣ продължиха до и следъ държавната, за да стихнатъ въ навечерието на войната отъ 1912 г. Въ единъ само пунктъ духовната връзка е оставала винаги жива и е сплотявала народъ и интеллигенция. Това е историческиятъ пѣтъ на племето, въковниятъ му стремежъ къмъ обединение. И когато последниятъ пѣтъ замлъкна тежниятъ грохотъ на топовѣтъ и по прашнитѣ друмища на Балкана се проточиха морнитѣ редове на войницитѣ, връщащи се у дома, и тази връзка биде скъсана и замѣнена съ чувството на бунтъ. Нищо чудно, че отъ този моментъ нататкъ народътъ се хвърли въ онай посока, отъ която се чуваха най-шумнитѣ гласове за извършената съ него неправда, че се насочи, тамъ където даваха наркото на наболѣлото му чувство и му сочеха лѣтъ из отплата срещу всички неправди на свѣта. Отровата на демагогията се разлѣ по цѣлата страна, ожесточи сърдцата, разпали страститѣ и политическиятъ борби кипнаха съ неподобни буйства. Когато политическата интеллигенция разбра, че е изгървала изъ ржцетѣ си маситѣ, тя се опита да се върне при тѣхъ, но намѣри пѣтища запришени и заети отъ полуинтелигенцията. Последната, организирана въ масова и самобитна партия, упорито бранѣше новата си позиция и не подбираще срѣдствата, за да отрови чувствата и да скъса връзкитѣ между града и селото, между народа и интеллигенцията. Заедно съ това въ организацията на държавата настѣпи силенъ упадѣкъ. Като отпоръ срещу усилията за обезправяването ѝ и въ стремежа да възстанови ржководното си мѣсто и спре процеса на разложение, интеллигенцията се насочи къмъ войската, политизира я и взе чрезъ нея властта.

Г-да народни представители! Превратътъ отъ 1923 г. размѣсти политическиятъ пластовъ у насъ. Какво стана тогава съ политическиятъ партии? Нито една отъ тѣхъ не се задържа въ своитѣ бивши рамки. Така историята се повтори. Следъ първия превратъ дойде раздвоението въ либералната партия, а следъ втория — разпадането на всички.

Бързиятъ прегледъ, който правя на изтекитѣ въ половинѣ въкътъ събития има за целъ само да даде предпоставки за извода, че веднага следъ войната политическиятъ партии се оказаха съ напълно приключена мисия и, въ старата си форма, непригодни да се справятъ съ новитѣ задачи на живота.

Независимо отъ това, надъ свѣта шествуваше единъ новъ духъ, народитѣ бѣха изправени предъ нови хоризонти. И ние неизбежно бѣхме повлияни отъ тѣхъ. И у насъ около войнитѣ, г-да народни представители, духовнитѣ водачи на поколѣнието бѣха на върха на своитѣ сили и политическата система въ своя развѣтъ. Тя даде онова, което можеше и което ще бѣде погрѣшно да бѣде отречено. Но отъ тогава насамъ свѣтътъ се промѣни. 150-милионенъ руски народъ имаше на земята най-великѣ и отъ всички прѣвъ царь. И той загина. Въковната империя на Хабсбургитѣ се разпадна и отъ династията нѣма помѣнь. Династията на Хохенцолернитѣ се сгромоляса и на нейно мѣсто единъ човѣкъ отъ народа издига нѣмската нация на незапомнена въ историята висота. Поанкаре и Клемансо сж мртви. Името на Лойдъ Джорджъ не се чува. Въ Италия се извърши чудо, въ жилитѣ на уморения народъ кипна буйна нова кръвь и подиръ стѣпкитѣ на единъ въдохновенъ водачъ италианскиятъ народъ възстановява римската империя. Сърбия отъ 3 милиона стана 15. Ромѣния отъ 6 милиона стана 18. Гърция стана република и после пакъ монархия. Дори султанитѣ бѣха свалени, единъ великѣ реформаторъ преобрази турската земя и свърши земния си дѣлъ, оставяйки задъ себе си единъ въодушевенъ народъ. Въ Европа изчезнаха държави и се създадоха нови.

Наистина, г-да народни представители, нищо ли не се е случило въ свѣта, за да останатъ само у насъ нѣщата непромѣненни? Следъ всичко това, следъ двѣтъ катастрофи и следъ двата преврата, какво още трѣбва да стане, за да се съгласи и слѣзне отъ политическата сцена у насъ поколѣнието, което ржководѣше войната и неговата система? Не идва ли естественъ, неминуемъ, органически кризисъ въ тази политическа система? Следъ втория превратъ въ 1923 г. у насъ се счете за достатъчно едно прегрупиране на силитѣ. Много скоро, обаче, идеята за обединение на политическиятъ партии получи смъртоносна рана. Чини ми се, че ние не можахме да разберемъ духа на следвоенното време;

задъ идеята на обединението не можахме да видимъ повелата на идващия новъ редъ и бързо всички политически организации се възстановиха. Разпадането на Сговора бѣше приносъ къмъ хаоса, който се създаде. И така, ние се върнахме по-назадъ отъ тамъ, където бѣхме. Между-временно стопанскиятъ кризисъ изсмукваше сетнитѣ сили на страната, моралното разтление бѣше проникнало дълбоко и непоправимо я разлагаше. Презъ тѣзи дни, въ нощта на 19 май, последното партийно правителство внезапно умрѣ. То знаеше, че ще стане превратъ и нѣма сили да се защити. Когато на сутринта скръцнаха ключоветѣ и на Народното събрание, не се чу нито единъ гласъ за протестъ, защото нѣмаше сили и за това.

Г-да народни представители! Нужно ли е да се спра-вие съ общественото мнение и да анализираме душата на народа за мълчанието, съ което бѣше посрещнато третото суспендиране на конституцията? Вълнението, което ги обзе, не бѣше чувство на съжаление нито за правителството, нито за Парламента, а най-малко за политическиятъ организации, чийто жертва станаха и правителство, и Парламентъ, и конституция. Тревогата се дължеше на неизвестността, къде ще ни водятъ тѣзи, които дойдоха по изключителенъ начинъ: виждатъ ли тѣ ясно и надалече, защо рѣ манифеста имъ липса едно име, което е звучало винаги първо, когато е имало свободна българска държава; единодушни ли сж тѣ, знаятъ ли какво точно ще правятъ? Народъ и интеллигенция се оттеглиха мълчаливо отъ извършената стѣпка и тя въодушевление не създаде. Азъ никога не съмъ одобрявалъ 19 май. Имахъ веднажъ възможностъ да наблюдавамъ намѣсата на войската въ политиката и разбрахъ, че реализирането и на най-блестящата програма струва много скъпо, щомъ неизбежно ще се плаща съ единството ѝ. Всѣщностъ сега работата излѣзе много по-лоша. Въ началото всички мислѣхме, че до една такава съдбоносна крачка се е дошло не само поради разочарование отъ настоящето. Теорията на отрицанието не бѣше достатъчна за единъ ударъ върху основитѣ на държавата. Самоувереността на 19-то-майцитѣ, громкитѣ имъ рѣчи създадоха иллюзията, че конструктивната имъ програма е подробно разработена. Обаче много скоро се почувствува нерешителностъ и колебание, щомъ като отъ отрицанието трѣбваше да се премине къмъ дѣло. Оказа се, че шумно провъзгласенитѣ идеи за новата държава сж ясни само въ най-обща форма и че подробноститѣ, които собствено представляватъ и съдържанието на въпроситѣ, не само не сж фиксирани и проучени, но тепърва ще се търсятъ пипнешкомъ. Не бѣше извинение липсата на време или единство. Озвн, който се е решилъ да вдигъ войската извънъ нейното предназначение, за да си служи съ нея за политически цели, бѣше длъженъ предварително да се счете и съ въпроса за времето, и съ този за единството. Противното извинение е най-жестоко самообвинение.

Така, г-да народни представители, 19 май умрѣ, сконанъ поради студенината, съ която го обн българскиятъ народъ.

Но какво правѣхме ние, партийнополитическиятъ хора тогава? Ние сжщо стояхме сковани отъ умора въ между-особицата, идейно изсушени и получавахме съчувствие като всѣки падналь, но не отразявахме надежди. Откъслечнитѣ опити да събудимъ реакция свършиха безуспѣшно, защото бѣхме хора безъ духъ и безъ ентусиазъмъ.

Никола Търканановъ: И после цензурата и щиковетѣ — и се уреди работата.

Методи Янчулевъ: Азъ ще дойда и до тѣзи въпроси и ще ги разгледамъ отъ по-друга гледна точка.

Изъ единъ пѣтъ, г-да народни представители, се създаде събитие, върху което ние съсрѣдоточихме всичкитѣ си надежди. Въ началото на 1937 г. бидоха насрочени общински избори. Всички ние, голѣми и малки функционери на бивши политически партии, очаквахме съ вѣра изборния резултатъ, непоколебимо убедени, че той ще ни донесе решителна победа, защото видѣхме разочарованието отъ 19 май, но се излѣгахме, че народитѣ съжалява за насъ и за нашата система. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Би било неистина да се твърди, че партийнитѣ кадри не разбраха желанието на партийнитѣ центрове. Нѣма да е вѣрно, ако се поддържа, че маситѣ не знаеха резултата, който ще настѣпи, ако отговорятъ на препорѣкитѣ отъ горе за бойкотъ. Бѣше ясно за всички, че ако болшинството отъ лохаденитѣ гласове сж лузонги, идеята за партийната реставрация щѣше да получи нетърпещъ противоречие аргументъ. Азъ вземамъ въ съображение обясненията, които се дадоха за настѣпния резултатъ: тероръ, угроза отъ постановението на закона, изключителенъ режимъ и като

имъ отдѣляемъ подобаващо мѣсто, мисля, че тѣ не го обясняватъ. Въ всѣки случай тѣзи обяснения нѣмаха никакво значение за изборните резултати въ градовете, а тѣ не бѣха различни отъ общитѣ за цѣлата страна. Но ако приемемъ даже, че всички тѣзи аргументи сѫ напълно валидни, че тѣ сѫ повлияли на заестото отъ избирателитѣ становище, тогава пакъ се налага въпросътъ: защо ние не можахме да отгатнемъ действителното състояние на маситѣ? Защо само нѣколко часа преди получаване на изборните резултати ние бѣхме убедени, че маситѣ ще ни следватъ? Защо бѣше така голѣма нашата самоувереностъ, че цѣлата политическа интелигенция и кадри се проангажираха съ очаквания изборенъ резултатъ? Нѣма никакво съмнение, доблестта изисква да го признаемъ, че сѣщинското настроение на маситѣ се оказа една пълна изненада за насъ. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Нѣма никакво съмнение сѣщо така, че цѣлокупниятъ партисенъ апаратъ отъ всички цѣтлове, оня, който инструктираше акцията, и този, който събираше предварителнитѣ сведения, се оказа мѣтчаливо изолиранъ отъ маситѣ.

Димитър Търкалановъ: Вѣрвате ли това?

Методи Янчуловъ: Тогава стана ясно, че връзката между насъ и тѣхъ се бѣше скъсала.

Димитър Търкалановъ: Между Васъ и тѣхъ.

Методи Янчуловъ: И така, г-да народни представители, въ отговоръ на това наше усилие ние получихме много повече, отколкото очаквахме и желяхме. По своя смисълъ той отговоръ се яви като сѣщинска грѣмотевица върху построената, които ние съзиждахме. И по-късно, при спокойствието на анализиращата мисълъ, когато се разгледаха всички съображения, които сѫ движили избирателния корпусъ, когато до готовитѣ за всѣко изборно поражение отговори се докосна съмнение, тогава у насъ нахлуха другъ редъ мисли, които разложиха хармонията на старата картина. И колкото повече събирахме тѣзи разпрѣснати мисли, толкова повече достигаме до едно неочаквано преди изборитѣ заключение. Нашата вѣра, че отразяваме волята на гражданството, нашиятъ опитъ да възстановимъ народния суверенитетъ по пътя на съглашения отъ старата партийна система и да възкресимъ нейното съществуване, бидоха разбити съ жестоки и неумолими ударъ отъ самия народъ. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Нищо чудно, нищо произволно и противодемократично, че по-сетнешната критика на този резултатъ послужи като главенъ поводъ за дълбоки съмнения въ здравината и полезността на старото и като първа крачка къмъ преценка и търсене на нови построения и въ съзнанието на много стари партийци.

Следъ безславното и безропотно сгромолясане въ пощата срещу 19 май и следъ краха въ изборитѣ, нуждата отъ новъ пътъ се очерта като безспорна по същество и ясна по съдържание.

Г-да народни представители! Отъ тогава насамъ много внимателно слушамъ всички критики около вътрешно-политическото устройство на държавата. Не чухъ аргументъ, който да ме убеди, че ние можемъ да бъдемъ демократи, че конституцията нѣма да се наруши само ако останемъ въ рамкитѣ на миналото. Обратното. Азъ разбрахъ, че сега въ България нѣма борба за същността на демокрацията. Спорътъ е за начина на упражнението ѝ. Борбата е срещу злоупотребата съ нея. Явно е, че стремлението е да се промѣни начинътъ за достигане на целта. А това е новото. То не е въ конфликтъ съ демокрацията, а цели да е нейно сръдство, налагащо преустройство на силитѣ, исторически неизбежно следъ третия превратъ.

Бързамъ веднага да припомня, че подъ преустройство не разбирамъ механически сборъ на старитѣ политически сили. Този опитъ биде правенъ и у насъ и е известно какъ свърши. Ние поселихме време, запазвахме равновесието на властѣта, но въпроситѣ не разрешихме. Напротивъ, печелейки днитѣ, но затулвайки проблемитѣ и противоречията, ние задълбочихме кризата, за да се яви отпосле като единственъ изходъ насилието.

И ето ни сега въ единъ Парламентъ, избранъ почти безъ посредничеството на политически партии.

Димитър Гичевъ: Но на околийскитѣ управители.

Нѣкой отъ лѣво: На полицията.

Методи Янчуловъ: И Вие ли, г-нъ Гичевъ, сте сюрпризиранъ отъ това — Вие които правихте избори единствено съ полиция, тъй както никой не ги е правилъ?

Димитър Гичевъ: Идвамъ съмъ тукъ винаги само опозиционеръ — и въ 1927 г., и въ 1931 г.

Председателстващъ Димитър Пешевъ: (Звъни)

Методи Янчуловъ: Г-да народни представители! Важно е да се отбележи, че въ всички тукъ сега съществува една основна допирна точка: идеята за конституцията остава непоколебима.

Димитър Гичевъ: Но като отвлѣчена идея.

Методи Янчуловъ: Става дума въ нейнитѣ рамки да се промѣнятъ и разширятъ основитѣ, съобразно съ промѣнитѣ се условия на политико-обществения и социаленъ животъ у насъ. Въпросътъ, който се слага, е: ще решимъ ли ние проблемата за народния суверенитетъ и организацията на държавата, ще отговоримъ ли на духа и предназначението на конституцията, ако чисто и просто направимъ крѣгомъ, или се обърнемъ полуналъво или полунадѣсно? Или по-конкретно: ще нормализираме ли ние положението въ страната съ единъ повратъ къмъ миналото, или ако се настанимъ близо до него? Богатъ и поучителенъ опитъ отъ последнитѣ две десетилѣтия налага отрицателенъ отговоръ. Старитѣ форми всички добре знаемъ. Ясни и прости сѫ тѣ за насъ. Но е сѣщо ясно и просто, че тѣ не притежаватъ ключоветѣ къмъ вътрешенъ миръ и външна сила.

Суровиятъ опитъ на последнитѣ години разпрѣска безпоощадно цѣлата минала система. За съжаление, нейната ликвидация не дойде по пътя на общественото признание, защото не остана време за това. Но колкото повече се отдалечава тя отъ насъ, толкова повече погледътъ ясно я обхваща, мисълта отбелязва дълбочината на жизненитѣ противоречия, съмнения и въпроси, които системата поведи. Сега вече самопозмама ще бѣде ако се отрече, че срещу миналата система у насъ не съществува могъщо опозиционно настроение.

Никой не би казалъ истината, ако заяви, че отразява вълната и стремежа на масата да се върне тамъ, където тя вече бѣше. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Би било трагично недоразумение, ако се счете, че отъ политическа гледна точка грижитъ за правата на народа трѣбва да се покриятъ съ усилията за възстановяване на старопартийната система, или че работата ще се изчерпи съ декото ѝ гримиране.

Димитър Търкалановъ: И все пакъ трѣбва една система.

Методи Янчуловъ: Опитътъ показва, че това ще ни въвлече въ нови и може би кързави сътресения. Азъ нѣмамъ предвидъ властѣта като спирачъ — тя винаги е бивала консервативна и е пазила съществуващото — но народитѣ, една грамадна частъ отъ него и неговата ръководна интелигенция. Би било слѣпота да не се види, че въпрѣки всички лутания и колебания, въпрѣки всичката неясност въ идеитѣ, стремѣжътъ къмъ новото е запазилъ своята сила. То не е зрѣлъ плодъ, а целъ, къмъ която ще се стремимъ и добиваваме чрезъ търсене и борба, чрезъ направенитѣ усилия на волята и мисълта. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Въ този стремѣжъ, обаче, се налага още въ началото да отстранимъ едно недоразумение и една спекула, ако щете. Твърде често, когато отъ тукъ (Сочи въ дѣсно) се спомене за миналитѣ посегателства върху конституцията, за нашитѣ безидейни разцепления, за нашитѣ безсмислени междуособици, вие шумно питате: „Вие за или противъ демокрацията сте, вие за или противъ конституцията сте?“ Въ същностъ, г-да, тая тревога е излишна, защото катастрофата съ старитѣ политически организации не значи катастрофа съ идеята за политическо организиране въобще. Съществува, обаче, единъ предварителенъ въпросъ за доликвидиране на остатѣцитѣ отъ старото, за изравняване терена за новия строежъ.

Трѣбва да се разбере, че спорътъ за старото и новото не е случаенъ, че не се касае за временни противоречия, които утре могатъ да стихнатъ и да се замѣнятъ съ съгласие и единство. Трѣбва да се установи хармония въ схващанията, че повратътъ е изключенъ и въ процеса на тази дейностъ ще започне да се избистря бъдещето. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Признавамъ, г-да народни представители, че понятието за това ново политическо устройство има все още идеенъ, или ако искате чисто критиченъ характеръ, отколкото конкренъ и положителенъ. И затова предъ Парламента е огромната задача да го извади той отъ разногласието на частнитѣ мнения, отъ противоречието на интереситѣ и отъ стѣлководията на страститѣ. Както въ всѣки живъ и подвигенъ процесъ, неговата точна формула не може да бѣде

дадена, а само зададена. И нищо чудно и смущаващо, че въ всеки момент в този процес могат да се срещнат, наред с истината — грешки и недоразумения, наред с правилните и определени схващания — много нещо неясно и смътно. Нима защо да се идва въ ужас от това положение. Лъжа е, че нкой в България притежава съвършен механизъм, готов да отговори стопроцентово на всички желания в това направление. Последният от нашата минала партийна дейност, обаче, ни налага да не бъдем максималисти, да бъдем разумно скромни, да имаме предпазливост, за да не превишем границата, зад която усилията ни да възстановим празната на народа могат да послужат като повод за тяхното пълно обесване напосо.

Съ тези общи размисления азъ приключвам въпроса за кризата в политическата система и минавам към Парламента и неговото отношение към нея.

Никола Стамболиевъ: Интересно е какъ мисли народътъ.

Председателствувашъ Димитър Пешевъ (Звъни)

Методи Янчулевъ: Г-да народни представители! Въпреки всичко изживяно, ние заседаваме и сме изправени предъ горещи практически задачи. Въ основата на нашите решения тръбва да лежи волята да укрепим тази разколебана система на управление у насъ. Би било неоправима грешка, ако ние съсърдоточимъ нашите усилия да критикуваме само несъвършенството на настояще, казвайки се безсилни да създадемъ по-добро бъдеще. Така ние бихме съдействували само за единъ погратъ къмъ по-лошото минало.

Никой отъ днесъ: Точно така е.

Методи Янчулевъ: Тръбва непрекъснато да помнимъ, че разочарованието отъ парламентаризма настъпва не поради безсмисленостъ въ неговите принципи, а отъ негодностъ при практическото имъ приложение. Сега, следъ измислените бури и предъ натруналите се препятствия, съзнанието за нашата обща отговорностъ тръбва да се изрази въ единъ новъ духъ на Парламента — новъ по експедитивностъ, новъ по замисълъ, новъ по творческо въдохновение да бъде изпълненъ дългътъ. Живната непосредствена действителностъ на страната, постоянното и несмълчаемо биене пулса на нейните сили тръбва да се чувствува въ всеки актъ на Народното събрание.

Несъмнено, така сложената задача докосва сериозно единъ основенъ въпросъ: коя е границата на нашите пълномощия като представители на народа? Не мене съ тази пръвъ да чертаа тези рамки. Въковниятъ стремежъ и борби на най-цивилизовани народи ги е посочилъ. Не леката перспектива да се отразяватъ и оформяватъ готовите мнения, а трудната задача да се творятъ и осмислятъ сложна политическа програма въ името на цялото — ето какъ доктрината и практиката определятъ същността на депутатското пълномощие. Сложени на тази широка и гъвкава основа, при добра воля и честна мисълъ, ние можемъ да отговоримъ на ония надежди, които ни съпровождатъ тукъ. Отъ друга страна, условията на вътрешнополитическия и международенъ животъ сѫ измѣнени и продължаватъ да се мѣнятъ съ експресна бързина. Динамизмътъ на епохата налага неотразимъ отпечатъкъ върху формата въ устройството на държавата и това отъ само себе си налага една промѣна въ ритъма на работата и голъма еластичностъ въ функциите на две отъ трите власти — изпълнителната и законодателната. Вѣрно е, г-да народни представители, че липсата на Парламента въ последните нѣколко години изостри чувството на респектъ къмъ положението и правата му. Справедливо е да прибавимъ още едно обяснение. Парламентътъ биде избранъ следъ крушение на една политическа система съ полувъзковенъ животъ у насъ. Значителна частъ отъ творящото понастоящемъ поколение е израстнало и свикнало съ нея. И ето защо всѣка дисхармония предизвиква реакция и раздражение. Отъ нкой речъ, произнесена тукъ, се добива впечатление, че ние чутъ ли не сме единствената страна, която живѣе при изключителни политически условия. Въ същностъ обратното е вѣрно. Кой би можалъ да определи положението на своеобразния руски парламентъ? Нѣма да ни, че неговото влияние се чувствува въ живота на Русия.

Григоръ Василевъ: И вие правите същото.

Методи Янчулевъ: Въ Румѣния парламентъ нѣма. Въ Гърция също. Завижда ли нкой отъ насъ на народното събрание въ Анкара безъ нито единъ опозиционенъ гласъ? Какво да кажемъ за Скупщината въ Югославия, която го-

дини наредъ заседава безъ значителна частъ отъ състава си? Да сравняваме ли нашия избирателенъ законъ съ действащия избирателенъ законъ въ Югославия, който предвижда явно гласоподаване? Какво е значението на унгарския парламентъ, въ който господства духътъ на чистите магнасти?

Димитър Търкалановъ: Българскиятъ Парламентъ е подъ цензура.

Председателствувашъ Димитър Пешевъ: (Звъни)

Методи Янчулевъ: Ще стигна до тези въпроси, г-нъ Търкалановъ. Недейте ми определя какво да говорю.

Председателствувашъ Димитър Пешевъ: Г-нъ Търкалановъ! Правя Ви втори пътъ бележка. При трето прекъсване ще постѣпа съгласно правилника.

Никой отъ лѣво: Ей-й-й!

Методи Янчулевъ: Какви преимущества, г-да народни представители, да изтъквамъ на полската Диета и на полския избирателенъ законъ?

Димитър Гичевъ: И другаде има диктатура.

Методи Янчулевъ: Има ли смисълъ да сравняваме режимътъ на нѣмския и италианския народи? Но работи ли Дадане съ пълномощия? Или нкой отъ васъ ще иска да се сравняваме съ Англия? А защо тамъ Чембърлейнъ замина за Мюнхенъ и отпосле уведоми парламента за мотивите на това свое решение?

Димитър Гичевъ: Нерде Шамъ, нерде Багдатъ!

Методи Янчулевъ: Нѣма ли една обща причина, която влияе на политическия духъ въ Европа и не тежи ли това на другите цивилизовани народи? Не е ли очевидно, че народите изживяватъ едно ограничение на свободите си въ името на единството на нацията и че промѣнените политически и социални условия сѫ основната причина за това? (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Или ние сме щастливата Аркадия, въ която нищо не се е случвало? Че какво бѣше лани? Какво бѣше преди 4 години? Не е ли едностранна заслугата за свикването на Народното събрание? Нѣма ли и днесъ то врагове? Да считаме ли за закрепнала парламентарната система на управление у насъ, когато, освенъ конспираторитъ, и хора, които сѫ прекарвали цялия си животъ въ борба, за да бждатъ въ тая сграда, извършватъ така неискрено опустошения около току-що избраното Народно събрание? (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Серафимъ Георгиевъ: Единъ отъ тяхъ е и Димитър Гичевъ.

Методи Янчулевъ: Г-да народни представители! Биха ли били възможни въ миналото превратите, би ли било възможно въ миналото суспендирането на конституцията, ако народниятъ събрание стоеха на висотата, определена имъ отъ чл. 87 отъ конституцията? Азъ мисля, че не. Но мисля също, че въ миналото това бѣше невъзможно, защото тогава нашата вѣрностъ къмъ политическите организации бѣше винаги по-голяма, отколкото предаността ни къмъ Парламента.

Кои сѫ причините, предизвикващи слабостта на парламентитъ? Най-честите сѫ или тяхното обезличаване, или липсата на стабилни мнозинства. Въ последния случай кризисътъ сѫ били най-мѣчителни. Тѣ сѫ предизвиквали дезорганизация въ държавата и сѫ принижавали престижа на Парламента. Въ близката наша история липсата на стабилни мнозинства е преобърнала Парламентитъ отъ върховни органи въ бreme за нормалния животъ на държавата. Предварително взетите оставки на народните представители отъ XX-то Народно събрание удушиха свободната депутатска мисълъ. И това бѣше една отъ причините за задрѣстването на политическия животъ въ страната по онова време. Едно нестабилно мнозинство предизвика криза презъ януарий 1926 г. въ XXI-то Народно събрание и по този начинъ смути процеса на обединението на политическите сили въ страната. Цѣлиятъ животъ на XXII-то Народно събрание протече подъ последиците на този удар. Липсата на стабилностъ въ парламентарното мнозинство прѣчеше да се доближимъ до организационния проблемъ въ партията, защото задълбочаването на кризата въ нея автоматически щѣше да се отрази като пълно разцепление въ парламентарната срѣда. Въ този смисълъ мнозинството на XXIII-то

Народно събрание представляваше решителна стъпка напред. Парламентарното мнозинство на блоковото правителство беше сборъ от парламентарните групи на 4 партии. Всяка група по-отделно за себе си живееше въ криза. Сборната парламентарна група отразяваше индивидуалните кризи и по свои причини страдаше отъ собствена криза. Така Парламентътъ стигна до пълно израждане. Животътъ му се сведе до съткновения между групи и подгрупи, безъ сериозна обществена мотивировка. Деятелността на XXIII-то Народно събрание оправдава духовития сарказъмъ, че въ политиката на Парламента нѣма политика. Кризата бѣха чести, мнозинството — разбито. И въ разгара на една такава криза партийниятъ парламентъ биде ликвидирани. Общественото мнение го изпрати безъ съжаление. То основателно бѣше загубило вѣра въ неговата жизнеспособност. Нѣма нужда да се възпроизвеждатъ епизоди, за да се мотивира това твърдение. Една частъ отъ моралните предпоставки за екзекуцията на XXIII-то Народно събрание бидоха изготвени отъ самото него. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра и викове „Браво!“) На повърхността изплуваха нови теории и изникнаха нови, непредвидени въ конституцията фактори. Върху плещитѣ, обаче, на единъ само конституционенъ факторъ се трѣсна тежкиятъ кръстъ на една разбъркана държава, на единъ дезорганизиранъ и обезвѣренъ народъ.

Азъ искамъ да спра вниманието на народното представителство върху следната мисълъ. Никой не бѣше избиралъ този факторъ съ огледъ на кашитѣ, които могатъ да се разбъркатъ въ държавата. Както е известно, той идва по силата на единъ другъ принципъ, предвиденъ въ конституцията — наследствеността. Никой не може да каже, че той се е излъгалъ въ своитѣ очаквания, защото никакви предварителни задължения отъ негова страна не сѣ поемани за оная деятелност, предъ която ние го изправихме. И когато ние заприщихме патищата и колата се прекатури, внезапно поискаме този факторъ да бѣде свѣрхчовѣкъ. Оказа се, че той е длъженъ да намѣри веднага изходъ, да възстанови конституцията и да ни даде формулата, която да отговаря на всички разнообразни искания. По-правилно бѣше частъ отъ тѣзи искания да отправимъ по адресъ на Кимонъ Георгиевъ, но по причини, които засѣгатъ кожата, това ние не направихме много настойчиво. И не само не го направихме, но ние не направихме и нѣщо друго — не можахме да му дадемъ никаква помощ, освенъ нашитѣ искания, въ страхотните дни, които той единственъ изживя. Очевидно, ние не бѣхме годни за това. И по-добре, че така стана, защото заслугата не е раздѣлена и права не сѣ произтекли. Нѣкога историята ще разкаже за стрѣмния пътъ, по който се е минало, за да се стигне до 22 май 1938 г. Но когато вратата бѣше вече отворена, нѣкои се опитаха да я разбиятъ. Когато Народното събрание се откриваше, тѣ викаха: „Конституцията!“ Каточели дългътъ на върховния факторъ не бѣше изпълненъ и останалото не е наша, на Народното събрание, работа! (Викове „Браво!“ и продължителни ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Димитър Търкалановъ: Всичко е дѣло на народа.

Методи Янчулевъ: Г-да народни представители! Отъ тогава насамъ ние заседаваме и нѣщата нѣматъ толкова мъчителенъ и трагиченъ характеръ. При всичкото различие на възгледитѣ, при разнообразието на изводитѣ, които често се отричатъ едни други...

Димитър Търкалановъ: Искате да кажешъ, че ние по милостъ сме тукъ?

Председателстващъ Димитър Пешевъ: (Звъни)

Методи Янчулевъ: Азъ казвамъ това, което искамъ да кажа.

Димитър Търкалановъ: Не може да се приказва така.

Д-ръ Петъръ Кюсевиновъ: Стига бе, Търкалановъ!

Председателстващъ Димитър Пешевъ: А това, което Вие, г-нѣ Търкалановъ, правите сега, какво е?

Димитър Търкалановъ: Ако зная, че съмъ по милостъ тукъ, веднага ще си отида въ къщи.

Методи Янчулевъ: Това е Ваша работа, г-нѣ Търкалановъ, да отидете където щете, но азъ мога да кажа какво мисля.

Председателстващъ Димитър Пешевъ: Не прекъсвайте, г-нѣ Търкалановъ. Повторно Ви предупреждавамъ.

Димитър Търкалановъ: Азъ тукъ не стоя по милостъ, а стоя по волята на народа. Съ това съзнание ще си отида въ къщи.

Председателстващъ Димитър Пешевъ: Моля Ви да не прекъсвате. Правя Ви последно предупреждение.

Методи Янчулевъ: Ние забелязваме тукъ единъ общъ духъ, който прониква въпрѣки различието въ възгледи и изводи. Касае се за убеждението, че Парламентътъ трѣбва да закрепи и отъ фактъ да се преобърне въ факторъ въ границитѣ на своитѣ пълномощия. Но нека бързаеме полета!

Азъ искамъ сериозно да спра вашето внимание върху обстоятелството, че всичкитѣ ни задачи ще рухнатъ, че ние наново ще се обезсислимъ и превърнемъ въ бреме на държавата, ако Парламентътъ остане безъ мнозинство. Въ такъвъ случай неговиятъ животъ е немислимъ. Той е излешенъ! И ето защо крачкитѣ ни трѣбва да бѣждатъ отмервани и да правимъ първата тогава, когато знаемъ какъ и защо ще направимъ втората. Мисля сѣщо, че е важно да изтъкна, че мнозинствата трѣбва да иматъ дисциплина. Трѣбва да се свиква съ убеждението, че за най-доброто достигане на политически цели това чувство е необходимо. Ние всички сме съгласни, че Парламентътъ контролира управлението, но той не управлява. Управляватъ правителствата. Държавата не би могла да диша нормално, ако нейното правителство, което и да е то, е съ непрекъснато чувство, че се облъга не на мнозинство, а на буре се барутъ. Идеята за раздѣлението на властитѣ не е единствената, която определя отношенията между правителствата и мнозинствата. Успоредно съ нея живѣе идеята и нуждата за взаимното имъ сътрудничество и влияние, съ огледъ да се гарантира нормално съществуване на държавата. Мусолини има право, като сравнява министерскитѣ промѣни съ принципа на циркулацията, съ вливането на нова кръвъ въ учрежденията.

Дойко Петковъ: Той имъ праща само писмо за благодарностъ.

Методи Янчулевъ: Този принципъ трѣбва да има известна граница. Министерската нестабилностъ е прѣко свързана съ нарастващата стабилностъ и господство на ржководната бюрократия. Така ние се отдалечаваме отъ идеала министърътъ да е контролоръ на бюрократията. Той нѣма време за да се ориентира и бѣде не номиналенъ шефъ, а гѣвъкъ политически човѣкъ, който бди надъ нея. Г-да народни представители! Азъ си спомнямъ колко обща и безспорна бѣше мисълта за силна властъ въ навечерието на разгонването на XXIII-то Народно събрание. И политици и преса надаваха този викъ. И не само у насъ бѣше тази нужда. Свѣтътъ живѣе подъ този знакъ. Всички търсятъ силна властъ. Успѣха тѣзи, които я иматъ. И нашиятъ Парламентъ е длъженъ да създаде тия условия. Нѣкои негови прояви даватъ основание за голѣмъ оптимизъмъ. Азъ трѣбва да отбележа единодушното, съ което ние работимъ. Никой не би могълъ да ни обвини добросъвестно, че ние сме спящи законодател. Много сѣ случантѣ, въ които Парламентътъ се обедини въ творческо единодушие.

Григоръ Василевъ: Но не го разбраха. Нищо не разбраха.

Методи Янчулевъ: Азъ останахъ съ незабравими впечатления за въодушевлението, съ което ние се обединихме около нуждитѣ на нашата войска.

Дойко Петковъ: И около касиранията! (Смѣхъ въ лѣво)

Методи Янчулевъ: Г-да народни представители! Въ свѣта се слагатъ проблеми, свързани съ вѣковнитѣ идеали на българския народъ. Въ тѣхно име всички сили и фактори въ страната сѣ длъжни да бѣждатъ готови за максимални жертви, за да не смутятъ порядѣка, когато тия проблеми идатъ. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Григоръ Василевъ: Ние правимъ жертви, но тѣ (Сочи министритѣ) не ги правятъ.

Методи Янчулевъ: Трѣбва непрекъснато да помнимъ, че въ свѣта има много сили, които сѣ готови да платятъ всякаква цена, за да ни разстроятъ въ този именно моментъ. Отъ тази гледна точка XXIV-то Народно събрание е изправено предъ една историческа отговорностъ не само предъ избирателния корпусъ, но и предъ българското племе и предъ грядущитѣ поколения. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Григоръ Василевъ: Нѣма племе, има нация. Отъ народъ става нация. (Глъчка)

Методи Янчулевъ: Г-да народни представители! Възраждането на нашата общественост чрезъ насъ може да дойде успѣшно, ако ние скъсваме старитѣ схеми и ако стѣпимъ на почвата на нови морални стремления. На тази почва трѣбва да бѣде изградено и новото творческо съзнание на Парламента. Когато това съзнание проникне въ живота и стане двигателъ на обществената мисль, на общественото мислене...

Григоръ Василевъ: Цензурата не позволява.

Методи Янчулевъ: Азъ ще дойда до този въпросъ, г-нъ Василевъ, и за мое съжаление, ще бѣда може би солидаренъ съ Васъ, макаръ че толкова често ме прекъсвате.

Стефанъ Цановъ: Вие двамата сте „стара демокрация“!

Атанасъ Каишевъ: Стара школа!

Методи Янчулевъ: Разбира се, но той не капитализира тая работа, прекъсва ме и ме тероризира.

Григоръ Василевъ: Ползувай се отъ случая, че бай Андрия е мъртъвъ.

Методи Янчулевъ: Когато, г-да народни представители, творческото съзнание проникне въ живота и стане двигателъ на общественото мислене, то ще извади политическата мисль изъ съвременния кризисъ и ще я вдѣхнови за бѣдещитѣ ѝ задачи. Колкото по-скоро Парламентътъ се съчета съ силата и дълбочината на тази необходимостъ, толкова по-скоро ние ще се озовемя на новия пътъ — пътъ на непрекъснатъ трудъ, на непрекъснато стремление.

Така азъ идвамъ до въпроса за утрешния день.

Г-да народни представители! Стара и безспорна истина е, че успѣхътъ на парламентарнитѣ реформи зависи отъ действието на вътрешнитѣ сили на нацията по отношение на тѣхъ. Който иска успѣшно да свѣрже миналия редъ на вѣщата съ новия, трѣбва да държи неизбежно смѣтка за действието на тия сили. Това значи, че нашата общественост не може да остане чужда на идеитѣ, които ще стимулиратъ дейността ни тукъ. Така ние се доближаваме до парливия и злободневенъ въпросъ за обществената действителност и нейната форма. Азъ говоря вече за причинитѣ, които слагатъ въпроса въ съвсемъ нова свѣтлина. Върхайки се върху него искамъ да подчертая, че ако Парламентътъ действително искрено желае нормализирането, той трѣбва да действа тѣй, че то да се отправи къмъ насъ по най-добритѣ пътища. Ако е въпросъ за старата партийна дислокация, трѣбва ясно и високо да заявимъ: тя умрѣ и е погребана. (Ръкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Но, г-да народни представители, да се провъгласи свободата не значи да се изгради дѣлото на освобождението. Така на пръвъ планъ изниква въпросътъ: ще наблюдаваме ли ние само началото на този процесъ за нова общественостъ? Ще считаме ли, че неговата понататѣшна съдба е скрита въ мрака на бѣдещето, върху което нѣма защо да се опитваме да влияемъ? Ще живѣемъ ли съ утехата, че единъ день все ще се намѣри нѣкакъвъ изходъ, че работата нѣкакъ си ще се нареди, за да дочакаме може би ново задрѣстване и изключително разрешение на въпроса? Новото не е статика, то е дѣло. Ако ние останемъ на едно мѣсто, идеята за новото постепенно ще бледнѣе, докато изчезне. Бенжаменъ Констанъ настойчиво напомня, че тамъ, гдето предъ лицето на централната власть не се срѣща нищо, освенъ единично хорско нищожество, пътътъ къмъ деспотизма е откритъ. Животътъ на народа не може да се остави на добрата грижа на неговото чиновничество. Не може да се приеме, че центъръ на всички помисли и надежди на човѣка е изграждането на една огромна опекунска власть, която да обезпечи ползуването отъ живота. Така ние бихме били покрити съ мрежа отъ голѣми и дребни правила, сложни и подробни, докато се уеднаквятъ и превърнатъ маситѣ въ купъ отъ сиви хора, непригодни за идейни пориви, безъ повисши интереси. Това не може да бѣде целъ на единъ режимъ, защото културата на народитѣ рѣбе по пътя на стѣлководенията на духовнитѣ имъ сили и стремления. Опасно е да се култивира убеждението, че учрежденията сѣ върхътъ на мъдростъта, защото разочарованието отъ тѣхъ може да доведе до катастрофа на държавата.

И ето защо тукъ се говори понѣкога за нови пътища. Въ миналото единъ бившъ министъръ се опита да ни говори за професионаленъ федерализмъ като изключителна основа въ устройството на държавата.

Григоръ Василевъ: И той си замина.

Методи Янчулевъ: Като такава целъ, азъ го отричамъ. Отричамъ го не само защото е противоконституционенъ, но и защото е несцелесъобразенъ. Хората на професионитѣ живѣятъ въ свои различни свѣтове. Въ тѣхъ ежедневиетъ интересъ е грубиятъ господаръ. Не може да се приеме, че мисльта трѣбва да се спре предъ единъ идеалъ за изравняване на всички и да всичко подъ единъ знаменателъ. Не може да бѣде задача усилено за създаване на единъ гражданинъ, мислящъ отъ день за день, отърсенъ отъ идеали, спокоенъ всрѣдъ 6 милиона сѣщо такива спокойни граждани, или да се образува единъ изпълнителски потокъ отъ хора, тласкани отъ единствената мисль да не губятъ, а да печелятъ. Ще бѣде грѣшка да се мисли за нѣкаква форма на общественостъ, която да гаси вътрешната свѣтлина, свѣтлината, която не само озарява, а и съживява човѣшката душа, форма, която би лишила народа отъ идеали, би удушила гласа на сърдцето и на свѣстѣта му. Въ политиката крайната целъ е, която събужда ентузиазмъ. Миситѣ сѣ имали винаги ненаситната страсть, вѣчна и непобедима, да обхващатъ събитията, макаръ и общо, въ тѣхната цѣлостъ. Ето защо границитѣ на съсловието нѣма да ги успокоятъ.

Г-да народни представители! Ако ние бихме желали да се насочимъ къмъ събуждане на надежди за единъ по-новъ редъ на вѣщата, то тия надежди ще бѣдатъ посрещнати съ толкова по-гореща вѣра, колкото повече се затвърдява убеждението въ възможността да се направи тѣхното тържество здраво и гарантирано. Тѣй се слага предварителната задача да се смекчатъ миналитѣ и съществуващитѣ стѣлководения тукъ, като общественото мислене се направлява въ границитѣ на онѣзи предѣли, които се съгласуватъ съ неговитѣ дълбоки духовни и материални потребности. Така на преденъ планъ азъ поставямъ предварителния въпросъ: организация на общественото мислене, преди да се пристѣпни къмъ фиксиране на формата, въ която да се излѣе нашата общественостъ.

Петко Стояновъ: Подъ наблюдението на полицията ли ще става тая работа?

Методи Янчулевъ: Азъ вече говорихъ за причинитѣ, поради които ние не можемъ да се върнемъ назадъ. Би било грѣшка да се опитаме да минемъ напредъ само по една книжна програма. Програми у насъ никой пътъ не сѣ липсвали. Въпрѣки всички програми, ние стигнахме до 19 май. Не по-малка грѣшка би било да се опитаме да копираме нѣкоя чужда система. Това вече ние веднажъ направихме следъ освобождението. Така се настана мизалата система, за която казахъ, че не може да събуди трайно въодушевление въ маситѣ. Поради нейната непригодностъ, полунтелигенцията намѣри свободенъ теренъ, за да изгради огромна, но не и държавнотворна организация, която, колчемъ пъти се докосваше до управлението, свършваше съ превратъ.

Нѣкой отъ лѣво: Социалнитѣ условия сега сѣ други.

Методи Янчулевъ: Предъ насъ е дългътъ да създадемъ връзка между държава, народъ и интелигенция, безъ да повтаряме грѣшкитѣ на миналото. Тази връзка не може да бѣде книжна и да се създава съ програмни усилия на отдѣлни хора. Тя трѣбва да отразява самия животъ на народа, неговото естествено и неотразимо течение. Размишленията на философитѣ, трудътъ на ученикитѣ, възгоритѣ на политикитѣ сѣ източници, въ които ще се ровимъ, но разрешението на проблемата ние сами трѣбва да дадемъ, съ огледъ на нашитѣ нужди, на нашата история, на нашия битъ. Слагайки, обаче, този извънредно важенъ, основенъ въпросъ, нашитѣ изследвания не могатъ да бѣдатъ приключени съ общи и незначителни, оскѣдни изводи. Този процесъ трѣбва да бѣде поставенъ подъ действието на обединяващи и организиращи сили. Така ние се докосваме до съществения въпросъ — за срѣдствата, които ще иматъ посрѣдническа роля въ организацията на общественото мислене.

Естествено, на прѣво мѣсто идва свободата на печата. Немислимо е да се мине къмъ процесъ за обществено преобразование безъ свободна преса. И ако Парламентътъ действително би схваналъ върховността на тази задача, той е длъженъ, преди всичко, да приключи проблемата за свободата на българската преса.

Еню Поповъ: Кредитъ за цензурата е предвиденъ за цѣла година.

Методи Янчулевъ: Мога и да не го гласувамъ. Важно е това, което ви приказвамъ.

Азъ съмъ длъженъ да приключа, г-да народни представители. Тукъ вече не като самоцелъ, а като помощно средство, професионалните организации добиватъ огромно, изключително значение. За мене нѣма съмнение, че можемъ да дойдемъ чрезъ тяхъ до идеенъ преломъ въ схващанията на нашата общественост. Касае се не само за систематизиране практическитѣ и духовни нужди на творящитѣ слоеве, а и за установяване на твърди, определени и ползотворни отношения къмъ държавата.

Г-да народни представители! Преди години единъ нашъ колега удачно сравни младежта съ пролѣтния вѣтъръ развигоръ. И наистина, това е буйниятъ сокъ, това е свежиятъ връхъ, сияйната надежда въ живота на всѣки народъ. Който, обаче, надникне днесъ въ живота на българската младежъ, ще остане потресенъ отъ една невъобразима сѣмнина на американизъмъ, мизерия и идеенъ хаосъ. Въ дѣното на нейната душа има цѣлъ свѣтъ отъ кипещи идеи, буйни негодувания, отчаяния, недозрѣли мисли, възможни и невъзможни вървания и преданостъ къмъ най-страшни каузи. Режими се изградиха, държави се възродиха върху крилетѣ на младежта. Не може да ни бѣде простенъ грѣхътъ на безразличнотѣ къмъ нея. Затова азъ съжалявамъ, че предвиденитѣ кредити въ бюджета на Върховното правителство за организация на младежта сѣ отеглени. (Ръжкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Държавата трѣбва да обрне очитъ на младежта къмъ народа и неговитѣ идеали. (Възражения отъ лѣво) Може да не бѣше мѣдро, но бѣше прекрасно, когато преди нѣколко седмици младежта се изсипа на улицитѣ и съ стиснати лестници се изпрви предъ вратитѣ на забраненитѣ олтари. Свѣтътъ трѣбва да разбере трагедията на българската младежъ, въ жилищѣ на която кипи кръвта на синове, които бѣши смъ се срижавали въ три войни. (Ръжкоплѣскания)

Г-да народни представители! Азъ приключавамъ съ непоколебимото убеждение, че ние не сме нито предъ грамади отъ развалини, нито предъ бездна отъ съмнения. Следъ четири годишно лутане, сега пакъ всѣки конституционни фактори сѣ палице. Огромната частъ отъ съдбата на българитѣ е въ нашитѣ ръце, на Парламента. Ние не бива да ги отпускаме въ безсилие, нито да отстъпимъ предъ неизвестността и мѣжнотитѣ на бъдещето. Нека се надѣваме, че, въпрѣки всѣки страсти, съ течение на времето разстоянието между насъ ще се скъсява и когато ние се погледнемъ поотблизо, много отъ нашитѣ противоречия ще избѣгнатъ като сѣнки.

Григоръ Василевъ: Следъ като съборимъ диктатурата.

Методи Янчулевъ: Всѣка допирна точка ще запълва мѣстото на минали идейни различия и ще ни помогне да видимъ истинското очертание на бъдещето. Само така ще спасимъ идващитѣ поколения отъ скръбта на нашитѣ разочарования и само така Парламентътъ ще отговори на многостраннитѣ задачи, които възраждането на България му повелява. (Продължителни ръжкоплѣскания отъ дѣсно и центъра и викове „Браво!“)

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Тодоръ Кожухаровъ. (Нѣкои народни представители отъ дѣсно излизатъ)

Петко Стояновъ: Ха излѣзте малко да починете!

Нѣкой отъ лѣво: Страхъ ги е да чуятъ други мнения, за да не се разколебаятъ.

Петко Стояновъ: Ние ще ги върнемъ.

Тодоръ Кожухаровъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Азъ дълго се колебахъ дали да взема думата по бюджета на държавата, тъй като ние живѣемъ въ ерата на компетентността, а за единъ скроменъ журналистъ е твърде мѣчно да намѣри областъ, въ която да е компетентенъ. Ако днесъ азъ вземамъ думата да говоря за Върховното правителство, ако си позволявамъ дерзостта да надникна въ тая светая светихъ, където се намиратъ команднитѣ органи на държавата, това го правя не отъ сѣмшната претенция, че разбирамъ отъ тънкия занаятъ на Макиавели, Мусолини, Хитлеръ, Стоядиновичъ и други държавници (Оживление), а защото по професионаленъ дългъ често пъти съмъ принуденъ да ниша за политика — било да атакувамъ правителствената политика, било да я браня.

Отъ 60 години въ тая зала сѣ ставали голѣми дебати по бюджета, които, ако проследите дневницитѣ на Народното събрание, ще видите, че си приличатъ твърде много.

Опозицията — то се знае — винаги съ цифри нарѣка се стреми да докаже, че бюджетътъ не е уравновесенъ. Министъръ на финанситѣ, въ изпълнение на своя дългъ, пакъ съ цифри нарѣка, винаги се стреми да докаже, че бюджетътъ е уравновесенъ.

Нѣкой отъ лѣво: За смѣтка на българския народъ.

Тодоръ Кожухаровъ: Този споръ съ езика на цифритѣ у мене, бедниятъ некомпетентенъ човѣкъ, разруши почти цѣла кѣмъ цифрата. Азъ съмъ достатъчно коректенъ да призная, че г-нъ Божиловъ, днешенъ министъръ на финанситѣ, говори почтено, съ езика на цифритѣ, за което му благодаря. За насъ, профанитѣ, които трудно се движимъ изъ огромния лабиринтъ на държавния бюджетъ, е достатъчно да знаемъ, grosso modo, съ какви тежести е натоваренъ нещастниятъ български народъ. Споредъ изчисленията на нашия компетентенъ другаръ г-нъ Сакарѣвъ, като се взематъ предвидъ всѣки бюджети — на държавата, на автономнитѣ учреждения, на фондовитѣ, на общинитѣ и т. н. — ние за текущата финансова 1939 г. ще стоваримъ върху плещитѣ на нашия народъ едно бреме отъ нѣколко милиарда лева, което, разхвърлено на глава, дава срѣдно отъ 1.600 до 1.800 л. Сиречъ и на всѣки старецъ, който днесъ с предъ своя гробъ, и на всѣко новородено дете, което за пръвъ пътъ вижда слънцето, въобще върху плещитѣ на отдалѣния гражданинъ, съ този бюджетъ слагаме една тежестъ отъ 1.600 до 1.800 л. — цифра твърде почтена, като се иматъ предвидъ слабитѣ икономически възможности на нашия народъ, за които толкова много се говори. Тази цифра ни кара да кажемъ: шегитѣ настрана! Шапки долу, предъ героичнитѣ усилия на единъ малкъ народъ, който върви съ кървави стѣпки по своя исторически пътъ и е решилъ да отсладува всѣко свое културно постижение! (Ръжкоплѣскания отъ лѣво)

Г-да народни представители! Азъ пристѣпвамъ къмъ бюджета на Върховното правителство. Какво е въ сѣщностъ Върховното правителство? Понеже сѣ на мода фигуративнитѣ сравнения, позволете и на мене две такива сравнения. Азъ бихъ сравнилъ Върховното правителство съ купола, който дава архитектурната форма на една сграда. Ако държавниятъ бюджетъ е сградата, куполътъ — бюджетътъ на Върховното правителство — дава нейния стилъ. Или можемъ да кажемъ: Върховното правителство е командниятъ мостикъ на парахода, където се намиратъ ръководнитѣ органи, които отправятъ движението на този огроменъ механизъмъ.

Е добре, г-да народни представители, този бюджетно-проектъ позволява разисквания на щекотливи политически въпроси, по които въ страната нѣма единодушие. И твърде е възможно азъ да предизвикамъ известно раздразнение, било въ лѣвицата, било въ дѣсницата. Но азъ излизамъ, за да изпълня единъ общественъ дългъ такъ, както азъ намирамъ, че съмъ длъженъ да го изпълня. И затова предварително апелирамъ къмъ вашата любезност и вашето търпение. Азъ бѣхъ достатъчно търпеливъ да изслушамъ всѣки оратори — моля да ми се отплати съ сѣщата мѣрка.

Главнитѣ органи на Върховното правителство сѣ: Короната, правителството и Парламентътъ. Работата бѣше проста като фасулъ и за най-простия студентъ отъ юридическия факултетъ, който учеше държавно право и конституционно право. Но ето че подъ външни влияния и подъ зѣманията на назрѣли вътрешни обществени нужди ние дойдохме до датата 19 май, когато по едно спонтанно, общо така, макаръ и мълчаливо съгласие, се дойде до убеждението, че нашата държава трѣбва все таки да претърпи известна реорганизация. Тогава, както знаете вие, се заговори за така наречената нова държава. На купола на държавната сграда се издигна скеля. Съгласно закона за благоустройството, заградиха скелата съ дѣски — чрезъ цензурата — за да не се вижда какво става вътре, и започна ремонтътъ, по всѣкитѣ правила на долгерлъка. (Смѣхъ въ лѣво) По едно време всѣки признаци показвахъ, че тамъ горе на скелата се работи усилено. Бързо се работѣше законодателниятъ апаратъ на правителството. Азъ наредби-законали — това не е шегата!

Нѣкой отъ лѣво: Български рекордъ!

Тодоръ Кожухаровъ: Г-да народни представители! Азъ не говоря съ ирония. Между тѣзи наредби-законали имаше полезни, необходими, съ които се разрешаваха назрѣли въпроси. Интересното е не въ туй, че се издадоха 1.700 наредби-законали. Интересното е, че презъ всичкото време тѣ се издаваха възъ основа на чл. 47 отъ конституцията и презъ всичкото време ние говорѣхме, че създаваме нова

държава! Този парадокс бѣше необяснимъ за много чужденци. Минаваха минавачи по улицата, гледаха, че горе се работи и питаха: „Бе джанамъ, тѣзи хора какво правятъ?“ — Нова държава — чл. 47 отъ конституцията!

Йосифъ Разсукановъ: Нали и Вие работихте на скелата?

Тодоръ Кожухаровъ: Г-нъ Разсукановъ! То се знае, че съмъ работилъ. Но азъ искамъ да Ви кажа какво съмъ видѣлъ. (Смѣхъ въ лѣво)

Г-да народни представители! Машината се въртѣше бързо, а механически принципъ е, че когато въртенето е бързо, триенето е голѣмо, лагеритѣ бързо се смѣняватъ. (Смѣхъ въ лѣво) Затова отвреме навреме отъ скелата падаха трупове на тротоара. (Смѣхъ въ лѣво) Идваха хора да видятъ, какви сѫ тия трупове. Пише: бившъ министъръ. (Смѣхъ) Оставаше само да имъ се тури на гърдитѣ една табела: „Жертва на Дѣновъ!“ (Ржкоплѣскания въ лѣво и обичъ смѣхъ)

Петко Стояновъ: (Къмъ дѣсно) Смѣйте се, смѣйте се! Това е вашата система. На себе си се смѣете.

Тодоръ Кожухаровъ: Въ всѣки случай, г-да народни представители, недоумѣнието бѣше голѣмо. Спиряха се минавачитѣ и питаха: „Вие тамъ горе, да не сте отворили фабрика за бивши министри?“ Две-три дузини трупове се търкаляха по тротоаритѣ.

Трѣбва да отбележа единъ интересенъ моментъ въ цѣлия този мѣстителенъ процесъ на ремонтиране на държавната сграда. Най-сетне, тамъ, задъ тарабитѣ, стана нѣщо забележително. Никой не го подуши. Мнозина не разбраха смисъла му. Говоря за 21 априлъ. Когато се говори за 21 априлъ, трѣбва съ дебели линии да подчертая, че разстоянието между 19 май и 21 априлъ е колкото между небето и земята. И когато ми се отпиратъ закачки за моето участие въ единъ или другъ кабинетъ — азъ се позовавамъ на свидетелството на моя бившъ колега г-нъ Кюсеиановъ — трѣбва да кажа, че разликата между тия две дати не можеше да бѣде забелязана само отъ слѣдитѣ или отъ крайно недоброевѣститѣ хора.

Г-да народни представители! Още една аномалия се забелязваше въ този процесъ на ремонтиране. Отвреме-навреме се чуваше единъ гласъ, така несигуренъ, теноровъ гласъ, бихъ казалъ, на нѣкой студентъ или ученикъ, който постоянно говорѣше за епохата на Възраждането, отъ която трѣбва да черпимъ вдъхновение.

Никола Стамболиевъ: И заплати!

Тодоръ Кожухаровъ: Добре, по епохата на Възраждането отбеляза единъ нечуванъ идеализъмъ, когато хората на тази епоха вѣеха: „Не щеме ний богатство, не щеме ний пари, а искаме свобода, и човѣшки правдини“. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Този постояненъ позивъ къмъ епохата на Възраждането се заглушаваше отъ единъ дебелъ архиерейски гласъ, който отвреме-навреме се чуваше задъ тарабата: „Говорете по стопанскитѣ въпроси (Ржкоплѣскания отъ лѣво), нѣмате право да говорите по политически въпроси. По политическитѣ въпроси има кой да говори и само той ще говори“.

Ето, цѣлата тази аномалия поставяше хората въ известно недоумение. Но трѣбва да призная, че благодарение мѣдростта на нашия върховенъ конституционенъ факторъ, благодарение на декларацията отъ 21 априлъ — въ написването на която и азъ имамъ честта да пося отговорностъ, и отъ която отговорностъ нѣмамъ намѣрение никога да бѣгамъ — нашиятъ Държавенъ глава постепенно ни върна къмъ конституционнитѣ форми на управление на държавата.

Г-да народни представители! Тарабата падна, завесата се вдигна и предъ очитѣ на публиката се изврѣчи ремонтанната държавна сграда на Върховното правителство. Какво собствено е новото, се запитаха мнозина? Корона — на мѣстото си, правителство — също, Парламентъ — ето го, той е тукъ — глава, труцъ и краища. Кое е собствено новото? А нека да не бѣдемъ повърхностни. Има нѣщо ново: новото е въ измѣненето на пропорциитѣ; новото е въ промѣната на съотношението на силитѣ; новото е, че значението на едни конституционни фактори е чувствително отслабнало за смѣтка на други. Най-повърхностниятъ наблюдател забелязва новото. И тукъ нека никой да не ми се сърди: изчезна всемогщиятъ депутатъ. Изчезна!

Стефанъ Цановъ: Господъ да ни оплаче насъ!

Петко Стояновъ: Не, съществува! Отидете по учрежденията и ще видите всемогщиятъ депутатъ какъ се разхожда и назначава.

Тодоръ Кожухаровъ: Г-нъ Стояновъ! Азъ говоря за времето преди да се създаде Парламентътъ. — Изчезна всемогщиятъ депутатъ. И въпреки Вашето възражение, позволете ми да Ви кажа, той още не се е възстановилъ.

Гето Кръстевъ: И нѣма да се възстанови.

Тодоръ Кожухаровъ: Този депутатъ, предъ когото чиновницитѣ стоеха прави и който, споредъ мнозина, въ миналото тероризираше цѣлия държавенъ механизъмъ, изчезна, по съзнанието на политическия свѣтъ въ България. И той трѣбва да изчезне. Но въ замѣна на него се яви всемогщиятъ бюрократъ. Той вече не става правъ предъ депутата, той вече не превива грѣбнакъ. Той даже и предъ министра си не превива грѣбнакъ, защото често пъти има по-голѣма опора.

Стефанъ Цановъ: Мене ми е разправялъ Никола Захариевъ какво тепло е тегилътъ. (Смѣхъ)

Тодоръ Кожухаровъ: Г-да народни представители! Ето това е новото, което трѣбва да се отбележи. Азъ бихъ ви молилъ да не ме прекъсватъ.

Но какво стана съ звучната фраза: „Връщане назадъ нѣма“? О, то ще бѣде трагично, то ще бѣде много печално, ако тази фраза е останала безъ никакъвъ видимъ резултатъ въ нашия политически животъ. Азъ мисля, че все нѣщо е останало.

Пие, криво или право, сме резултатъ — нѣкои твърдятъ — на едни свободни избори. Като говоря за свободни избори, азъ казвамъ условно, имайки предвидъ нечистата ориенталска политическа кухня на нашата действителностъ. Вестакъ, ние представляваме единъ Парламентъ. Е добре, г-да народни представители, погледнете какъ стоимъ ние тукъ, избраницитѣ на българския народъ! Има нѣщо ново. И за мене това е радостно. Може нѣкои да не го харесватъ. Това, което виждате вие тукъ — тази дислокация — може да не ви прави впечатление, но за менъ, който тукъ съмъ бѣсналъ изъ тая зала, въ борба съ юмруци съ политически врагове, това е нѣщо невъзможно и непостижимо преди 10 години: Славеико Василевъ и Стоянъ Омарчевски единъ до другъ!

Нѣкой отъ лѣво: За фотографиране! (Смѣхъ и ржкоплѣскания)

Тодоръ Кожухаровъ: Александъръ Цанковъ и Никола Сакаровъ единъ до другъ! И не само не се каратъ, а по-нѣкога си гугукатъ като гълъбчета! (Смѣхъ) Това не е ли нѣщо ново? Това не е ли нѣщо интересно и отраднo? Азъ го поздравявамъ. Е добре, г-да народни представители, може тукъ да не ме харесватъ нѣкои, но азъ твърдя: старата политическа дислокация изчезва и ще изчезне. Въ интересъ на държавата, въ интересъ на народа, тя трѣбва да изчезне. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) И тукъ азъ казвамъ: връщане назадъ нѣма!

Г-да народни представители! Единъ 6-милionenъ народъ въ единъ буренъ, развълнуванъ политически океанъ, при една толкова сложна международна обстановка, не може да си позволи детинското удоволствие да разиграва ожесточени политически борби въ своята срѣда. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и викове „Браво!“) Налага се единство. България прилича на една малка лодка. Въ единъ голѣмъ океански параходъ пѣтиницитѣ отъ трета класа може да вдигнатъ пушкитѣ, да нападнатъ тѣзи, които танцуватъ горе на палубата и въ салонитѣ и да ги избиятъ. Но когато двама души се боричкатъ въ една малка лодка, особено презъ време на буря, лодката неминуемо отива на дѣното на океана. Предъ нашитѣ очи изчезнаха държави. Ние трѣбва да внимаваме при тежкото международно положение на страната ни.

Г-да народни представители! И министъръ, и депутатъ ще почувствуватъ новото, ще станатъ малко по-независими. И министъръ, и депутатъ не може и не трѣбва да бѣдатъ роби на партийното бюро. И министъръ, и депутатъ трѣбва да бѣдатъ суверенни представители на своя народъ и да отговарятъ само предъ своята съвестъ. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно)

Г-да народни представители! Това е едно ново, което азъ настоявамъ и азъ отъ това ново не бихъ желалъ да се връщаме назадъ.

Г-да народни представители! Има нѣкои партийни костюми, които сѫ démodés. Азъ съмъ поклонникъ на романтизма, и когото да ми е симпатиченъ костюмътъ на Евгени Онегинъ, считамъ, че е неприлично да се разхождамъ съ него изъ софийскитѣ улици. Ще трѣбва да промѣнимъ костюмитѣ всички, щомъ като има тукъ хора, които сѫ били партизани преди азъ да съмъ се раждалъ, а днесъ сѫ безпартийни! (Смѣхъ въ лѣво)

Г-да народни представители! Тръбва да промънимъ костюмитъ. Тръбва да се явимъ съ нѣкакво ново одяние. Народътъ нѣма да ни прости, ако ни види така *démodés*, така озлобени, тъй непоправими, никаква поука не взели отъ печалното минало на България. Нѣма да ни прости той този инатъ.

Ние имаме единъ Държавенъ глава, който, не може вече и не трѣбва да бѣде зритель на нашитѣ политически борби, който е и ще бѣде първостепененъ конституционенъ факторъ въ управлението на държавата. И отъ тукъ връщане назадъ нѣма! (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Г-да народни представители! Има едно безотговорно чиновничество, има една всемогща и безотговорна бюрократия, която рано или късно ще превие вратъ предъ българския Парламентъ. (Общи ржкоплѣскания) Парламентътъ вече е тукъ. Парламентътъ постепенно, макаръ съ слаби крака, ще стѣпи на краката си. Въ това никой не бива да се съмнява. (Общи ржкоплѣскания) Той ще бѣде господарь на тази страна. И отъ тая завоювана позиция връщане назадъ нѣма. (Общи ржкоплѣскания)

Г-да народни представители! Теренътъ е изчистенъ. Ние излизаме отъ сферата на отвлѣченитѣ, академически теории: нова държава — суха вода да измислимъ въ България! Ние стоимъ върху базата на търновската конституция. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Върху базата на търновската конституция възродениятъ български народъ, почерпилъ мъдростъ отъ своитѣ страдания и отъ сътресенията, които преживѣ напоследъкъ, ще върви напредъ къмъ все по-нови и по-нови постижения въ областта на своята политическа култура. И въ това никой не трѣбва да се съмнява. И тукъ връщане назадъ нѣма и не може да има.

Ето моето вѣрую по този въпросъ. Азъ ви го открихъ съвсемъ чистосърдечно. Може нѣкои да не ме харесватъ. Но азъ искамъ да бѣда вѣренъ на своитѣ разбирания отъ 10 години насамъ и на моята политическа съвѣсть.

Г-да народни представители! Азъ преминавамъ поотдѣлно къмъ главнитѣ органи на Върховното правителство.

Конституционна монархия! Колко мъдри, наистина, сѣ били уредителитѣ на българската държава, нашитѣ законодатели отъ Търново! Конституционна монархия! Та ние ще създамъ сега нѣщо по-ново? Та ние следъ 60-годишния опитъ ще създадемъ суха вода ли? Не можемъ да я измислимъ. Ние сме привърженици на конституционната монархия, защото това е най-чудесното, най-сполучливото постижение на XIX вѣкъ, следъ електричеството и парната машина. Конституционната монархия сѣчитава въ себе си преимуществата на просвѣтения абсолютизъмъ на Фридриха Велики и Екатерина Велика съ идеитѣ на демокрацията. Конституционната монархия е излѣзла отъ принудителния бракъ на Екатерина Велика съ Волтера и Жанъ Жакъ Русо, който създаде една здрава и много издръжлива рожба, на които всички гледатъ съ възхищение. Погледнете картата на Европа. Конституционната монархия олицетворява приемствеността и традицията въ управлението на държавата. Конституционната монархия създаде безпартисенъ висшъ арбитъръ, който стои по-горе отъ всички партийни политически борби. Какво искате повече отъ този институтъ, за който би могло да се даде само една блестяща историческа атестация? Кѣде е всемогщиятъ повелителъ Наполеонъ Бонапартъ, човѣкътъ, който искаше да управлява цѣлия свѣтъ самъ, който дръзваше да пише лично декретитѣ за националната опера, който надничаше въ всичкитѣ дреболии на държавното управление? Нѣма го. А Бернадотъ? Династията му управлява върху една скала, наречена шведска конституционна монархия. Погледнете Норвегия. Преди 35 години тамъ се пресели единъ младъ датски принцъ, чуждъ на народа си и враждебно посрещнатъ отъ него. Когато неговиятъ роднина Николай II, рускиятъ императоръ, научилъ за неговия изборъ за норвежки кралъ, казалъ: „Какъ? Нима този малкъ, незначителенъ човѣкъ, ще стане кралъ на Норвегия?“ Да, да. Този малкъ и незначителенъ човѣкъ и днесъ е кралъ на Норвегия и управлява съ социалистическо правителство, стѣпилъ върху канарата на конституционната монархия, тогава, когато отъ Николай II има само единъ печаленъ споменъ!

Ето защо азъ адмирамъ мъдростта на нашитѣ учредители отъ великото Народно събрание въ Търново, които създадоха българската конституционна монархия. Но тя държи въ ржцетѣ си великолепенъ инструментъ — това е клепата на общественитѣ настроения. За тази клепата азъ ще говоря малко по-подробно.

Ролята на Държавния глава въ една нормална демократическа страна, като Франция или Англия, е много лесна. Той само интервюира въ политическитѣ спорове. Ро-

лята му е малко трудна въ страна, кѣдето парламентарниятъ механизъмъ не е така съвършенъ, кѣдето манометритѣ, които показватъ атмосферното и парното налягане, не работятъ винаги точно, изправно — не че сѣ лоша фабрикация, но поради климата, поради ориенталскитѣ шмекерлъци въ нашата изборна техника.

Ето защо, г-да народни представители, тази клепата е единъ отъ най-важнитѣ и необходими инструменти въ ржцетѣ на Държавния глава въ една конституционна монархия като България.

Азъ се връщамъ на ролята на монарха въ България презъ времето на Фердинанда. Бившиятъ царъ бѣше много атакуванъ за неговия личенъ режимъ. Мене ми се струва, г-да народни представители, че тѣзи нападки не сѣ напълно основателни. Азъ ще се мотивирамъ.

Кажете ми, българската демокрация въ нейния стадий на развитие преди войнитѣ, преди 25—30 години, бѣше ли въ състояние сама да сваля едно правителство? Какъ можеше да се сваля, да кажемъ, единъ Петковъ, или единъ Стамболовъ, или единъ Стоиловъ, които управляваха България при единъ избирателенъ законъ, който винаги можеше да докара абсолютно болшинство? Даже имаше хора, които гледаха да докаратъ нѣколко души оппозиция за чешитѣ. Какъ се сваляше тогава правителство? Царъ Фердинандъ акушираше родилнитѣ мъжи на българската демокрация чрезъ този клапанъ на политическото налягане въ страната. Можемъ да го обвинимъ, че като сваляше едно правителство, той не назначаваше за министъръ-председателъ най-подготвения и най-посочения въ момента човѣкъ, а назначаваше често пѣти най-удобния за него човѣкъ. Тамъ може да бѣде обвиненъ той за поддържане на личенъ режимъ. Но, г. г. народни представители, клепата той я употребяваше правилно. А клепата, когато не работи, идватъ денонации, идватъ революции, ставатъ преврати. Клепата трѣбва да работи нормално въ ржцетѣ на института.

Г-да народни представители! Азъ свършвамъ съ въпроса за конституционната монархия. Ще си позволя мислено да ви пренеса 27 години назадъ въ великитѣ дни, когато българскиятъ народъ трѣгна къмъ стенитъ на Цариградъ и къмъ Бѣлото море. Ние бѣхме млади момчета тогава, много ентусиазирани млади офицери. Единъ-нашъ другаръ написа тогава единъ чудесенъ химнъ, посветенъ на младия престолонаследникъ князь Борисъ Търновски: „Вардаръ, Дунавъ, шумете, о, Балканъ, Шаръ, Пиринъ, всички дружно поздравете, своя бѣдещъ властелинъ“. Тази пѣсень я пѣхме въ присѣдствието на Александъръ Карагеоргиевичъ, който тогава бѣше сръбски престолонаследникъ.

Г-да народни представители! Ние не изпѣлнихме този заветъ на нашата генерация — то се знае, не по наша вина. Хиляди останаха тамъ. И нашиятъ випускъ порѣси 30—40 души. А този стихъ, който ви казахъ, е написанъ отъ нашия приятелъ г-нъ Багряновъ. (Оживление) А тѣзи, които останаха тамъ, трѣбва да иматъ по нѣкой тѣхенъ, макаръ неофициално утѣлномощенъ, представителъ, да говори като тѣхъ и да мисли като тѣхъ. Е добре, споменътъ ми лети къмъ тѣхнитѣ незнайни гробове. Нека ми бѣде простено, за моята досегашна служба като войникъ и общественикъ, да кажа една истина: режимитѣ никога не падатъ отъ своитѣ врагове — тѣ падатъ отъ своитѣ куртизани.

Григоръ Василевъ: Съвършено вѣрно.

Тодоръ Кожухаровъ: И демокрацията има куртизани, които се наричатъ демагози, и автократията има куртизани. И единитѣ и другитѣ носятъ поквара. Азъ бихъ желалъ нашата млада монархия, която олицетворява надеждитѣ за бѣдещето, която олицетворява традициитѣ на едно историческо минало, да се предпази отъ тази болестъ.

Г-да народни представители! Азъ преминавамъ къмъ Парламента. И той, въпрѣки всичкитѣ му грѣхове, е едно великолепно изобретение на XIX вѣкъ. Та съ какво друго можемъ да го замѣстимъ, щомъ и единъ г-нъ Мусолини въ нѣкои тържествени случаи чувствуваше нужда да говори предъ една аудитория? Направилъ си човѣкътъ нѣщо като парламентъ! И Хитлеръ има една такава аудитория, предъ която говори, и Атакюркъ имаше такава аудитория, предъ която говорѣше! Следователно, щомъ като и въ режимитѣ на абсолютитѣ автократи всѣтаки е нужна поне сѣнката, поне декорацията на единъ парламентъ, никой не бива да отрича историческата необходимостъ отъ тоя институтъ, полученъ съ кръвта на хиляди и хиляди борби — най-смѣлитѣ, най-умнитѣ, най-честнитѣ синове на човѣчеството. (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

Да махнемъ Парламента, това значи да лишимъ народа отъ една сладка илюзия — сладката илюзия на самоуправлението. Та ако лишите единъ вѣрующъ християнинъ отъ вѣрата му въ Бога, съ какво бихте могли да замѣните тази вѣра въ неговата душа? Мислите ли, че бихте направили нѣщо похвално, ако убедите нѣкоя вѣрующа жена, че нѣма задгробенъ животъ? Мислите ли, че бихте направили нѣщо полезно, ако убиете тази сладка илюзия на самоуправлението? Народитѣ мѣчно могатъ да се управляватъ сами. Тѣ избиратъ свои представители, които да ги управляватъ. Тази илюзия може би е едно отъ най-спасителнитѣ начала въ историята на последнитѣ две столѣтия.

Преди всичко, г-да народни представители, парламентътъ създава контролъ. Преди всичко парламентътъ е отдушникъ за общественитѣ настроения. Презъ парламентарнитѣ банки сѣ минали много корави якобински глави, които на младини сѣ били непоправими, за да се създадатъ въ послѣдствие отъ тѣхъ зрѣли и опитни държавници. Презъ парламентарнитѣ банки минаха и Брианъ, и Милеранъ и Пенлевѣ — всички лѣвничари на Франция. И Пилсудски бѣше нѣкога лѣвъ депутатъ въ австрийския парламентъ. Той бѣше социалистъ. Сѣщиятъ Пилсудски спаси Полша, създаде независима Полша. И когато нѣколко негови другари, бивши социалисти, отидоха при него да го поздравятъ и се обърнаха къмъ него съ думата „другарю“, той имъ каза: „Другари! Отъ червения трамвай азъ слѣзохъ на спирката „Свободна и независима Полша“. Вие искате да отидете нататкъ — на добъръ пътъ, продължавайте!“

Чрезъ парламента се създадохъ най-големитѣ фигури на Европа. Парламентътъ е преди всичко школа за държавници, защото въ него, подъ стѣклени похлупакъ на общественото мнение, тѣ могатъ да се развиватъ, да еволюиратъ, да се проявяватъ. Тукъ е форумътъ, тукъ е стадиумътъ, на който се подвизаватъ политическитѣ амбиции. Ако вие лишите народа отъ този стадиумъ, къде ще се подвизаватъ тѣ? Въ мрака на конспирацията, въ зимницитѣ, въ таванитѣ. А това не бива да става въ никой случай. Конспирацията може да създаде единъ гениаленъ диктаторъ, но тя може да създаде и единъ палачъ, който да окървави цѣль народъ. Въ никой случай не бива отъ мрака на неизвестността да се раждатъ държавнитѣ хора на една страна. Тѣ трѣбва да се раждатъ отъ парламента. Ето, сега отъ насъ зависи да направимъ тази трибуна голѣма. Отъ насъ зависи да я направимъ авторитетна, да я направимъ свещена. Това можемъ да направимъ само съ нашата вѣрностъ къмъ нея и къмъ свободитѣ и правата на българския народъ. (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

Г-да народни представители! Ние трѣбва да създадемъ единъ силенъ парламентъ, защото само силениятъ парламентъ може да носи исторически отговорности. Слабиятъ парламентъ не може да ги носи, и тогава историческитѣ отговорности се стоварватъ тамъ, гдето не трѣбва да се стоварватъ. Ето защо добниятъ, истинскиятъ монархистъ трѣбва да се стреми винаги да стоварва отговорноститѣ върху единъ солиденъ, силенъ парламентъ. Само лукави хора могатъ да правятъ обратни внушения.

Нищо по-пакостно отъ това — да създадешъ отъ върховния арбитъръ единъ политически водачъ. Върховниятъ арбитъръ е знаме. Върховниятъ арбитъръ е безсмъртна идея. Върховниятъ арбитъръ е стожеръ презъ вѣковетѣ. Водачътъ често пѣти е само единъ мигъ въ историята на единъ народъ, колкото и гениаленъ да бѣде той. Водачътъ изразява известна идея. Водачътъ често пѣти олицетворява победа надъ едно малцинство. Арбитърътъ никога не е победителъ. Той е баща, той е равенъ за всички свои деца.

Ето защо подобни внушения въ никой случай не бива да се правятъ, защото сѣ пакостни и опасни. Парламентътъ крачка по крачка презъ XIX вѣкъ завоюва своитѣ права. Народитѣ иматъ единъ богатъ исторически опитъ. Ние въ никой случай, ако не искаме да бждемъ смѣшни, не бива да не вземаме поука отъ този исторически опитъ. И въ дадения случай нека още веднажъ кажемъ: връщане назадъ нѣма!

Но, г-да народни представители, какво представлява правителството? Нѣкой го хвалятъ, че имало министри, които не сѣ отъ Парламента. Да, конституционалиститѣ отговарятъ, че и тукъ не може да се търси кой знае каква голѣма греда за обвинение, понеже Държавниятъ глава ималъ право да назначава министритѣ и да ги уволнява, и тъй като въ миналото имало подобна практика, тази практика може да съществува и сега. Азъ временно се пририявамъ съ една такава теория, защото знаа, че тя ще бѣде промѣнена въ скоро време, по силата на една необходимостъ.

Теорията за раздѣлението на властитѣ е много стара. Тя е практикувана въ нѣколко монархии въ Европа и за голѣмо съжаление даде нещастни резултати. Тя може да се практикува успѣшно само при съществуването на голѣми, могъщи държавници отъ калибѣра на Бисмаркъ. Да, Бисмаркъ открито, брутално, нахално насочваше своята кирасирска каска срещу парламента, срещу тържествуващия походъ на европейската демокрация. Той не се срамуваше да бжде най-големиятъ, най-твърдиятъ реакционеръ въ Европа. Той упражняваше бюджетни кредити за въоръжаване на армията, безъ да е получилъ вотъ на парламента. При наличността на парламента, той се гавръше съ него. Той бѣше много високъ, и каската му бѣше много висока, кирасирска, и върху нея трещѣха всички грѣмотевици, а стариятъ кайзеръ Вилхемъ стоеше отзадъ, незасегнатъ! Когато нѣмаме такъвъ канцлеръ, упражнението на това раздѣление на властитѣ е една твърде опасна работа, защото премѣства отговорноститѣ въ посока, където тѣ не трѣбва да се насочватъ. Ето защо въ случая азъ имамъ откровеността да внуша известни мисли.

България цени усилията на г-нъ Кыосеизановъ, но тя желае повече да го вижда. Той като че ли се стреми да бжде невидимъ, незабелязанъ — дали отъ скромностъ или по други причини, не знаа. Ако е отъ скромностъ, тази скромностъ не е полезна за България. Ако е по други причини, пакъ не е полезно. Българскиятъ народъ желае да чува, да чувствува физически човѣка, който въ такива тежки времена се е нагърбилъ съ тежката отговорност да го управлява и който си е позволилъ да го лиши отъ гражданскитѣ и политическитѣ свободи, които конституцията му гарантира. Инакъ получава се впечатлението за единъ капитански мостикъ, където капитанитѣ сѣ умрѣли, и ужасъ обхваща екипажа, когато знае, че тамъ горе нѣма живъ човѣкъ, а има нѣщо, което не се чувствува!

Г-да народни представители! Ние трѣбва да си даваме поне труда, ако не друго — по-често да заслоняваме съ гърба си вензела, който е гравиралъ на този столъ. (Сочи стола на министъръ-председателя) И това е една заслуга, която ще бѣде оценена. Но не ми е липсвала откровеността, и сега не ми липсва, за да заявя, че за мене външнитѣ форми нѣматъ значение — има значение съдържанието. Азъ предпочитамъ да бжда управляванъ отъ единъ културенъ, просвѣтенъ, човѣколюбивъ автократъ, отколкото да пѣшкамъ подъ демократическия режимъ на нѣкой дахомейски принцъ, който носи златна халка на носа си и който може да ме изведе нѣкоя вечеръ като шишъ-кебапъ. (Смѣхъ)

Г-да народни представители! За мене външната форма нѣма значение. Слѣпиятъ човѣкъ, като открие, чрезъ напипване, копчето на електрическата лампа, чувствува безкрайна радостъ; като намѣри стѣлбата, чувствуваче, че е извършилъ подвигъ. И ние приличаме на слѣпи. Ние, като слѣпитѣ, пипнешкомъ ще налучкаме пѣтя съ инстинкта на своята кожа, съ животинския си инстинктъ. Ето на, два месеца се карахме, какъ да сдѣнемъ — седнахме, слава Богу! (Смѣхъ) Така, инстинктивно, всѣко нѣщо ще си намѣри мѣстото при новия парламентаренъ порядѣкъ въ България: и партиятъ, и шефовеѣ, и парламентарнитѣ групи, и председателитѣ на парламентарнитѣ групи, и подпредседателитѣ; всичко постепенно-постепенно ще си дойде на мѣстото (Ржкоплѣскания отъ лѣво), защото то не е измислено така отъ капризъ, отъ случайни настроения. То е създадено отъ единъ исторически опитъ. И то ще дойде, обаче, възродено, може би подъ нова форма. Може би мнозина и мнозина непоправими хора, които пѣкъ въ нищо не искатъ да видятъ, че е станала промѣна въ свѣта, нѣма да го видятъ!

Но мене ме интересува, като правимъ тази характеристика на досегашния режимъ, какви сѣ всѣщностъ неговитѣ пороци. Вие виждате, г-да народни представители, азъ съмъ доста скромненъ. Пѣкъ и не ми прилича да заема сега тукъ позата на обвинителъ спрямо управлението на единъ човѣкъ, съ когото съмъ билъ колега два пѣти. Отъ друга страна, азъ бихъ желалъ да бжда най-скромниятъ, най-малкиятъ, най-незначителниятъ конституционалистъ въ България — дори нѣмамъ тази претенция да бжда такъвъ. Азъ искамъ, обаче, да изразя кое е най-отрицателното въ съществуващия режимъ, кои сѣ неговитѣ характерни черти.

Преди всичко, цензурата. Г-да! Нѣкой ми задаватъ въпросъ много наивно: „Вие за цензурата ли сте или противъ цензурата?“ Неправилно поставенъ въпросъ. То е все едно да питашъ: ти обичашъ ли да гълташъ хининъ? Не обичамъ; но когато има нужда, ще гълтамъ — какво ще права? (Смѣхъ) Или, напр.: вие за войната ли сте? Не желая, не обичамъ войната. Но гледашъ, че най-големия

миролюбни, като Иванъ Евстратиевъ Гешовъ, понекога обявяватъ война! Може и най-свободолюбивиятъ държавникъ да бъде принуденъ да създаде цензура. Ние не сме тукъ академическо дружество, не сме семинаръ; ние сме хора на практическата политика и за насъ тѣзи въпроси се слагатъ практически. Това не е въпросъ на личенъ споръ. Оставете тѣзи спорове за трететата по конституционно право. Ние сме парламентъ. За насъ въпросътъ се слага много по-просто и по-ясно: днешната цензура, въ днешния ѝ видъ, е ли оправдана съ огледъ на вътрешното и външното положение на страната? Позволете ми поне тукъ малка компетентностъ, понеже съмъ журналистъ, понеже чувствавамъ на гърба си тази цензура, да кажа: тя е неоправдана. Увѣрявамъ Ви, г-нъ министър-председателю, тя е неоправдана. Завчера въ комитата единъ отъ колегитѣ — мисля г-нъ Иванъ Петровъ — ми направи алузия: „Вие сте били министъръ, Вие сте управлявали съ цензура“ и пр. Да, бѣхъ. Вие знаете условията, при които азъ бѣхъ министъръ въ кабинета на г-нъ Тошевъ, и азъ, поемайки цѣлата отговорностъ, намирамъ, че цензурата тогава бѣше напълно оправдана. Вие много добре знаете, че тогава стоехме върху единъ барутенъ погребъ. Вие много добре знаете, че държавата бѣше минирана. Нѣма да се впускамъ подробно върху този въпросъ. За тази работа азъ съмъ написалъ една книжка, която, когато му дойде времето, ще я напечатамъ; и мога да ви увѣря, че тя е много интересна — чете се като романъ; ще научите интересни работи.

Но, г-да народни представители, за мене цензурата е въпросъ на политическа целесъобразностъ. Съ огледъ на днешното международно положение на страната, съ огледъ на вътрешното ѝ положение, азъ намирамъ, че днешната цензура е прекалено брутална, прекалено строга; тя е не-сравнено по-жестока отъ цензурата на руската империя.

Г-нъ министър-председателю! Споменете си, каква блестяща литература създаде Русия презъ времето на царизма! При единъ режимъ на цензура проявиха се и Пушкинъ, и Лермонтовъ, и Гоголъ, и Достоевски, и Толстой. Човѣшката мисль стигна до невиданъ разцвѣтъ въ тази велика славянска страна подъ режима на императорската цензура. О, сигурно тази цензура е била много културна цензура!

Но, г-да народни представители, вие нѣмате понятие за това, какъ се упражнява нашата цензура. Г-нъ министър-председателю! Позволете ми да Ви запозная съ този въпросъ, макаръ и мимоходомъ. (Смѣхъ въ лѣво)

Следъ 19 май цензурата не позволяваше да се напишатъ две думи въ полза на японския императоръ. Азъ, напр., единъ пътъ написахъ, че Микадо е много симпатиченъ на своя народъ и че народътъ го боготвори. Цензурата на г-нъ Кимонъ Георгиевъ не позволяваше да се пишатъ такива работи. Две думи за царя не можеха да се напишатъ тогава. Сега издаваме въ друга крайностъ: не се позволява на в. „Слово“ да печати романа „Драга Обреновичъ“. Това било комплотъ срещу монархическия институтъ! Тамъ става дума за една династия, която сърбнитѣ не щадятъ, която рухна отъ собственитѣ си грѣхове. Ние печатимъ романа „Максимилианъ“ — нѣщо изъ живота на Наполеонъ III. Наполеонъ III се кара съ мексиканската императрица Шарлота и тя го нахоква, както може да нахоква една сърдита истерична жена. Цензурата заличава всичко това: какъ може да се говори така неприлично за една височайша особа! (Смѣхъ въ лѣво)

Г-да народни представители! Азъ нѣма да говоря за многобройнитѣ всѣкидневни проявления на цензурата. За това нѣма да ми стигнатъ и два, и три часа време.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Имате още 10 минути.

Тодоръ Кожухаровъ: Моля Ви се, азъ сега ще свърша.

Григоръ Василевъ: Много бърже върви часовникътъ, щомъ се говори за цензурата! (Смѣхъ въ лѣво)

Тодоръ Кожухаровъ: Азъ моля г-нъ министър-председателя да вдигне, съ помощта на Парламента, тѣзи желѣзни вериги, които тежатъ върху обществената мисль въ България. Тѣ не сж полезни съ огледъ на бъдещето на страната, съ огледъ на нейнитѣ най-големи външни интереси, бихъ казалъ. Азъ не педирамъ, ако щете, даже за една абсолютна свобода, азъ, журналистътъ, който имамъ нужда отъ нея, както отъ въздухъ за дишане. Ние се нуждаемъ поне отъ една относителна свобода, за да можемъ да говоримъ открито по въпроситѣ, които сж свързани съ най-жизненитѣ интереси на нацията. Г-да народни представители! Какъ можемъ ние да тър-

пимъ цензура надъ насъ, надъ Парламента, надъ суверенното изражение на народната воля? Ето това ние не бива да търпимъ. Ние трѣбва да поискаме отмишването на цензурата върху нашитѣ речи. Преди нѣколко дни цензурата забрани на вестницитѣ да пишатъ въобще, че Александъръ Цанковъ е говорилъ въ Народното събрание. Трѣбваше да се води борба, за да се спомене съ 5—6 реда, че е говорилъ.

Г-да народни представители! Такова едно издевателство надъ нашата собствена мисль, като народни представители, ние не можемъ да търпимъ. Това позорно опекунство надъ българския Парламентъ ние съ васъ (къмъ народнитѣ представители въ дѣсно) заедно, другари, трѣбва да го отхвърлимъ. (Ръкоплѣскания отъ лѣво) Парламентътъ може да си наложи контролъ самъ, въ името на висшитѣ държавни интереси. Но този контролъ ще си го правимъ ние съ съзнание за голѣмитѣ интереси на държавата. Не да се прави отъ анонимни чиновници, които често пѣти кастриратъ мисльта на законодателя много невежествено и много несправедливо. И азъ апелирамъ къмъ председателя на Народното събрание, молятъ добъръ приятелъ г-нъ Стойчо Мошановъ, да има предвидъ, че той стои на единъ столъ, на който сж стояли Каревловъ, Климентъ, Славейковъ, Стамболовъ, Драганъ Цанковъ. Сѣнката на тия голѣми хора го изправя предъ повелителния дългъ да смѣкне веригитѣ на това позорно спекулство, което оковава мисльта на българския депутатъ. (Ръкоплѣскания отъ лѣво) Но ние не трѣбва само да се молимъ — ние сме власти да го наложимъ. Азъ знамъ, че тукъ има жива политическа съвѣсть. Тази политическа съвѣсть вибрира. Азъ апелирамъ къмъ нея, и съмъ убеденъ, че ние бихме могли да дойдемъ до едно по-сполучливо разрешение на въпроса.

Има единъ полицейски духъ, срещу който протестира цѣлата ми същностъ, като човѣкъ и общественикъ. Г-нъ Красновски си позволи да надзирава моята кѣща. Има такива кѣщи съ десетки. Следи се кой влиза и кой излиза. Който влиза, на излизане го питатъ: „Какво прави вътре, защо влѣзе?“ Единъ агентъ си позволи да влѣзе въ кѣщата ми, за да прислѣтства на разговора. Азъ не го изгонихъ, извикахъ го, за да го наругая, но нещастникътъ заплака и ми каза: „Г-нъ Кожухаровъ! Поддържамъ семейство съ 2.000 л. Какво да правя?“

Григоръ Василевъ: Ще го уволнятъ. — Нова държава!

Тодоръ Кожухаровъ: „Ще ме уволнятъ!“ — Г-да народни представители! Този случай не е кой знае какво голѣмъ, но азъ казвамъ, че ако спрямо менъ, Тодоръ Кожухаровъ, който не е нито конспираторъ, нито врагъ на държавата, нито нѣкакъвъ опасенъ човѣкъ, се прилагатъ такива полицейски мѣрки, какво остава за широкитѣ народни маси?

Драганъ Кисловъ: Блокиратъ се села, за да се търсятъ врагове на държавата!

Тодоръ Кожухаровъ: Азъ ви казахъ: съ г-нъ Цанковъ се връщаме отъ Шабанца, поканени отъ г-нъ генералъ Луковъ на маневри — разкошно тържество. Връщаме се съ единъ специаленъ влакъ, съ който пътуваше цѣлото правителство, всички генерали, всички бивши военни министри и пр. и пр. — България съ цѣлия си блѣсъкъ пътуваше изъ полето на Мизия. Въ единъ прекрасенъ моментъ се явява при г-нъ Цанковъ, бившъ министър-председателъ на България, единъ агентъ и му казва: „По заповѣдъ, нѣма да си подавате главата отъ прозореца, нѣма да слизате на перона на никоя гара“. Давате ли си смѣтка, колко е позоренъ, колко е отвратителенъ този фактъ: да плюешъ въ душата на единъ български държавникъ, когато той идѣше възроденъ отъ Шабанца, предъ блѣскавата картина на това, което даде нашата родна армия? Кому бѣше нужно това гнусно предизвикателство?

Григоръ Василевъ: На режима.

Драганъ Кисловъ: На системата.

Тодоръ Кожухаровъ: Г-да народни представители! Азъ лѣтосъ отидохъ съ двама-трима приятели въ Горна-Орѣховица. Околийскиятъ управителъ обиколи чифлика, дето бѣхме, и ни третираше като престѣпници. И до днесъ се води следствие. Пита ме: „Какво правихте тамъ, какво говорихте тамъ?“ Азъ отговорихъ: „Говорихме това, което могатъ да говорятъ всички пълнолѣтни граждани, като се събератъ на едно мѣсто“. Смѣшна работа! Има

единъ полицейски духъ, има единъ невидимъ Фуше, който иска всичко да знае и навсякъде да падни. И той знае всичко. Напр., уволниха областния директоръ на Бургасъ г-нъ Рашковъ. Защо го уволниха? Отива при г-нъ министъра и пита: „Защо ме уволниха?“ Министърътъ вадитъ чекмеджето едно писмо и казва: „За това писмо.“ — „Какво е това писмо?“ Писалъ поздравително писмо до г-нъ Багрянова за речта му. (Смѣхъ отъ лѣво) И му посочилъ фотографията на това писмо. Сега г-нъ Багряновъ е министъръ и трѣбва да го възстанови!

Г-да народни представители! Този полицейски духъ е всезнаещъ. Той си навира носа и тукъ и иска да знае кой какво говори.

Дойчинъ Цъклевъ: Само не знае кой уби генералъ Пѣевъ.

Тодоръ Кожухаровъ: Но когато го запиташъ този всезнаещъ, вседѣлещъ полицай: отъ къде излѣзе убиецътъ на генералъ Пѣевъ? — да го утрепашъ, тази работа той не знае. (Рѣжкоплѣскания отъ лѣво) Ако го запиташъ: какви мѣрки вземате, за да прекъснете този притокъ на чуждо злато, който е обърналъ нашата хубава страна въ единъ експериментъ за всички чужди пропаганди, които искатъ да покварятъ духа и морала на нашата нация — вижте, това полицаятъ не знае.

Петко Стояновъ: Снощи съ закона за митниците имъ дадохме още по-голяма възможностъ.

Тодоръ Кожухаровъ: И азъ ви питамъ, г-да народни представители, може ли да се живѣе дълго при единъ такъвъ злобенъ, дребенъ полицейски духъ? И не е ли време да кажемъ: кланата е велико изобретение, но трѣбва да знаемъ кога и какъ да се употребява и да даваме навреме, тъй да се каже, отдушникъ на накупѣлитъ настроения? И азъ се питамъ: какъ е възможно всичко това, какъ се понася? Има единъ секретъ — това е атомното състояние на българския народъ, както казва г-нъ Сакаровъ. Ние сме раздробени като зърната на пѣска въ морето; ние сме изгубили вътръ единъ въ другъ; една подла закулисна борба съ интриги се води на политическото поле — не явна вавалерска борба, но едно пълзение предъ силнитъ мѣста, едно желание да окленетишъ едного, да поставишъ друго, за да бласнешъ ти, третиятъ. На такава база се водятъ политическитъ борби, които свършватъ морално съ катастрофа за всѣки единъ народъ. Г-да народни представители! Къде е секретътъ на това положение? — Обществената апатия. Тази апатия, която не се трогва отъ нищо. Та има ли нѣщо по-страшно отъ обществената апатия? Вие днесъ можете да разтурите Парламента и азъ съмъ убеденъ, че може би нѣма да се намѣрятъ и двама души да го защитятъ на улицата съ оръжие въ рѣка.

Петко Стояновъ: Цѣлиятъ народъ ще протестира. Той бунтъ нѣма да направи, нѣма да вземе пушка, защото обича отечеството си, но ще протестира противъ насиленето.

Григоръ Василевъ: Той и въ затворитъ ще отиде.

Тодоръ Кожухаровъ: Г-нъ Стояновъ! Азъ си вземамъ бедожка отъ това, което казвате.

Петко Стояновъ: Така е.

Тодоръ Кожухаровъ: Азъ бихъ желалъ да бъда така. Но ако не бъде така, секретътъ ще бъде само въ така наречената обществената апатия. Но азъ питамъ, г-да народни представители, тия, които безкрайно спекулиратъ съ така наречената апатия: какво здраво, въобще, може да се крепи върху апатия? Държава крепи ли се съ апатия, тронъ крепи ли се върху апатията? Та нѣмаме ли нис примѣра на 19 май, когато наситиха Държавния глава съ картеница въ Двореца? Какъ се крепи тронъ съ този бабешки духъ и съ тази апатия?

Петко Стояновъ: И съ интриги.

Тодоръ Кожухаровъ: И какъ се посрѣщатъ съ апатия голѣмитъ политически бури, които настѣпватъ? Какъ се воюва съ обществената индиферентностъ, какъ се завоюватъ национални идеали съ апатия? А бъдещето, г-да народни представители, ни носи страшни изненади.

Драганъ Кисъвъ: Тѣ ще избѣгатъ тогава.

Тодоръ Кожухаровъ: Предъ утрешния день трѣбва да застане една единна, сплотена и ентузиазизирана България. Г-да народни представители! Нещастieto отъ 19 май — тамъ, че се пренебрегна елементътъ на духа.

Стефанъ Цановъ: На народа.

Тодоръ Кожухаровъ: Управлението на единъ народъ е въпросъ една четвъртъ на техника, три четвърти на духъ.

Григоръ Василевъ: Съвършено вѣрно.

Тодоръ Кожухаровъ: Италианскиятъ народъ не е по-богатъ отъ вчера; и до днесъ въ Калабрия ядатъ макарони безъ масло. Но намѣриха се нѣколко милиона италианци, вдѣхновени отъ единъ великъ водачъ, които отидоха да мратъ изъ пустинитъ на Африка — 5.000 км. далечъ отъ своята родина.

Стефанъ Радионовъ: И все пакъ тѣ нѣматъ нашия духъ.

Тодоръ Кожухаровъ: Германецътъ не е по-богатъ отъ вчера. И днесъ, както презъ войната, тамъ липсватъ продукти отъ първа необходимостъ, но 80-милионенъ народъ друсъ цѣлъ свѣтъ съ единъ невиджанъ досега националенъ ентузиазъмъ, колкото и да е неприятно това за мнозина.

Нѣкой отъ лѣво: Не е стока за износъ.

Тодоръ Кожухаровъ: Оставете това. Азъ не говоря дали е стока за износъ. То е другъ въпросъ. Азъ не се плаша толкова отъ думитъ. Г-да народни представители! Азъ твърдя, че е пренебрегнатъ духовниятъ елементъ отъ 19 май досега. Този духовенъ елементъ иска отъ управника единъ повелителенъ дългъ: постояненъ, живъ, непосредственъ контактъ съ народа. (Рѣжкоплѣскания отъ лѣво) Затова Бенито Мусолини, на когото вече съ въздигнати маса паметници приживе, всѣки день говори, говори и говори; затова и Хитлеръ говори; затова и Далади отиде въ Французкитъ колонии и се обърна въ единъ подвиженъ грамофонъ, който обиколи цѣла Северна Африка съ химна на Франция; затова и Сталинъ говори — всѣка вечеръ Москва трѣби: „Могучи работни народъ — могучая Россия“. Така народитъ, изправени, ентузиазизирани, единни, се мѣчатъ да посрещнатъ изненадитъ, които ги очакватъ въ утрешния день.

Една българска младежъ стои предъ насъ, вперила погледъ въ единъ мжчителенъ въпросъ, въ една страшна, трагична загадка: „Къде ни водите, къде е идеалътъ, който ни сочите вие? Можете ли въобще да ни дадете нѣкакъвъ идеалъ?“ Азъ говорихъ за идеалитъ на нашата младежъ преди време. Позволете ми само за две минути, преди да свърша, да засегна и тѣхъ.

Преди войнитъ тѣзи идеали бѣха ясни. Нашиятъ випускенъ поетъ г-нъ Багряновъ още тогава пишеше хубави стихове: „Напредъ! Въздухътъ тукъ е тѣсенъ за духъ младежки, духъ крилатъ. Простори родни, необятни къмъ три морета го влѣкатъ.“ Както виждате не две, а три морета! Ние питаме, кой се интересува днесъ отъ нещата, свързаната българска младежъ? Дали за нея вече не сж тѣсни и задущини днешнитъ предѣли на България?

Григоръ Василевъ: Полицията я преследва.

Тодоръ Кожухаровъ: Ние само развѣваме върху гърба ѝ стражарската нагайка, когато тя се опита да заживѣе съ миражитъ на националнитъ идеали.

Но азъ казвамъ: макаръ международното положение на страната ни да е толкова тежко, макаръ България да е тъй малка и безпомощна, за да взема каквито и да е героични жестове, всетаки на тази младежъ трѣбва да ѝ се даде една насока, къде да върви. Младежта не можешъ да ѝ хранишъ само съ приказки за стопански въпроси. За тѣзи въпроси ще говориме ние, старитъ, съ побѣдилитъ глави, отговорнитъ за прехраната бащи. Младежта съ тѣзи въпроси нѣма да ѝ хранимъ. Младежта иска нѣкакъвъ идеалъ.

Григоръ Василевъ: Трѣбва да съществува тоя идеалъ.

Тодоръ Кожухаровъ: Младежъ, която не живѣе съ идеали, прилича на цвѣте, което расте безъ слънце. Азъ не искамъ да вемаме героични пози, но азъ бихъ казалъ: ние ще градираме нашитъ идеали отъ едно стѣпало къмъ друго, по-високо и по-високо, за да не повторимъ грѣшкитъ

на миналото. Величието на един народ не се състои само във големината на неговата територия и въ количество на неговите щикове. Малки културни и просветени народи са били факелосци въ човешката цивилизация. Голъми неорганизиранни човешки стада са минали през въковетъ, без да оставят никаква диря въ историята. Е добре, г-да народни представители, нашият младъ, чалък и толкова талантлив народъ, какво може да даде на своята младеж? Преди да заемемъ горойчии пози, азъ бихъ казалъ да се затвърдимъ културно на Балканския полуостровъ.

Григоръ Василевъ: Морално и културно единство.

Тодоръ Кожухаровъ: И морално. — Какво разбирамъ азъ съ това? Дъдо Вазовъ ни пѣше пѣсенята „До вършинитъ Карпатски е стигала нашата власт“. Да, за моментъ стигала е до Карпатитъ, но днесъ въ Търново не можемъ да намѣримъ къде са били дворцитъ на нашитъ царе! Трѣбва да се затвърдимъ културно въ териториитъ на България. Това ще рече да творимъ материална култура, да правимъ пътища, които ще останатъ презъ въковетъ, тъй както римокитъ пътища и до днесъ стоятъ. Това ще рече да въздигаме катедрали, като „Ал. Невски“, които и следъ 1.000 години да говорятъ за нашия подвигъ. Това ще рече да създадемъ една литература, която да бже гордостъ за страната ни. Това ще рече да създадемъ единъ спортъ, та въ международнитъ състезания да не бждемъ все последни. Това ще рече да създадемъ една въра въ бждещи дни; да накараме чуждия свѣтъ да говори съ почитъ за насъ и съ уважение да произнася българското име. Това е единъ идеалъ — единъ идеалъ доста голъмъ, докато ние стѣпимъ на краката си. Но всетаки, ако този идеалъ е малък, азъ съмъ готовъ да последвамъ и всѣки другъ идеалъ, който други, по-смѣли и по-вещи хора отъ мене, ще намѣрятъ. Ако българскиятъ народъ бже реализиралъ своитъ национални идеали интегрално — Санстефанска България бже въ ръцетъ ни два пъти — ако ние, г-да народни представители, бжеме обединили българския народъ въ неговитъ естествени граници, азъ си задавамъ въпросъ: какъвъ щже да бже тогава идеалътъ на българския народъ? То се знае, никой разуменъ човѣкъ тогава не би съветвалъ България да се разширява до безкрайност; той би му посочилъ тогава този идеалъ: да се укрѣпимъ културно на териториитъ, които владѣемъ. И тогава нашитъ походи, нашитъ усилия въ областта на външната политика нѣма да бждатъ моментни проблѣски на геройство, а ще бждатъ нѣщо трайно, нѣщо солидно. Азъ бихъ могълъ да говоря още по този въпросъ, но, г-да народни представители, това е въпросъ на външната политика. Азъ по нея нѣма да говоря. Други колеги ще се изкажатъ, дали и при днескашното международно положение ние имаме право да третираме българската младежъ съ нагайка, дали можемъ да си позволимъ това, да стоимъ така, съ отпуснати раце и съ наведени глави, безъ да имаме право да вдигнемъ чело, и въ името на нашето културно минало, въ името на безбройнитъ наши жертви въ сѣкровищницата на човешката цивилизация, да поискаме една по-голѣма справедливостъ за българския народъ. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Нека тия, които утре ще говорятъ по външната политика на България, се изкажатъ по-конкретно по този въпросъ.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Завършете, г-нъ Кожухаровъ!

Тодоръ Кожухаровъ: Свършвамъ. — Преди да слѣза отъ тая трибуна позволете ми да ви прочета, какво мисли и какво говори по този въпросъ единъ човѣкъ отъ „порочното“ минало. Думата е за голѣмия незабравимъ български държавникъ д-ръ Стойловъ. Въ една своя речъ по външната политика на държавата той казва: (Чете)

„Азъ мисля, че една държава съ политическото значение на България, съ нейната територия и граници, съ нейното международно положение, не трѣбва да се самооболчава, че може да играе роля, че тя е ключътъ на външната политика на великитъ държави. Азъ мисля, че малкитъ държави, държавитъ, които приличатъ на България, трѣбва да създаватъ едно нѣщо: трѣбва да създаватъ, че тѣхната сила се състои не въ тѣхната външна, а въ тѣхната вътрешна политика. Една държава, каквато е нашата, е силна не съ своитъ материални сръдства, не съ своята територия, не съ тежестта, която тя упражнява върху решенията, сѣдбинитъ на европейскитъ въпроси. Такива държави са силни съ своитъ свободолубиви учреждения, такива държави са силни съ реда, който владѣе въ тѣхъ, тѣ са силни, когато са центъръ на прогреса, центъръ на

гражданскитъ правдини и на свободата, и всѣкога такива държави се сочатъ съ прѣстъ, като образецъ на добра организация и тогава гласътъ имъ се слуша въ международния свѣтъ. Когато хората казватъ, че тая малка държавица дава примѣръ на политическа зрѣлостъ, че е центъръ, където се почитатъ гражданскитъ правдини, че е единъ елементъ на прогресъ, единъ елементъ на цивилизация, тогава великитъ държави и великитъ мощни държави мже свалятъ шапката си предъ нея“.

Г-да народни представители! Азъ не съмъ се качилъ на тази трибуна да упрѣквамъ. Петименъ съмъ да видя единъ български министъръ-председателъ, поемайки властта, да застане на трибуната и да отдаде почитъ на дѣлата на своитъ предшественици — да не говори съ тонъ, като че ли лѣгочислението на България започва отъ него — на всички, които, кой повече кой по-малко, са зазидали нѣколко тухли въ изграждането на България. Е добре, г-нъ министъръ-председателю и мой бившъ колега, не съмъ недобросъвестенъ политически противникъ, който ще отрека и Вашитъ заслуги къмъ тази страна. Вие изпълнихте въ продължение на три години съвѣстно своя дългъ къмъ царя и родината. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Но, г-нъ министъръ-председателю, азъ мисля, че въ областта на Вашата вътрешна политика Вие сте на мъртва точка. Вие сами доказате това. Фактътъ, че оттеглихте отъ бюджета така нареченитъ дирекции, показва безпътница, показва колебание, показва смѣтна представа, едно съзнание все пакъ, че така не може, че трѣбва нѣщо да се направи за политическото ръководство на този народъ, защото той фактически е останалъ безъ всѣкакво ръководство, че не може да се крепи едно управление безъ организирана обществена сила. И ето Вие направихте една страхлива стѣпка да създадете две дирекции, но Вие се уплашихте отъ опита съ нещастната дирекция на Обновата, и то много основателно. Този опитъ бже много ненавършенъ. Тия дирекции, както вие ги кръщавате, са бездушни апарати, ако Вие, г-нъ министъръ-председателю, лично не умѣете да имъ създадете духъ. Азъ казахъ една, може би, шокираща фраза, ще я повтора и сега: духътъ на единъ народъ не се създава чрезъ дирекции; човѣкъ не се създава по химически начинъ, въ лаборатория. Държавникътъ трѣбва да има своя духъ и своя готовностъ да слѣзе до масата, да я ръководи, да ѝ внушава, да я възпитава, да я издига къмъ своя политически уровень. Не може да се изолираме въ нашия бюрократически Олимпъ и да оставимъ тази работа да я вършатъ неотговорни платени чиновници. Това е равносилно да създадете човѣкъ по химически начинъ. Г-нъ министъръ-председателю! Трѣбва динамика, движение. Въ динамиката, въ общественитъ борби са създадени и Брианъ, и Лалади, и Мусолини, и Хитлеръ, и Сталинъ. Тѣ вратъ въ горнитъ на общественитъ борби. Въ мъртвило нищо не се ражда. Пъстървата въ блатата не верѣе, тя се ражда въ пълнитъ планински потоци, въ движението, въ водопадитъ, въ борбата. Блатото ражда жаби и влѣчуги! (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

Ето, г-нъ министъръ-председателю, това очаква утрешна България отъ Васъ съ погледъ на тревога и любопитство, вперенъ въ Васъ. Можете ли Вие да дадете това на България? Вие ще прецените Вашитъ сили. Но ако Вие, г-нъ министъръ-председателю, почувствувате, че не е по силитъ Ви да извършите тази голѣма задача, българскиятъ народъ ще Ви бже благодаренъ затова, което сте направили досега, и азъ не се съмнявамъ, че Вие ще побързате да изпълните своя патриотиченъ дългъ на единъ добъръ българинъ, да освободите мѣстото, което заемате. (Ржкоплѣскания и оживление отъ лѣво. Възражения отъ дѣсно)

Димитъръ Търканановъ и други нар. представители: Дайте малко почивка.

Йосифъ Робевъ: Да гласуваме продължение на заседанието до 12 ч. и следъ това дайте отидитъ.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Тия отъ г-да народнитъ представители, които са съгласни да се продължи заседанието и следъ 9 ч., до изчерпване на първата точка отъ дневния редъ, при условие, разбира се, до 12 ч., моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събраниято приема.

Давамъ 10 минути отидитъ.

(Следъ отидиха)

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народният представител г-н Петко Стайнов.

Петко Стайнов: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Във бюджетопоекта на Върховното правителство са изложени разходите на четири основни институти и заедно съ това са поставени за разглеждане четири въпроса отъ основно значение за управлението на държавата. На първо място това е бюджетът на Царския двор, който поставя въпроса за Държавния глава; на второ място, това е бюджетът на Народното събрание, който поставя въпроса за парламентаризма; на трето място това е бюджетът на Министерския съвет, който поставя въпроса за изпълнителната власт и, изобщо, за управлението; тукъ е и кредитът за контролната служба по печата, който поставя въпроса за свободата на печата и цензурата, и на четвърто място — бюджетът на Върховния административен съдъ, тоя върховен блюстител на свободата срещу произволът и беззаконията на администрацията. Държавен глава, Парламент, изпълнителна власт, свободи — всичко това поставя на разсъждане предъ насъ изобщо въпроса за характера на днешното управление, което намира изразъ въ бюджета на Върховното правителство.

И наистина, подъ какъвъ режимъ живее днесъ България — ето въпросът, на който ще се опитамъ да отговоря. Ще си спомните, г-да народни представители, че въ извънредната сесия лѣтосъ ние повдигнахме този въпросъ, и тогава много думи се казаха, много речи се произнесоха, за да се установи какъвъ е режимът на България: е ли България парламентарна държава или не, отговарятъ ли министрите предъ Народното събрание или не, може ли правителството да бъде бламирано или не, и, най-после, могатъ ли народните представители да станатъ министри? Отъ тия въпроси г-да, както виждате, и отъ тѣзи теории, които се излагаха отъ нѣкои хора тукъ, днесъ не е останало много нѣщо. Тия въпроси се разрешиха. Промѣната, която биде извършена въ правителството презъ м. ноември миналата година, разреши всички спорове. Установи се, че Парламентътъ е, предъ който ще отговарятъ министрите; установи се, че Парламентътъ може да бламира правителството; установи се, че народни представители може да станатъ министри. И ето, ние виждаме двама наши колеги, които са тамъ (Сочи министерската маса) и никой не повдига днесъ въпроса, че е несъмнено народенъ представител да бъде министъръ (Ражкопѣскакия отъ лѣво)

Петко Стайнов: Това е еволюция.

Петко Стайнов: Еволюция, казва моятъ колега Петко Стояновъ. И азъ питамъ: е ли това една крачка назадъ, връщане къмъ позорното минало, както обикновено се казва, или това е една крачка напредъ? За менъ това е една крачка напредъ и това е едно усъвършенствуване на режима отъ 19 май. (Оживление въ лѣво) Това, което стана презъ м. ноември, не е връщане къмъ режима на старитъ партии. Г-да! Не се касае за отричане на партиитъ. Тукъ се касае само за едно положение, въ което бѣха изпаднали нѣкои отъ политическитъ организации у насъ преди 19 май. Въобщо преди 19 май — това е поне мое дълбоко убеждение — политическитъ партии не отговаряха повече на онова схващане, което, въ една редовна парламентарна държава трѣбва да има за политическитъ партии. Азъ нѣма да отрека ролята на политическитъ партии. Ако въ България се създаде нѣкакъвъ парламентаренъ режимъ, ако бѣ живѣнъ нѣкакъвъ политически животъ преди войнитъ, той се изгради благодарение на усилията и на дейността, развивана отъ политическитъ партии. И азъ бихъ желалъ да ви кажа, г-да, едно мое схващане. Политическитъ партии преди войната се различаваха отъ политическитъ партии следъ войната у насъ. Проследете внимателно политическия животъ преди войната. Азъ нѣма да се впускамъ въ голѣми исторически екскурзии — не обичамъ много историитъ отъ трибуната на Народното събрание — но само искамъ да отбележа, че за менъ политическитъ партии преди войната бѣха по-близкъ до народа, тѣхнитъ водачи бѣха въ много по-близкъ и непосредственъ ежедневенъ контактъ съ народа, съ неговитъ въжелания, и самитъ партии тогава изразяваха по-добре чувствата и желанията на народа, откожко политическитъ партии следъ войната. Партиитъ водачи бѣха много повече свързани съ партиитъ маси, и партиитъ маси упражняваха много повече влияние и върху своитъ водачи, и върху управлението на страната. За съжаление, не бихъ могълъ да кажа същото и за партиитъ следъ войната, и

за цѣлия периодъ следъ войната. Следъ войната, г-да, ние наблюдавахме едно раздробяване на политическитъ партии, ние наблюдавахме едно бюрократизиране на политическитъ партии, създаване на партийни олигархии чрезъ тѣхнитъ централни бюра, които бѣха всесилни въ управлението на партията и които бѣха всесилни още и когато ставаше дума да се управлява страната. И азъ питамъ — за да установя — на какво се дължи това бюрократизиране на много отъ политическитъ партии у насъ следъ войната? Причини има много. Една отъ причинитъ е своеобразното разбиране и своеобразното прилагане у насъ на принципа за съразмѣрното избиране. Така, както бѣше разбиранъ и приложенъ у насъ принципътъ на пропорционалната система, той създаде това всеилие на партийния щабъ и това налагане на партийнитъ листи отгоре, отъ централнитъ бюра, създаде едно положение, при което нѣмаше нужда за много хора да ходятъ да търсятъ връзки съ народа и изобщо да поддържатъ всѣхъ кидневенъ контактъ съ народа. Достатъчно бѣше да си близкъ съ ония, които са начело и водятъ съдбинитъ на партията, да си близкъ до централното бюро, до тази олигархия, която стоеше начело на партията, за да биде кандидатирани. Г-да! Така и партийнитъ задължителенъ цѣлъ създаваше една много по-голяма сила на централното бюро и унищожаваше възможността на свежи, млади, нови хора отъ долу да изпъкнатъ и да се наложатъ въ партийния животъ. Примери има много, нѣма да се спирамъ надълго по този въпросъ. Може би ще ми се удаде възможностъ после да се върна на него. Но за мене е фактъ, че системата преди 19 май, системата следъ войната насърчаваше раздробяването на политическитъ партии, създаването на малки партийки и една партийка, щомъ събереше 20-25 хиляди души избиратели, можеше да има винаги обезпеченъ изборъ на 5 души, т. е. своето централно бюро. Това бѣше една слабостъ на режима, това създаде голѣма раздробеностъ. Това доведе дотамъ, че нѣмаше едно здраво болшинство, за което говори единъ отъ преждеговорившитъ колеги. И тѣзи партии, поради това раздробяване, поради това всеилие на партийния щабъ, които все повече и повече се отчуждаваха отъ народа, отдаваха се на разцепление. Имаше самозабравяне се елементи въ много отъ партиитъ щабове, и тѣ, за да могатъ да се държатъ горе, всѣваха развала долу, за да се креятъ на височината на партийната лестница. Устройваха се преговорни конгреси, раздробление, безсилие, политически кризи. Това бѣше една слабостъ за българския държавенъ животъ, която, както се е обяснявало често пѣти тукъ, доведе до 19 май.

Но не само поради това партийно безсилие, не само поради това партийно раздробление, не само поради откъсването на партиитъ водачи отъ народа дойде 19 май. Имаше политически убийства, на които нѣма да се връщамъ. Имаше разни безотговорни фактори, които взаимно се изтрѣбваха тукъ. Имаше една частъ отъ българската територия, Петричкиятъ окръгъ, която бѣше откъсната отъ държавната властъ и която бѣше подложена на друго управление, което, макаръ че се ръководѣше отъ патриотични пориви, бѣше управление скрито и фактически то се налагаше съ оръжие — имаше нѣщо като редовна войска, за да се налага въ тая провинция.

Това името, г-да, доведе до намѣстата на войската. Въ навечерието на 19 май, поради кризата, която съществуваше въ политическия животъ, въ Парламента, въ редъ провинции, както и въ моралнополитическия животъ на страната, държавата нѣмаше вече подкрепа, политическитъ партии се бѣха разложили, хванали се бѣха гуша за гуша. Тия политически партии въ този моментъ не можеха повече да служатъ за опора на държавата, и тя рискуваше да рухне, да се повлѣче, да потъне. И ако армията се намѣси, намѣси се не да решава политически проблеми. Армията нѣма да решава и не бига да решава политически проблеми. Армията се намѣси само да отстрани, да премахне онуй, което бѣше осъдено да падне. Тя отстрани партийнитъ олигархии, които бѣха монополизирани управлението и народното мнение, тя възстанови властта по цѣлата територия на българската държава, тя прустанови политическитъ убийства.

Но ще кажете вие: ама това е аномално! Да, превратитъ, революцитъ са аномалности. Та нима положението, въ което се намираше държавата въ навечерието на 19 май, бѣше нормално? То бѣше аномално, то водѣше държавата къмъ гибелъ. И когато имаме едно аномално положение, това положение може да се цѣри не винаги съ нормални срѣдства. Не може да се действа тогава само нормално. Намѣси се войската, за да отстрани злото, да отстрани аномалното, а не да решава политически проблеми. Поради туй войската се намѣси —

само за да спаси държавата, защото държавата се нами-
раше единствено в положение на законна самоотбрана.
Войската извърши тази акция само за да спаси държавата
във онзи момент на разделение. Азъ мисля, г-да, че ако
ние се погледнем кои сме тукъ и кои сж тукъ (Сочи въ
лѣво и въ дѣсно), мнозина отъ насъ, ще трѣбва да при-
знаемъ, посрещнаха съ облекчение 19 май. Не е въпросъ
за одобрение или за неодобрение на 19 май. Това е ре-
волюция, това е превратъ, а превратитѣ не се одобряватъ.
Тѣ ставатъ, и ние можемъ само да ги обясняваме защо
сж станали. Но азъ признавамъ за себе си — виждамъ,
че пѣкои каточели сега се срамуватъ да го признаятъ,
макаръ че по-рано сж го признавали и даже сж го пи-
сали въ вестниците — . . . (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ
дѣсно)

Нѣкой отъ дѣсно: Григоръ Василевъ!

Петко Стайновъ: . . . азъ, който стоехъ нѣкъде между
по-виднитѣ хора на политическитѣ партии и играехъ
нѣкаква роля, признавамъ, че при тогавашното положение,
което бѣше станало така натегнато — заявявамъ за себе —
посрещнахъ 19 май съ облекчение. 19 май, следъ като отъ
страна всички онова, което прѣчеше — това бѣше асжъ
неговата задача, и само това — даваше възможностъ за
едно прераждане на нашия политически животъ. И забеле-
жете, г-да, че на 19 май намѣсата на войската не се
диктуваше отъ нѣкакви реакционни побуждения. Нашата
войска не се ръководеше отъ нѣкакви реакционни побу-
ждения. Напротивъ, нашата войска никога не е била
реакционна. Нашето офицерство, което е живѣло винаги
близо да българския селянинъ, което изхожда отъ се-
лото, не е кастово офицерство, не е реакционно офи-
церство. Ако то се е подало на това аномално действие,
не го е направило по реакционни и диктаторски съобра-
жения, а поради единъ инстинктъ за самосъхранение. Въ
душата на това офицерство, повтарямъ, никога не е имало
нищо реакционна замашка, нито нѣкакъвъ опитъ да се по-
тушатъ или да се убиятъ народнитѣ свободи и народ-
нитѣ правдини.

Тукъ единъ отъ преждеговорившитѣ извъредно много
настояваше, че имало нѣкаква основна разлика между
19 май и 21 априлъ. То зависи, г-да. За едни лѣточисле-
нието започва отъ освобождението на България, за други
почва отъ 9 юний, за трети отъ 19 май, за четвърти почва
отъ 21 априлъ, а за пети почва отъ ноември 1935 г., ко-
гато дойде г-нъ Кюсевиновъ като министъръ-председа-
тель. Всѣки си има своитѣ политически вкусове и споредъ
това установява, отъ кога за него почва лѣточислението.

Нѣкой отъ дѣсно: Има единъ критерий.

Петко Стайновъ: Но азъ смѣтамъ, че сега, петъ години
следъ 19 май и 4 години следъ 21 априлъ, колкото нѣкои
и да се отричатъ отъ 19 май и да казватъ, че 19 май
нѣма абсолютно никаква връзка съ 21 априлъ, и че 21 априлъ
сѣвсемъ се различава отъ 19 май — както казваше
преждеговорившиятъ, отъ небето до земята — това не е
вѣрно. Ще ми позволите да ви прочета манифеста отъ
21 априлъ — само единъ пасажъ отъ него, защото по-къ-
сно го забравяме. Нека ви прочета единъ пасажъ отъ
този манифестъ. Той е подписанъ отъ Царя на българитѣ
и е приподписанъ отъ Министерския съветъ.

„Българи!

Отъ крачката, която се направи въ живота на дър-
жавата ни на 19 май 1934 г., нѣма да се отстъпи! Мла-
дата българска държава, изградена съ кръвта на стотици
хиляди българи, ще бѣде преобразувана, за да отговаря
на съвременнитѣ условия на изисквания на живота и духа
на новото време, съ огледъ на бързо съживяване на сто-
панството, решителна подкрепа на бедствуващитѣ слоеве
на населението, заздравяване вътрешния редъ на страната
по пътя на помиренето и омиротворението. — Омиро-
творението подчертано!

„Въ близко бъдеще всичкитѣ тѣй набелязани преобра-
зования ще намѣрятъ изразъ въ една одобрена отъ на-
рода конституция, въ която ще бѣждатъ зачетени нашитѣ
национални традиции отъ времето на Възраждането, както
и идеитѣ на 19 май, понесени съ такъвъ идеализъмъ отъ
армията ни.

Народътъ ни, просителъ отъ вътрешно разединение,
спѣващо напредъка на страната, може да бѣде увѣренъ,
че връщане назадъ въ никой случай не ще се допусне.“
Ето манифестътъ отъ 21 априлъ.

Димитъръ Гичевъ: А нова конституция нѣма!

Петко Стайновъ: Г-да! Азъ само ви го припомнямъ, за
да ви кажа, че не е офицерството, което трѣбва да слага
политическитѣ задачи, а политическитѣ лица — тѣ сж,
които ще установятъ, кои сж политическитѣ идеи, кои сж
политическитѣ задачи. И въ изявленията, и въ действията
на политическитѣ лица следъ 19 май и следъ 21 априлъ
трѣбва да търсимъ очертанията за новия режимъ, който се
създаде у насъ следъ 19 май.

Кои идеи се набелязаха горе-долу у насъ следъ 19 май?
Първо, имаше единъ стремежъ, повече или по-малко под-
чертанъ, едно разбиране отъ нѣкои на това, което бѣше
поведятъ на управлението следъ 19 май — за установяване
на едно народническо управление, което трѣбва да се
крепи на народа, народническо управление, пропито отъ
национализъмъ. Това се нарече на времето „народнически
национализъмъ“, защото национализъмътъ не е привилегия
на нѣкакви касти, не е привилегия на военни, да кажемъ,
генерали, или нѣкакви аристократи. Здравъ национа-
лизъмъ е онзи, който се чувства, който се желас и
който се поддържа отъ широкитѣ маси на народа. Кѣмъ
това се стремѣше управлението следъ 19 май.

Димитъръ Търкалановъ: Звенаритѣ сж най-малко на-
ционалисти.

Петко Стайновъ: Втората идея, която се сочеше отъ
управлението на държавата, бѣше прѣкото, по-широко и
по-плѣтно опиране на управлението направо върху на-
роднитѣ маси, прѣкото въздействие на народа върху са-
мото управление. И въ това отношение може да намѣримъ
известни плебисцитарни идеи между идеитѣ на ония,
които следъ 19 май искаха да оправдаятъ преврата. Това
пъкъ водѣше до нѣкои ограничения на посрѣдничеството
на партийнитѣ организации и до засилване влиянието въ
страната на стопанскитѣ и професионални организации и
изобщо до подчертаване ролята на труда и на трудовитѣ
стопански съсловия въ държавата.

Ето идеи, които се бѣха очертали следъ 19 май. Ето
идеи, които се очартаваха дори и следъ 21 априлъ.

Следва ли днешното правителство така очертания път?
Какво липсва на днешното правителство въ това отно-
шение?

Недѣлко Атанасовъ: По народняшкия пътъ на Коста
Бояджиевъ и на Петъръ Тодоровъ!

Петко Стайновъ: Г-нъ Недѣлко Атанасовъ! Вие най-
малко имате право да критикувате хората, защото ако
почна да критикувамъ Васъ, едва ли ще останете тукъ.
(Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Димитъръ Търкалановъ: Нали сме отъ опозицията!

Петко Стайновъ: Азъ не мога да оспоря, че правител-
ствата следъ 19 май иматъ дѣла. Азъ не съмъ слѣпъ за
дѣлата на правителствата следъ 19 май и нѣма да ги от-
река. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра). Азъ не съмъ
слѣпъ за онова, което се създаде въ финанситѣ, което се
създаде въ строежитѣ на ижтица, което се създаде за
издигане престижа на чиновничеството. Не съмъ слѣпъ и
за онова, което се създаде въ международно отношение,
за подобряване международната атмосфера за България.
Азъ не съмъ слѣпъ и за всички опити за реформи и дори
реформи, които бѣха прокарани. Има дѣла.

Но, г-да, въпрѣки това, не е достатъчно само дѣла да
има. Има нѣщо, което липсва. Едно време се казваше — и
това стоеше въ нашитѣ партийни програми — често се
повтаряше фразата: „Нашата политика, това сж нашитѣ
дѣла“. Г-да! Не е достатъчно да има дѣла. Дѣлата сж нѣщо
механическо. Трѣбва нѣщо повече — духъ. Това, което
липсва на правителството, то е духътъ, то е опората въ
народа. Азъ не искамъ, г-да, да критикувамъ това нѣщо.
То е едно нѣщо, което всѣки за себе си ще констатира.
„Че толкозъ работимъ, толкозъ нѣща правимъ за тоя на-
родъ, толкозъ се трудимъ, резултатитѣ сж найзе и пакъ
този народъ не е благодаренъ!“ Какво липсва? Ентузиазъмъ.
Видѣхме ли единъ управникъ да иде въ провин-
цията, както по-рано? Видѣхте ли да го посрѣщатъ энту-
зиасирани хора? Но, ще кажете, че едно време тия нѣща
ги курдисаха партиитѣ. Сега пакъ ги курдисахъ околнѣ-
скитѣ началници. Но не е въпросътъ за курдиса-
ването. Ако е за курдисване, имало го е и по-рано, има
го и сега. Въпросътъ е за несприятелния ентузиазъмъ,
въпросътъ е за днешния моментъ. Ентузиазъмъ е имало
въ нашитѣ минали режими — несприятеленъ ентузиазъмъ,
който е изпѣлвалъ гърдитѣ на българскитѣ граждани
долу, когато посрѣщаха своитѣ управници. А ония управ-

ици сж имали даже много по-малко дѣла, откожкото тия сега. И въпрѣки това, сегашнитѣ управници не сж посрѣщани никѣде съ етусаизъмъ. Това е едно печално явление. Азъ сжжалвамъ за него, но съмъ длъженъ да го констатирамъ тукъ предъ васъ.

Въ изборитѣ народътъ даде — можемъ да оспоримъ по какъвъ начинъ, но безспорно даде — едно болшинство на правителството.

Димитър Гичевъ: Прѣкомѣрно болшинство!

Петко Стайновъ: Не сж тукъ всички избраници на полицията. Азъ не съмъ съгласенъ съ нѣкои, които твърдятъ, че повечето отъ депутатитѣ тукъ сж избрани отъ полицията. Тѣ сж избрани отъ народа, защото сж имали симпатитѣ на този народъ. Това не мога да го оспоря. Правителството имъ успѣхъ. То спечели общинскитѣ избори, въпрѣки че партиятъ дадохъ други нареждания. Имаше хора въ София, които се кълнѣха, че България ще побѣди. Не побѣди. Имаше хора, които, когато станаха явни резултатитѣ отъ общинскитѣ избори, казваха пъкъ, че резултатитѣ не сж вѣрни. А тѣ бѣха вѣрни. Горчиво бѣше разочарованието за политическитѣ партии. Това е истината. Въ последнитѣ законодателни избори на правителството се даде довѣрие, въ смисълъ, че му се дадохъ болшинството отъ гласовѣтъ. Народътъ му даде бюлетини, но не му даде сърдцето си. То го нѣма.

Следователно, г-да, ние трѣбва да се попитаме: даде ли, обаче, народътъ сърдцето си нѣкому? Не. Нито отъ тукъ (Сочи въ лѣво), нито отъ тукъ (Сочи въ дѣсно) могатъ да се похвалятъ, че народътъ е далъ сърдцето си нѣкому.

Стефанъ Радионовъ: На партиятъ не даде сърдцето си.

Петко Стайновъ: Съ свикване на Народното събрание, г-да, разреши ли се въпросътъ за спечелването на народа? Въ момента, когато ставаха изборитѣ, у народа имаше едно приобщаване, защото изборитѣ бѣха една интересна политическа борба, едно интересно политическо проявление, но това приобщаване угасна. И отъ тогава насамъ, трѣбва да признаемъ, Народното събрание още не е сполучило да разреши тоя въпросъ — за спечелване на народа за политиката на правителството. Парламентътъ още не се е наложилъ.

Тукъ се казаха, г-да, нѣколко горчиви истини за Парламента. И азъ, като народенъ представител, заедно съ васъ всички, имамъ грижата да се запази престижътъ на Парламента, защото и азъ считамъ, че по нашата конституция, за която държимъ и ще държимъ, основната институция, върху която трѣбва да се опира управлението, е Парламентътъ. И Парламентътъ трѣбва да бѣде запазенъ съ много по-голямъ престижъ отъ този, който имаше досега. Това е една необходимостъ за управлението. (Ржкоплѣскания отъ лѣво).

Никола Търкалановъ: Браво!

Петко Стайновъ: Но, г-да наордни представители, ние трѣбва да видимъ защо именно държимъ за Парламента, защо държимъ за конституцията, защо държимъ да не падне престижътъ на Парламента? Защото ако тоя престижъ падне и, както се каза одесе, взематъ да разтурятъ този Парламентъ, тогава десйтвительно нѣма да се вдигне никой да го защити.

Димитър Търкалановъ: Това не е истина.

Петко Стайновъ: Но самиятъ Парламентъ положи ли усилия, за да издигне своя престижъ? Има черни точки въ нашата дейностъ като народни представители, като парламентаристи, които точки и до този моментъ не каратъ да се срамувамъ, че ние не можемъ да се наложимъ като Парламентъ и да запазимъ престижа на Парламента. Това е единъ въпросъ, който интересува тукъ и тази страна (Сочи въ лѣво и въ дѣсно) който интересува всички насъ, които сме загрижени за престижа на Парламента. Когато ни разголиха, г-да, презъ м. юлий миналата година — ние си спомняте това — ние бѣхме безсилни да се наложимъ. Може това да го наречемъ на юридически езикъ „закриване на сесия“, но то бѣ „закриване“, което ставаше по срѣдата на разискванията по единъ сѣдбоненъ законъ. То не бѣше закриване на сесия, а бѣше разгонване за нѣколко месеца.

Петко Стояновъ: Ехото се чу на ноември месецъ.

Петко Стайновъ: Второ, цензурата на нашитѣ речи, за която говори г-нъ Тодоръ Кожухаровъ, е сжщо едно срамно петно. И като знаемъ, че и моята речъ, както речта на г-нъ Кожухаровъ, и речитѣ, които бѣха произнесени вчера и които утре ще бѣдатъ произнесени, ние нѣма да ги видимъ въ никой-всепитѣ както трѣбва, азъ се срамувамъ. Азъ зная усилията на председателството да се постигне да бѣде зачитана поне тая наша прерогатива — да се даде публичностъ на нашитѣ речи. Азъ зная — председателството бѣше безсилно, президиумътъ бѣше безсиленъ, цѣлниятъ Парламентъ бѣше безсиленъ да се наложи на изпълнителната властъ да зачита нашитѣ основни конституционни прерогативи.

Г-да народни представители! Най-после, недопушането на народнитѣ представители да отидатъ въ провинцията да събератъ своитѣ избиратели, да направятъ публични събрания, да имъ дадатъ отчетъ, е сжщо едно срамно петно, което тежи на съвѣстѣта на българския Парламентъ и което той не успѣ, не намѣри сили въ себе си да премахне.

Григоръ Василевъ: Диктатура!

Петко Стайновъ: Г-да! Оставямъ настрана това, че ние не можемъ да наложимъ поне нѣкои важни закони да бѣдатъ разгледани навреме, като закона за облекчение на длъжницитѣ и закона за печата.

Азъ смѣтамъ, че ако ние всички тукъ, и отъ двѣтъ страни, навреме не вземемъ мѣрки, не разберемъ, кои сж прерогативитѣ ни и не ги защитимъ, ако ние не разберемъ, кои сж прерогативитѣ на Парламента и не наложимъ зачитането имъ отъ всички фактори въ страната, ние рискуваме вече да бѣдемъ измѣствани, г-да. Вие сте чули за това писмо, което 6 души бивши министри сж отправили до Негово Величество Царя, съ искане да бѣдатъ приети. Въ това писмо се казва: (Чете) „Всестранни и неотложни нужди на държавата поставятъ на пръвъ планъ образуването на единъ националенъ кабинетъ, който, опрѣлъ на довѣрието на короната и народа“ — нѣма Народното събрание — „да въплотшава народната сплотеностъ и единство и като постави общитѣ интереси надъ личнитѣ и груби домогвания, да поведе страната по пътя на нейното политическо, стопанско и социално заздравяване. Ние искаме среща отъ Васъ, Ваше Величество.“ Кои ние? — Шестъ души! „Ние говоримъ отъ името на голѣмото мнозинство на българския народъ, който съ неосиленъ трудъ изкарва прехраната си и издържката си. Ние говоримъ отъ името на народа, който е изтѣрпѣлъ предъ неизвестността на утрешния день и има страхъ отъ авантюри. Ние имаме право да говоримъ отъ негово име, защото сме живѣли и живѣемъ всрѣдъ него“.

Нѣкой отъ дѣсно: Кои сж тия хора?

Петко Стайновъ: Ами и ние нѣмаме ли право да говоримъ отъ името на народа? Нѣмаме ли право да искаме управлението въ тази държава да се опира на Народното събрание, което е най-вѣренъ изразителъ на българския народъ?

Нѣкой отъ дѣсно: Кои сж тия хора?

Петко Стайновъ: Между тѣхъ има двама народни представители, а другитѣ не сж народни представители, значи вѣнъ отъ Парламента сж. И сж искали да наложатъ да бѣдатъ приети, за да говорятъ тѣ, а не ние, отъ името на българския народъ. Но, г-да, за да стане това нѣщо, вината е наша, на Парламента. Ние трѣбва да се наложимъ по начинъ да се чувствува отъ всички институти, да се чувствува въ цѣлото управление, че не могатъ неотговорни хора днесъ да говорятъ отъ името на българския народъ, че отъ името на българския народъ ще говорите само вие, ще говоримъ само ние. (Ржкоплѣскания) И азъ изказвамъ едно пожелание тукъ: да си подадемъ ръка и да се мѣчимъ да проявимъ усилия, презъ които да издигнемъ Парламента, да защитимъ Парламента.

Втората инстанция е правителството. Нѣма да гозоря за най-горвата инстанция — Държавния глава, която институция сжща така, подъ формата на бюджетъ на Царския дворъ, е предвидена въ този бюджетпроектъ. Нѣма да гоноря, защото по нашата парламентарна практика царьтъ, който има лице-свещено и неприкосновено, не може да бѣде предметъ на нашитѣ критики относно управлението.

Каква е политиката на правителството? Какво е положението сега на правителството? Преди известно време прочетох една дефиниция на днешното управление, която днес ми се струва, че може и да не отговаря на истинското положение. Четох я в един памфлет, защото цензурата не би я допуснала в вестник. Дефиницията за управлението е следната: „Днешното управление е едно механически събрано болшинство със далечни и неясни идеи за някаква нова държава, което поддържа едно правителство от чиновници, назначени от царя.“ Това е дефиницията, която се даваше в този памфлет. Аз не искам да вземам за изходна точка някакъв памфлет, но ето какви разбирания се ширят в българската държава. Правителството дори и в днешната си форма и в цялото управление се колебае между разбирания за диктатура и за парламентаризъм. Самият факт, че се поддържа цензурата, че не се допускат събрания, показва, че действително ние не сме истинска парламентарна държава още. А пък обстоятелството, че има Народно събрание, което може да сваля министрите, показва, че не сме пък пълна диктатура. Онова, което е слабост на днешното управление, това е, че липсва обществено мнение, върху което се изграждат политическите идеи, върху което всъщност се крепят здравите режими. Общественото мнение у нас няма. А без обществено мнение има слухове, има интриги, има мълва, мълвата убива общественото мнение. Когато има цензура, когато има забрана за политически събрания, когато има въобще ограничение на размяната на политически мисли, естествено ще се ширят само мълвит и не може да се формира едно обществено мнение. И понеже не може да се формира едно обществено мнение, не могат да се формират здрави политически идеи, които да обхващат широки слоеве, които да проникнат в широки слоеве. Ще повтори една мисъл, която много пъти е казвана, но ще я кажа и днес за да се разбере добре: няма една идеология, на която да служи днешният режим. И аз питам тия господа, които сж приобщени към режима, които защитават режима: могат ли ми каза, че има една установена идеология днес, една ясна политическа идея, една държавна система, на която тй служат?

Нйкой от дъсно: Има.

Петко Стайнов: Такава, г-да няма. Има една идея ясна. Коя е тя? Само да се каже „не“. Всички ония, които поддържат правителството, сж единодушни да казват: не искаме това, не искаме онова. Напр., не искаме връщане назад, не искаме старит политически партии, не искаме старит политически олигархии. Това е ясно. Но, г-да, не е достатъчно в политиката само да кажете кое не искате. За управлението на държавата не е достатъчно само едно отрицание. Напротив, по-важно е да се изтъкне онова, което обединява в името на едно творчество, онова, което искате да стане. Кое е това, което вие искате, коя е тая ясна политическа система, която васъ ви обединява? Ето въпросът, г-да, с който трбба да се занимаете всички, които търсите нова форма на управление.

И поради това, г-да, че управлението няма една ясна идея, не е изработило една идеология, в душата си аз съм убеден, че три четвърти от ония, които съзнават положението и мислят по политически проблеми — три четвърти и от тукъ (Сочи в дъсно) и от тукъ (Сочи в лво) — сж съгласни с мен, че днешното управление няма една ясна система, в името на която да зове българскитъ граждани да го следват. И затова действително ние не виждаме гражданитъ в въскъдния си живот да следват управлението, защото всъщност български гражданин, който би искал да поддържа управлението — има добросъвестни хора в българската земя — ще се попита: къде ни водите, към каква идея ни водите, към каква система ни водите? Той ще се попита, но много мъчно ще му се даде отговор на този въпрос. Ето защо, г-да, трбба да се добие трайна и ентусиазирана опора за управлението всрбд народа. Трбба една ясно определена система, една ясна народна политика, в името на която да бъде призован българският народ постоянно да стои зад своитъ управление. Ето към кое трбба да се стреми днешното управление.

Нйкои казват: ако се премахне законът за разтурването на политическите партии, веднага всичко ще се оправи. Не е врно, г-да. Аз се съмнявам, че само като отишимъ този закон, веднага ще се поправи всичко.

Защо? Защото една голъма част от политическитъ партии, след станалитъ събития, изчезнаха; от тйх не остана друго освен жалки шабове. (Ржкоплъскания) Това, което е демобилизирано, то си е отишло по домоветъ и за да можем да го върнемъ и призовемъ, ние, г-да, трбба да го призовемъ в името на една нова, ясна система, в името на една нова народна политика. В името на една нова ера, трбба да го призовемъ под новъ байракъ. Това то ще дойде, иначе няма да дойде. Но ако ние сме таме да се върнемъ на положението преди 19 май 1934 г., когато съществуваша политическитъ партии, когато не бяха разтурени, това значи, г-да, да възстановимъ 33 политически партии и партийки, колкото си бяха регистрирали партиентъ цвтъ в Софийския окръженъ съдъ. Но ако се възстановятъ, г-да, сега политическитъ партии, аз съм убеден, че много илюзии, които сега тайно се поддържатъ, ще паднатъ, много самооболцавания ще се разсипятъ и много хора, които се боятъ, че народътъ е билъ с тйх, ще си посипятъ главата с пепелъ. (Ржкоплъскания)

Правителство, което иска трайно да управлява, трбба да подготви привличането на народа, едно ново организиране на народнитъ маси, едно ново организиране на демокрацията. Къмъ нея трбба да се стреми и правителството, къмъ нея трбба да се стремятъ и всички политически мъже в нашата страна. По мое мнение, по мое наблюдение, изгражда се в нашата държава едно ново обществено съзнание, една нова политическа концепция, която отговаря на новото време. Азъ няма да ви чертая сега програмата, около която трбба да се обедини българският народъ. Това предполага време, когато свободно можемъ да разискваме. При една свобода за разискване ще се изградятъ политическитъ доктрини. Но азъ искамъ да изтъкна, че все пакъ има нйщо, което се очертава като общо начало за новото управление на държавата. В основата на управлението ще остане, разбира се, конституцията и нейното начало, че народътъ решава — народътъ като количество. Количеството е една сила, числото е една сила. Тя е в основата на равното и всеобщото изборително право, в основата на нашия изборъ, в основата на нашата конституция. Само това основно начало за управление — че мнозинството на народа решава — в новото време, при новитъ сложни задачи на държавата, се оказва, че не е достатъчно. Има още два нови елемента, които не сж противни на конституцията, които могатъ да бждатъ прокарани в нашето управление даже при съществуването на тази наша широка и либерална конституция.

Вториятъ елементъ е, че наредъ с числото, с числеността, трбба да върви и качеството. Това е професионалното организиране на стопанскитъ сили. В днешното време, при днешното положение на стопанскитъ въпроси, ние не можемъ да оставимъ настрана мнението, интереситъ на стопанскитъ сили, професионално организирани. (Ржкоплъскания от дъсно и центъра)

Третиятъ новъ елементъ, г-да, това е духътъ, който се таи, който се крие в културнитъ и други сдружения в нашата страна, който дава поривъ в душитъ на младежитъ, който сж грядущитъ люде на тая държава, тйзи, които носятъ най-вече ентусиазма и вбратъ в звездата на своята родина. Ние трбба да държимъ смътка и за тоя третъ елементъ: духътъ в държавата.

Но всичко това: и духъ, и качество, и число, особено числото, няма никаква цена, ако народътъ е само една аморфна маса от нули, ако народътъ не е организиранъ. Народътъ е голъма и творческа сила само ако е организиранъ. И едно управление ще се опира трайно на народа само ако се опира на организиранъ народъ. Тая идея г-нъ Кожухаровъ красноречиво разви преди менъ.

Г-да! Не може правителството да се опира на едни случайни вотове. Избирателътъ е отишълъ, пустналъ сж бюлетината и си отишълъ, защото е заставенъ, съгласно избирателния законъ, задължително да гласува — и мъже, и жени. Ако тйзи хора следъ това не сж организирани в своитъ политически, професионални, културни организации, тй не могатъ да бждатъ опора, не могатъ да бждатъ сила за нищо; тй сж отдълни хора: бакали, аргати, чиновници, земеделци, но тй не сж никаква творческа сила за управлението на държавата.

Г-да! Тая комбинация на числото, на качеството и на духа — ето повелата на новото време. Само чрезъ организиране може да се изтръгне ентусиазмътъ в народа и ентусиазираната му организирана подкрепа. Коя е днесъ магния на ония голъми водачи на Италия, на Русия и на Германия, чийто имена се споменаваха тукъ? Тй иматъ силата в това, че сж организирани народнитъ маси било в професионални, било в културни, било в чисто политически организации. Създали сж ентусиазмъ всрбд тйхъ

и всекидневно поддържат този ентузиазъм, всекидневно го подхранват. И окриляни от този ентузиазъм, носени от вълните на народното ентузиазизирано доверие, те творят с такъв голъм размах, че нике всички се прекланяме пред тяхните дела. Значи, нашето правителство, нашето управление туй трябва да търси: ентузиазизираната подкрепа на народните маси, организираната подкрепа на професионалистите, политическите и културните организации.

Димитър Гичев: Съ едно окръжно създадени.

Петко Стайнов: Това, което казвам аз, няма да стане съ окръжно, г-н Гичев, защото здрава опора не се постига нито с указ, нито с някакви окръжни, както подхвърляте Вие. Здрава опора се постига чрез проникването от онѝзи, които са начало на управлението, които носят по-малка или по-голяма отговорност за управлението, до народа, чрез приобщаването им до народа, опирането им плътно до народа, за да го накарат да почувства, че управлението е негово, че волята, която това управление проявява, е волята на народа. И тогава народът ще се бори за своето управление, защото ще го чувства свое. Днес не можете да кажете, че българският народ чувства управлението като свое. Туй никой не може да го каже. Можем да съжаляваме за това, но то е един факт.

Тук се говори за апатия. Вѝрно, има апатия вѝ народа. И там е магията на управника, там е мъдростта на управлението — да отиде долу и да намѝри хора, чрез които да влияе, за да може да спечели ентузиазизираната и организирана подкрепа на българския народ. Това е здраво управление.

Но някои господа ще ми кажат: ами тѝзи идеи, които развивате Вие отъ трибуната, това е авторитаризъм. Всѝки, който иска да вмѝкне и други елементи, помощни елементи към политическия елемент, който иска да вмѝкне влиянието и на качеството, и на културния елемент, често го наричат авторитарист.

Таско Стожков: Културна тирания се нарича.

Петко Стайнов: Предпочитам едно еднопартийно управление, ...

Отъ ѝбес: Хайде де!

Петко Стайнов: Моля ви се — ... откозкото едно безпартийно управление. Безпартийно управление никъде не съществува. Управлението на Метаксас и нашето управление са единствените модели за управление, което не търси да се крени на никаква организирана сила, едно управление, което няма никакви политически партии. Вѝ еднопартийното управление все пакъ има политически организации, то търси да се приобщи и доближи до хората, да се облегне на хора. Хитлеръ има еднопартийно управление. Никой не е оспорилъ, че Хитлеръ се опира на народа. Мусолини има също еднопартийно управление и никой не е оспорилъ, че той се опира на народа. Даже Сталинъ има еднопартийно управление; задъ него все пакъ има милиони хора организирани, които се борятъ за него. И вѝ Германия, и вѝ Русия, и вѝ Италия, и вѝ Португалия, където има авторитарно управление, където няма други политически сили, където се преследватъ и забраняватъ всѝкакви политически, културни и пр. организации, тамъ ...

Димитър Гичев: Ти ще влѝзешъ ли вѝ държавната партия?

Петко Стайнов: Виждамъ, че г-н Гичев ме закача за авторитарното управление. Азъ мисля, че г-н Гичев не бива много да ме закача за авторитарното управление,

Димитър Гичев: Питамъ те, ще влѝзешъ ли вѝ държавната партия?

Петко Стайнов: ... защото Стамболийски бѝше авторитарист. Азъ специално съмъ проучилъ този въпросъ. Не че искамъ да кажа, че Стамболийски е билъ предтеча, че той е научилъ на умъ Мусолини и Хитлеръ, но онова, което очертава еднопартийната система, системата на Мусолини, системата на Хитлеръ, и онова, което представлява елементъ на авторитарния режимъ, ние го намираме вѝ идеите на Стамболийски. Отъ него има една книга „Политически партии и съсловни организации“. Азъ препорѝчвамъ на тѝзи господа, които се съмняватъ вѝ тази истина, да препрочетатъ това евангелие на тѝхния учителъ Стамболийски и тѝ ще се убедятъ, че той признаваше вѝ

същностъ само една партия; той одицетворяваше партията и народа; земеделскиятъ народъ — това е Земеделскиятъ съюзъ, и му даваше само като невзрачни помощници работническите и занаятчийските срѝди. Но туй още не характеризира единъ авторитаренъ режимъ. Това, което характеризира авторитарния режимъ, то е, че вѝ съзнанието на онѝзи, които управляватъ, се слива партия и народъ и затова има само една партия, само единъ народъ.

Димитър Гичев: Ела да те запишемъ вѝ съюза и да се свърши работата!

Петко Стайнов: И Стамболийски имаше такова схващане. Азъ съжалявамъ, че преди две години цензурата не ми позволи да издамъ една специална брошура по този въпросъ, за да установя авторитарните елементи на Стамболийски, и стана нужда да я напечатамъ на нѝмски. Стамболийски, значи, имаше такова схващане. Но наследниците на водача на Земеделския съюзъ, който по единъ инстинктъ бѝше трѝгналъ вѝ път на авторитаризма, следъ неговата смъртъ изоставиха този път, който създаде силата на Стамболийски и се върнаха назадъ, навлѝкоха рухото на старите партии и Земеделскиятъ съюзъ се превърна вѝ една обикновена стара партия. Така, че не бива днесъ представителите на Земеделския съюзъ много да критикуватъ авторитаризма, защото на българска почва тѝ са посѝли това семе.

Но, г-да, не е въпросътъ за авторитаризма. Ние няма да прилагаме авторитарни идеи. Азъ нямамъ намѝрението да хвалимъ някакво чуждо авторитарно управление. Азъ считамъ, че правителството трябва да възстанови нормални политически животъ, като потърси една опора, организирана масова опора вѝ народа, защото правителството днесъ е откъснато отъ народните маси, то е чуждо на тѝхъ. Народътъ не го чувства свое правителство и затуй народътъ няма духъ, и правителството няма духъ, и правителството няма ентузиазъмъ, и народътъ няма ентузиазъмъ за управление. А доброто управление, г-да, не е само добра администрация. Не че права концесия, но азъ признавамъ, че има може би добра администрация, и вѝ много отрасли има добра администрация, но администрацията не е всичко; има и политика, има и духъ. И ако на тази добра администрация може да се намѝри една опора вѝ народа, ще имаме едно незамѝнимо управление. Но за нещастие, днесъ още го нямаме. Нека да изкажемъ едно пожелание да се създаде тоя духъ, да се създаде тази организирана опора на управлението. Г-да! Трѝбва да се посеме пътътъ за създаването на единъ духъ у народа, на едно ентузиазизирано приобщаване на народа вѝ подкрепа на едно управление, което да чувства той, че е негово, което да служи на неговите интереси, което да изразява неговата воля, което да спечели сърцето му. Ето задачата на Върховното прѝзвителство, чийто бюджетъ разглеждаме сега.

Първото условие за това е да се пристѝпни най-после къмъ тѝй дълго възхваляваното и тѝй отдавна обещаваното нормализиране на положението. Много се е приказвало, много се е спекулирало, г-да, съ нормализирането на положението. Какво значи нормализиране? Споредъ мене — нито повече, нито по-малко — нормализирането значи възстановяване на политическия животъ вѝ страната. Ние не можемъ да кажемъ днесъ, че имаме възстановенъ политически животъ вѝ страната, дори и следъ създаването на Народното събрание. Нормализиране на положението и възстановяване на политическия животъ вѝ страната означава запазване на доброто вѝ новото и на доброто вѝ старото. Не всичко, което е направило новото, е само добро, и не всичко, което ни е завещано отъ старото, е само лошо. Мъдростта на управника е да намѝри доброто тукъ и тамъ, днесъ и вѝ миналото, да го издигне и да потърси подкрепата на организиания народъ, за да може да се осъществи това добро.

Г-да! Нормализирането на положението и възстановяването на политическия животъ трѝбва да започне съ едно примирение, съ едно сближение. Сега, когато предстои да се реформиратъ формите на управлението и се търсятъ нови начини за организиране на българския народъ, когато става въпросъ за прегрупиране, преорганизиране общо на масите на българския народъ, когато се поставятъ такива съдбоносни въпроси, за разрешението на които се изискватъ повече и по-единни усилия на народните маси, трѝбва да се хвърлятъ мостове за примирение и сближаване. Има много нѝща изживѝни вече и дългъ е преди всичко на управляващите да взематъ инициативата за такова сближение.

Дългъ е на управляващите и на васъ, г-да, преди всички други, да вземете инициативата за една обща политическа амнистия. (Оживление) Този въпросъ като че ли

ви учудва? Г-да! Той не трябва да ви учудва, защото не е новъ. Още преди 6 месеци 50 души наши колеги подмисаха едно законодателно предложение за обща политическа амнистия.

Таско Стоилковъ: Тамъ недей закача!

Петко Стайновъ: Азъ мисля, че това предложение, внесено отъ 50 души ваши колеги, не може и не бива да остане гласъ въпиющъ въ пустиня. Безъ политическа амнистия — нека да се разберемъ добре, г-да, по този въпросъ — по моето мнение, нѣма да се разтопи ледътъ, който прѣчи на различитѣ срѣди у насъ да се погледнатъ съ спокойствие единъ другъ и да потърсятъ заедно срѣдствата за преорганизирането на политическия животъ. Трѣбва забравата да мине надъ политическитѣ прегрѣшения — мними или не, то е другъ въпросъ, по него не искамъ да споря. Касае се за политически прегрѣшения и за осъждения на политически прегрѣшения. Въ народи, които разбиратъ добре своитѣ интереси, тѣ свършватъ винаги само съ забрана.

Г-да! Азъ смѣтамъ, че навсѣкѣде и винаги политическа амнистия е била началниятъ знакъ на пътя къмъ примирение, къмъ обилание и къмъ обединение. Тя ще обхваща всички политически деяния, при които не е пролѣта кръвъ; и осъденитѣ по закона за защита на държавата комунисти, и осъденитѣ по закона за защита на държавата земеделци, и осъденитѣ по закона за защита на държавата бивши военни, и осъденитѣ по закона за защита на държавата и по разни други закони македонски революционери, и всички онѣзи, които сѣ осъдени и вкарани въ затвора било за нарушение на закона за политическитѣ партии, било главно за нарушение на закона за цензурата.

Трѣбва ли да се аргументиратъ, г-да, че е необходимо примирение? Трѣбва ли да соча комуниститѣ? Следъ събитията въ Русия колко много сѣ се промѣнили душитѣ на комуниститѣ! Ако сега отидите при тѣхъ въ нѣкой затворъ и ако сте ходили преди 2-3-4 или 5 години, ще видите, че огромна е разликата между духа, съпротивата и обструкцията на тѣзи комунисти тогава и днесъ. Днесъ комунизмътъ, споредъ мене, е въ регресъ у насъ, и то подъ влияние на събитията въ Русия. Защо да не изпозваме случая да върнемъ свободитѣ на тия хора, затворени за политически престѣпления? Защо да не направимъ сѣщото съ земеделцитѣ, извършили подобни политически прегрѣшения, жертва на една политика погрѣшна или на една погрѣшна концепция за управлението на държавата?

Г-да! Днесъ, когато войската се е прибрала въ казармитѣ и съ себеотрицание и патриотизъмъ се занимава съ своитѣ непосредствени задачи, които сѣ поставени предъ нея, и съ вѣра и съ ентузиазъмъ организира военно българския народъ и мисли само за народната отбрана и осъществяване на националнитѣ идеали на българския народъ, защо да не дадемъ амнистия на онѣзи наши военни, които сѣ извършили прегрѣшения? Защо и на македонскитѣ революционери, които по едно политическо заблудение, въ едно или друго време сѣ смѣтали за свой патриотически дългъ да наказватъ ония, които не сѣ мислили като тѣхъ, да не простремъ ръката на забвението? Защо да не простимъ и на ония, които сѣ жертва на закона за разтурване на политическитѣ партии?

Г-да! Когато има Парламентъ, въ който опозицията се събира и разсѣждава, въ който мнозинството се събира и разсѣждава и си избира президентъ, имаме ли морална сила и основание тия хора да продължаваме да ги сѣдимъ? Не чувствувате ли вие, какъ сѣдинитѣ се срамуватъ, когато трѣбва да произнесатъ присѣда по закона за разтуряне на политическитѣ организации! Едно задължение за насъ тукъ е да простремъ ръката на забвението и да дадемъ политическа амнистия и на тѣхъ.

Таско Стоилковъ: Клетвата е свещена гаранция за защитата и съществуването на отечеството. Който е нарушилъ клетвата, не може да му се прости.

Петко Стайновъ: Забвението и примирението чрезъ обща политическа амнистия — ето началото за нормализиране на положението.

Следъ това, г-да, трѣбва да дойде възстановяването на свободитѣ. За да има нормаленъ политически животъ, за да можемъ да говоримъ за създаване на обществено мнение, което да погребѣ мѣлата и слуховецѣ, ние трѣбва да премахнемъ цензурата. Азъ не съмъ противъ дисциплината на печата, но цензурата, въ тая арогантна и насилническа

форма, и особено при този глупавъ начинъ, по който се прилага — всѣмидневно се даватъ хиляди доказателства за това — не може, безъ да се срамуваме отъ себе си и като политически лица, и като народни избраници, и като Парламентъ, повече да остане. Особено се цензуриратъ нашитѣ речи, произнесени въ Парламента. Съ това изпълнителната властъ ни се налага, тя ни мачка всѣки денъ, а ние мълчимъ. Ние трѣбва да издигнемъ гласъ на протестъ противъ тази цензура.

Димитъръ Търкалановъ: Като не гласуваме кредита за цензурата, ще се оправи работата.

Петко Стайновъ: Трѣбва да се възстанови сѣщо и свободата на събранията. Ние не можемъ да изпълняваме нашия дългъ като народни избраници, ако не можемъ, като се върнемъ всрѣдъ народа — ето сега, следъ приемането на бюджета, ще имаме ваканция, и възможностъ да отидемъ и дадемъ отчетъ на нашитѣ избиратели долу — да уредимъ отъ село на село публични събрания и да кажемъ: такъвъ и такъвъ бюджетъ гласувахме, и да изразимъ свободно нашето мнение по този държавенъ бюджетъ. Ще ни се разреши ли това? Азъ задавамъ този въпросъ на Министерския съветъ. Азъ питамъ Министерския съветъ и моля да ми се отговори.

Димитъръ Марчевъ: (Възражава)

Петко Стайновъ: Ти не си държалъ въ живота си една сказка, ти не си произнесълъ нито една речъ, ти не си развилъ нито една политическа идея. Азъ питамъ Министерския съветъ, ако насъ ни защита и уважава, ако има съзнание за нашитѣ задължения и за нашитѣ прерогативи като народни избраници; ще ни допрѣчи ли утре, когато трѣгнемъ отъ село на село да правимъ публични събрания, за да обясняваме нашитѣ становища тукъ предъ българския народъ? Отговоръ не получихъ. Това показва, че положението ще бѣде сѣщото.

Дойко Петковъ: Иронична усмивка получихте.

Нѣкой отъ дѣсно: Лека-полека, г-нъ професоре.

Петко Стайновъ: Г-да! Само ако се започне съ едно отиване всрѣдъ народа и отъ управляващитѣ, и отъ народнитѣ избраници, и отъ министритѣ, за да му се обясни ясно политиката, да му се обяснятъ ясно концепциитѣ, на които се служи, и да се вземе актъ отъ желанията, вѣжеленията и интереситѣ му, само тогава ще се създаде ентузиазъмъ, само тогава ще се привлѣкатъ нови и свежи кадри за защита и опора на управлението. По този начинъ, съ свободно проявление на политическата мисль, съ свободно разискване на политическитѣ въпроси въ печата и въ събранията всрѣдъ народа, ще се изгради тѣй желаната идеология за новото управление, къмъ която трѣбва да се стремимъ всички — тази идеология, която сега е неясна.

Кой ще осъществи, г-да, националнитѣ идеали, за които тѣй много се говори? Българскиятъ народъ. Кой ще отстава достойно интереситѣ на България на границитѣ на нашата държава, на нашата родина? Българскиятъ народъ, воденъ отъ своитѣ управници. Но неговитѣ управници трѣбва да се превърнатъ въ негови водачи. А за да станатъ неговитѣ управници и негови водачи, за да иматъ ентузиазъ и организирана мощъ на народа, тѣ трѣбва да отидатъ при народа, тѣ трѣбва да се приближатъ до него, да свикнатъ съ него, да го обикнатъ и по този начинъ да създадатъ единение между народъ и управление. (Ръкоплѣскания отъ лѣво)

Председателствуващъ Д. Пешевъ: Г-да народни представители! Часътъ е вече десетъ и половина. Снощи заседавахме до 12 ч. Изморени сме. Азъ ви моля да приемъмъ решението, което взехме въ 9 ч., като решимъ да вдигнемъ сега заседанието и идното заседание да бѣде утре въ 9 ч. сутринта.

Тѣзи отъ г-да народнитѣ представители, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

За утрешното заседание, съ съгласието на правителството, председателството ви предлага следния дневенъ редъ:

1. Докладъ на бюджетарната комисия по бюджетопро-
ектитъ за разходитъ за 1939 бюджетна година по: а) Вър-
ховното правителство — продължение разискванията;
б) Българската православна църква; в) Министерството на
външнитъ работи и на изповѣданията.

2. Първо четене законопроекта за отпускане заемъ въ
размѣръ на 75.000.000 л. отъ Пощенската спестовна каса
на Главната дирекция на пошитъ, телеграфитъ и телефо-
нитъ.

Одобрение предложенията:

3. За отпускане еднократна помощ на съпругата на по-
койния художникъ-скулпторъ Кирилъ Шиваровъ.

4. За приемане на държавна служба по ведомството на
Министерството на народното просвѣщение чужди по-
даници.

5. За приемане завещанието на покойната Райна д-ръ
Стефанъ Чернева.

6. За отпускане еднократна помощ на Ана Антонова
и др.

Тѣзи, които приематъ този дневенъ редъ, моля, да
вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 22 ч. 15 м.)

Председател: **СТОЙЧО МОШАНОВЪ**

Подпредседател: **ДИМИТЪРЪ ПЕШЕВЪ**

Секретари: { **ДИМИТЪРЪ МАРЧЕВЪ**
 { **САВА ПОПОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**